

Forord

Det er merkelig å se at dette jeg har jobbet med så lenge, nå nærmer seg ferdig. Mange timer med tanker, funderinger, skriving og flytting av tekst, har resultert i denne oppgaven. Det er rett og slett morsomt å se at alt henger sammen og gir mening, for akkurat dét har jeg tvilt på fra tid til annen. Jeg er stolt av å ha kommet i mål. Likevel, hadde det ikke vært for en rekke mennesker rundt meg, ville ikke resultatet sett ut som det gjør. Disse fortjener en takk:

...veileder Brit Mæhlum. Takk for kommentarer, innspill og skismøring i margin. Takk for at du har hatt tro på prosjektet og meg.

...veileder Olaf Husby for gode innspill, hjelp og idéer.

...Mari Nygård, for at jeg fikk låne kontoret ditt.

...Maja Eika Davidsen, for hjelpen med juridiske spørsmål.

...Idun Fivelstad og Silje Lindaas Bringedal, for korrekturlesing og språkvask. Alle feil i oppgaven er mitt ansvar. Vedleggene er imidlertid rene kopier med sine feil.

...Marit Bolme Wullum og Ragnhild Sæter Takle.

...Erik Røen Pettersen. Takk for tilbakemeldinger, teknisk hjelp og din tålmodighet.

Maren Eika Kjernli
Trondheim, april 2013

Innhold

1. Innledning	1
1.1. Problemstilling	1
1.2. Bakgrunn for interessen	1
1.3. Oppbygning og struktur	3
2. Definisjoner og forkortelser	5
2.1. Definisjoner.....	5
2.2. Akronymer og forkortelser.....	6
3. Innføring i temaet.....	7
3.1. Læreplanenes utvikling	7
3.1.1. Mønsterplanen for grunnskolen fra 1974	8
3.1.2. Mønsterplanen for grunnskolen fra 1987	8
3.1.3. Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen fra 1997.....	9
3.1.4. Kunnskapsløftet fra 2006	11
3.2. Andre læreplaner	12
3.3. Opplæringsloven	13
3.3.1. FNs barnekonvensjon.....	15
3.4. Situasjonen i Sverige og Danmark.....	16
3.5. Fornorskingen av samene.....	17
3.6. Ulike tilnærminger	19
4. Metode.....	21
4.1. Innsamling og analyse av partiprogrammer, læreplaner og rapporter	21
4.2. Bruk av tidligere forskning	22
4.3. Norsk historie	22
4.4. Spørsmål til kommuner	23
4.4.1. Utvalg	23
4.4.2. Spørsmål.....	24
5. Analyse.....	25
5.1. Oversikt over kommunenes tolkning av opplæringsloven.....	25
5.2. Sammenheng mellom størrelsen på kommunen og tilbudet om morsmålsopplæring ..	27
5.3. Organisering.....	29
5.4. Nærmere kommentering av noen utvalgte kommuner.....	30
5.5. Sammendrag av partienes politikk	32

5.5.1. Arbeiderpartiet	33
5.5.2. Fremskrittspartiet	34
5.5.3. Høyre	35
5.5.4. Kristelig Folkeparti	36
5.5.5. Senterpartiet	37
5.5.6. Sosialistisk Venstreparti	37
5.5.7. Venstre	38
5.5.8. Soria Moria I og II	39
5.6. Sammenhenger og linjer	40
6. Historisk og teoretisk bakgrunn for morsmåls- og andrespråksopplæring	41
6.1. Fremmedspråksargumentet	41
6.2. Nyfilologene	42
6.3. I dag og videre	43
6.4. Språklæringsteorier	44
6.4.1. Time-on-task-hypotesen	44
6.4.2. Terskelhypotesen	45
6.4.3. Kontrastanalysen	47
6.5. Andrespråklæring og skoleprestasjoner	47
6.6. Andrespråklæring og leseopplæring	50
6.7. Oppsummering	50
7. Diskusjon	53
7.1. Politisk utvikling	53
7.2. Mangfold og mestring	56
7.3. Fjernundervisning	59
7.4. Politiske holdninger til flerspråklighet	61
7.5. Undersøkelsen av kommunene	63
7.6. Kartlegging	64
7.7. Opplæringsmodeller	65
7.8. Konsekvenser av endringene i læreplanen	66
7.9. Ulike språks verdi	67
7.10. Holdninger til flerspråklighet i det norske samfunnet	68
7.11. Sosiale og kulturelle aspekter knyttet til morsmålsopplæring	71
7.11.1. Kulturkunnskap	71

7.11.2. Identitet.....	73
7.11.3. Kontakt med familie i Norge og i hjemlandet.....	75
7.11.4. Hjemsendelse og hjemreise.....	76
7.11.5. Traumatiserte innvandrere.....	77
7.12. Et offer i integreringsdebatten.....	79
8. Kildeliste.....	83
9. Sammendrag.....	91
10. Vedlegg 1 – Utdrag av partiprogram og Soria Moria I og II.....	93
11. Vedlegg 2 – Opplæringsloven og forarbeider til denne.....	137

1. Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere problemstillingen min, bakgrunn for interessen og til slutt er det en oversikt over oppgavens oppbygning og struktur.

1.1. Problemstilling

Jeg vil i denne masteravhandlingen belyse hvordan utviklingen av morsmålsopplæring for minoritetsspråklige elever har vært i Norge gjennom de siste tiårene. Jeg vil se på utviklingen av læreplaner og politiske partienes partiprogrammer, samt opplæringsloven. Videre vil jeg undersøke hvilket syn på flerspråklighet som reflekteres i læreplanen og i opplæringsloven. Dette vil jeg betrakte i forhold til det som er det dominerende syn blant forskere på flerspråklighet. Jeg begrenser meg til å se på friske barn, da barn med ulike lærevansker og utviklingshemninger kan ha rett til opplæring på andre, og mer komplekse grunnlag.

I tillegg til å se på lover, læreplaner og andre politiske dokumenter, er det interessant å se på hvordan morsmålsundervisning faktisk praktiseres i utvalgte kommuner. Her vil jeg se på små kommuner og større bykommuner. Det vil også være interessant å se hvor mye styring kommunene selv har, eller hvor mye de blir pålagt fra høyere hold.

Endelig vil jeg belyse ulike sosiale og kulturelle problemstillinger knyttet til morsmålsopplæring. Uavhengig av andrespråklæringen vil jeg ta for meg ulike aspekt ved flerspråklighet og morsmålsferdigheter i det norske samfunnet.

1.2. Bakgrunn for interessen

De fleste i Norge ser trolig på det som en selvfølge å lære morsmålet sitt, noe det er for de aller fleste, men ikke for alle. Norge har de siste tiårene blitt et multikulturelt samfunn med adskillig flere språk enn det vi hadde for bare femti år siden. Flerspråklighet gir muligheter, men skaper utfordringer med tanke på hvordan og i hvilken grad det er statens ansvar å tilby opplæring i andre språk enn norsk og samisk, da dette i dag er de språkene som gir rett til morsmålsopplæring. I 2007 kom regjeringen med strategiplanen *Likeverdige opplæring i praksis!*, der man kan lese:

Hvert menneske er unikt og skal møtes av en barnehage og skole som forstår og tar hensyn til dets individuelle ferdigheter og ulike forutsetninger. I et samfunn som i økende grad preges av kulturelt, språklig og livssynsmessig mangfold, vil en ved å benytte mangfoldet konstruktivt til utvikling av nye ideer og løsninger, kunne øke mulighetene for anerkjennelse, likeverdige tilbud, mestring og utvikling for alle. En flerkulturell barnehage og skole kjennetegnes av et personale som ser på det kulturelle og språklige mangfoldet som normaltilstanden, og som anvender dette mangfoldet som en ressurs. Ulikheter i kultur, språk og religiøs bakgrunn kan være en verdifull kilde til kunnskap og forståelse og kan bidra til aksept for og anerkjennelse av ulikheter. (Kunnskapsdepartementet 2007:9, mine kursiveringer)

Flerspråkligheten blir her lovprist og verdsatt. Holdningen i strategiplanen står imidlertid i sterk kontrast til opplæringslovens tydelige begrensning i bruk av morsmålsopplæring. Dette er et stort paradoks. I opplæringsloven begrenses morsmålsopplæring til eleven har gode nok ferdigheter i norsk til å følge ordinær undervisning, og morsmålsopplæring er i alle tilfeller ikke noe eleven har lovmessig krav på. Denne dobbeltkommunikasjonen har fanget min interesse. I de ulike emnene innen *Norsk som andrespråk*, som universitetsstudium, har jeg dessuten registrert at det ikke bare er et verdispørsmål, men at det også diskuteres hvorvidt skikkelig opplæring i morsmålet er en nødvendig betingelse for vellykket andrespråklæring.

Det er også relevant å se på morsmålsopplæring av minoritetsspråklige i dag i lys av hva som skjedde med samiske skolebarn fra midten av 1800-tallet og utover 1900-tallet. I forbindelse med sametingets åpning i 1997 bad kong Harald om unnskyldning for den urett den norske stat hadde påført samene under den strenge fornorskingspolitikken (Regjeringen 2011), og det ble også lovet at dette aldri skulle skje igjen. Det vil kunne være interessant å se på hvilke rettigheter samiske barn har i dag, og på hvilket grunnlag de har *sine* rettigheter sammenlignet med innvandrerbarn sine rettigheter. I tillegg stiller jeg meg spørsmålene: Kan behandlingen av innvandrerbarn i dag sammenlignes med den behandlingen samiske barn fikk under fornorskingsperioden? Og er det slik at motivasjonen for å gi morsmålsopplæring til samiske barn og innvandrerbarn skiller seg fra hverandre rent språkteoretisk, eller er det andre forhold som spiller inn?

Siden jeg skal ta for meg innvandrerbefolkningen, vil perspektivet mitt være vendt mot dem, og ikke majoritetsbefolkningen. Morsmålsopplæring for innvandrerbarn er et tema som blir tatt opp i media med jevne mellomrom, og som gjerne setter i gang intense politiske debatter.

Etter å ha tatt en rekke emner innen fagfeltet *norsk som andrespråk* har jeg altså registrert et stort sprik mellom hvilke opplæringsmodeller som anbefales av forskere i faglitteraturen, og sammenlignet med hva som synes å være holdning og praksis i skolen. En

liten detalj er hvilken holdning skolen kommuniserer til de norske elevene. Flerspråklighet nevnes nemlig først som et fenomen alle elever skal lære om i læreplanen for norsk i første klasse på videregående (Udir 2013f).

Morsmålsopplæring er en tematikk som har blitt veldig aktuell de siste tiårene, etter at innvandringen til Norge for fullt satte inn på 1970-tallet. I denne perioden har temaet opptil flere ganger ført til debatt, som blant annet har endt med at innføring av læreplaner har blitt utsatt. Debattene har imidlertid også bidratt til radikale endringer i læreplanen, som er retningslinjen skolene skal forholde seg til.

Som sagt blir diskusjonen om morsmålsopplæring ofte et integreringsspørsmål. Poenget om morsmålsopplæring som en del av språkutviklingen kommer dermed lite fram i den offentlige debatten. Dette er en tematikk jeg vil se nærmere på. Spørsmålet er hvorfor morsmålsopplæring skal være et integreringsspørsmål, og ikke være et fag med egenverdi? Jeg vil betrakte morsmålsopplæring i lys av begrepene assimilering og integrering som politiske prosjekt. Har morsmålsopplæring gått fra å være et spørsmål om språkopplæring, til å bli et integreringsspørsmål? I lys av integrerings- og assimileringbegrepet vil jeg se om dette har sammenheng med hvilken holdning de politiske partiene har til morsmålsopplæring. Og kan det være slik at mer opplæring i morsmålet virker negativt på integreringen, og i verste fall føre til segregering?

Dette er et lite utdrag av den komplekse debatten. Diskusjonen om morsmålsundervisning for fremmedspråklige elever i den norske skolen er altså en svært kompleks debatt. Den berører både felt som integrering, innvandring, språkopplæring og økonomi, men også kulturelle og sosiale verdier. I det følgende vil jeg diskutere flere av disse aspektene.

1.3. Oppbygning og struktur

Avhandlingen består av sju kapitler, dette inkluderer innledning og avslutning. Etter dette første innledningskapitlet, følger kapittel 2, hvor jeg forklarer begreper og lister opp forkortelser. I kapittel 3 gir jeg en lengre innføring i tema. Her tar jeg blant annet for meg læreplanene, opplæringsloven, situasjonen i Sverige og i Danmark samt fornorskingspolitikken som ble ført overfor samene. Deretter presenterer jeg metode i kapittel 4. I kapittel 5 gir jeg en oversikt over hvordan utvalgte kommuner forholder seg til opplæringslovens § 2-8. Til slutt i kapittel 5 er et sammendrag av partienes politikk på dette området. I kapittel 6 gir jeg en historisk og teoretisk orientering, før jeg i kapittel 7 diskuterer

funnene jeg har gjort, trekker linjer og peker på sammenhenger. Avslutning og konkluderende betraktninger kommer til slutt i kapittel 7. Etter litteraturlista er det et sammendrag og to vedlegg. Vedlegg 1 inneholder relevante utdrag fra partiprogrammene, mens vedlegg 2 inneholder opplæringslovens § 2-8 og forarbeidene til denne.

2. Definisjoner og forkortelser

Dette kapittelet inneholder definisjoner av uttrykk, slik jeg bruker dem i denne avhandlingen. For enkelthetsskyld har jeg også en oversikt over forkortelsene jeg bruker.

2.1. Definisjoner

Andrespråk: Alle språk man lærer *etter* morsmålet, i språksamfunnet hvor andrespråket tales. I Norge vil dette da være norsk. Slik jeg velger å definere andrespråk kan en person ha flere andrespråk.

Flerspråklig: En person som behersker to eller flere språk. Jeg forstår det slik at personen ikke må ha morsmålskompetanse i alle språkene.

Funksjonell tospråklighet: Å snakke, skrive, lese og forstå, både på første- og andrespråket sitt (Engen & Kulbrandstad 2004: 48).

Fremmedspråk: Alle språk som læres etter morsmålet, men *utenfor* språksamfunnet.

Førstespråk: Det samme som morsmål, men jeg velger å bruke begrepet morsmål.

Hjemlandet: Hvis ikke noe annet er presisert vil jeg bruke begrepet om foreldrenes opprinnelsesland, også om barna er født i Norge.

Innlærer: En person som holder på å lære et språk.

Morsmål: Jeg har valgt å definere morsmål som det språket man lærer først. Hvis man lærer to språk samtidig i tidlig alder, vil man ha to morsmål og være **simultant tospråklig**.

Morsmålsopplæring og morsmålsundervisning: Jeg oppfatter at disse to begrepene ofte brukes om hverandre, men opplæring forstår jeg som læring i uformelle situasjoner, som barnehage og fritid, mens undervisning skjer på skolen.

Målspråk: Det språket som skal læres.

Overgangsplan: Morsmålsopplæring, særskilt norskopplæring og tospråklig fagopplæring som gis fram til norskkunnskapene til eleven er gode nok til å følge ordinær opplæring.

Tospråklig: Beherske to språk. Jeg forstår det ikke som at personen må ha morsmålskompetanse i begge språkene.

Tospråklig fagopplæring: Opplæring i fag med en tospråklig lærer.

2.2. Akronymer og forkortelser

Udir: Utdanningsdirektoratet

SSB: Statistisk sentralbyrå

NSD: Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste

M74: Mønsterplanen for grunnskolen fra 1974

M87: Mønsterplanen for grunnskolen fra 1987

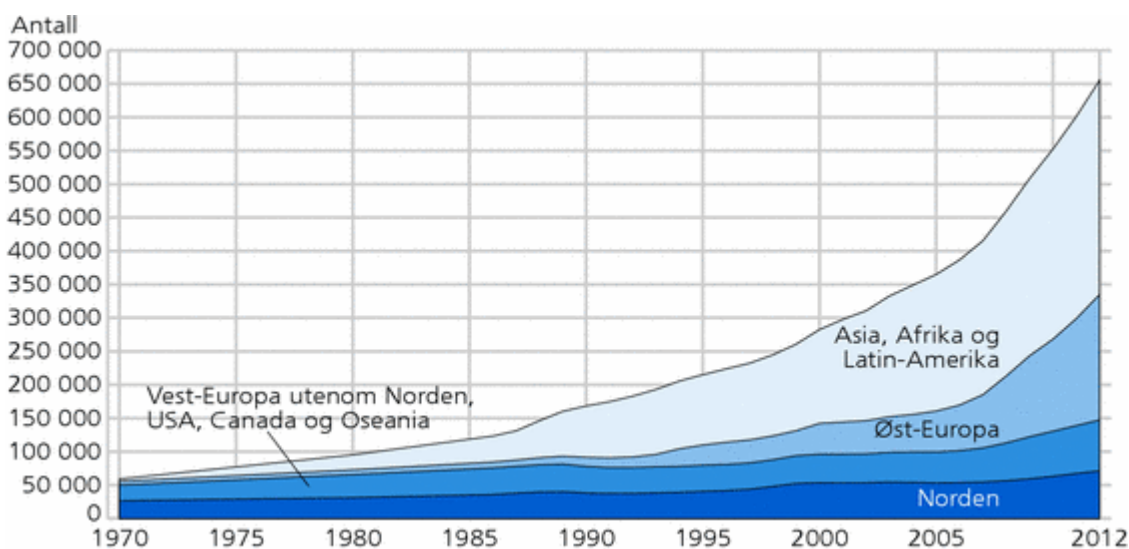
L97: Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen fra 1997

LK06: Kunnskapsløftet fra 2006

SV: Sosialistisk venstreparti

3. Innføring i temaet

Innvandringen til Norge har økt kraftig de siste femti årene. Etter andre verdenskrig kom det først flyktninger fra Øst-Europa, siden kom arbeidsinnvandrere fra hele verden. Etter at det ble innført stopp for arbeidsinnvandrere i 1975, økte flyktningsstrømmen til Norge. Innvandringen har i alle disse årene økt, men de siste årene har økningen vært kraftigere. Vi ser at innvandrere fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Øst-Europa er de gruppene som i stor grad har stått for denne økningen. De andre gruppenes økning har vært relativt jevn (SSB 2013). Utviklingen i antall innvandrere og andregenerasjonsinnvandrere fra 1970 til 2012 er vist i figur 1.

Figur 1: Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre etter landbakgrunn (SSB 2013).

3.1. Læreplanenes utvikling

Med læreplanen fra 1974 og dagens læreplan har det til sammen vært fire læreplaner i grunnskolen: Mønsterplanen for grunnskolen fra 1974, Mønsterplanen for grunnskolen fra 1987, Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen fra 1997 og Kunnskapsløftet fra 2006. Jeg skal nå gjøre greie for hvordan hver av dem ser på morsmålsopplæring for fremmedspråklige elever.

3.1.1. Mønsterplanen for grunnskolen fra 1974

I forordet til mønsterplanen (M74) står det at:

Plan for *norsk som fremmedspråk* bygger på prinsipper for fremmedspråksundervisning og på erfaringer med språkmateriell som er utprøvd i språkblandingsdistrikter i Finnmark. Planen representerer et undervisningstilbud til elever som ikke har norsk som morsmål eller som hovedspråk, og kan gjelde både elever i språkblandingsdistrikter og elever av utenlandsk opprinnelse som i stigende antall søker norsk skole (Udir 1974:5).

Morsmålsopplæring for minoritetsspråklige elever er ikke nevnt i denne læreplanen, utover samisk som sidemål. Norsk som fremmedspråk er viet tre sider, men er også først og fremst beregnet på samiske og kvenske elever. Målet for opplæringen er formulert slik:

Undervisningen i norsk som fremmedspråk skal ta sikte på

- å gi elevene praktisk språkferdighet som kan gi dem økte kontaktmuligheter, muntlig og skriftlig,
- å legge et så godt grunnlag som mulig for fortsatt opplæring i norsk,
- å bygge opp en positiv innstilling til språket slik at elevene får interesse for å utvikle sine ferdigheter og lyst til å bruke det,
- å gi en naturlig innføring i norsk miljø (Udir op.cit.:128)

Tospråklighet eller flerspråklighet er ikke et uttalt mål, men målet i *Norsk som fremmedspråk* er formulert slik at norsk er et tilleggsspråk elevene skal lære. Elevene har allerede et annet språk, og dermed anså forfatterne av læreplanen det muligens som unødvendig å presisere at tospråklighet var målet. Det fokuseres videre på at læreren må ha kjennskap til elevenes miljø og språkbakgrunn for å forstå bedre hvilke utfordringer elevene møter, og gi en så naturlig som mulig innføring i det norske språket. Planen tar altså store hensyn til elevens språklige og kulturelle bakgrunn. Dette er ikke unaturlig med tanke på at den først og fremst var beregnet på elever med samisk og kvensk bakgrunn, og den strenge fornorskingspolitikken de da hadde vært utsatt for. Fornorskingen av samene kommer jeg tilbake til i kapittel 3.5.

3.1.2. Mønsterplanen for grunnskolen fra 1987

Det er først med mønsterplanen for grunnskolen fra 1987 (M87) at *Norsk som andrespråk* og *Morsmål for språklige minoriteter* blir et eget fag med egen fagplan. I denne mønsterplanen står det at: ”Alle barn bør få sin første lese- og skriveopplæring på det språket de behersker best” (Udir 1987:181). Og videre skriver de at målet er *funksjonell tospråklighet*, det vil si kunnskap på aldersadekvat nivå i begge språkene. Det står at ”barn som vokser opp i en

tospråklig livssituasjon, har behov for å utvikle begge språkene gjennom skolegangen og bruke dem gjennom livet” (Udir op.cit.:181). Intensjonen her er klar; elevene skal mestre både morsmålet og norsk, og det skal skolen sørge for. Det blir lagt vekt på viktigheten av gode kunnskaper i morsmålet, og hvor viktig dette er for barnets utvikling. Blant annet skriver de at ”et godt utviklet morsmål er en viktig forutsetning for allsidig og harmonisk utvikling” (Udir op.cit.:181).

Som vi ser her, anser M87 morsmålet som en viktig ressurs og gir det en sterk posisjon; tospråklighet er et uttalt mål. Viktigheten av å beherske morsmålet blir fremhevet, blant annet kan man lese at ”beherskelse av morsmålet er nødvendig for å opprettholde og styrke kontakten med foreldrene og deres kulturbakgrunn, og det styrker kontakten innad i den språklige minoritetsgruppen” (Udir op.cit.:181). Det er altså helt klart fokus på, og et ønske om, at disse elevene skal fungere godt både i majoritetssamfunnet og i minoritetssamfunnet. Det framstilles som udelt positivt å være tospråklig, og det er et ønske om å bevare og utvikle morsmålet, både skriftlig og muntlig.

Det var høye ambisjoner som kom til uttrykk i M87, men det skulle vise seg at det var lettere sagt enn gjort å sette dette ut i livet. I *Mangfold og mestring*¹ (NOU 2010) blir det pekt på at rammebetingelsene for å innføre retten til morsmålsopplæring på denne tiden, var utilstrekkelige. ”Det ble i den forbindelse vist til at det i Norge hadde vært lite systematisk utprøving og evaluering av opplæringsmodeller, *at lærernes kompetanse var svak og at det manglet læremidler og utprøvde metoder*” (Arbeidsdepartementet 2003-2004:147, min kursivering). Dette førte til at det ble store variasjoner når det kom til gjennomføringen av morsmålsopplæringen rundt i landet (Arbeidsdepartementet op.cit.:151). I tillegg til variasjonen i gjennomføring ble det det på 1990-tallet, i tiden før den nye læreplanen for grunnskolen skulle innføres, diskutert hvorvidt morsmålsopplæring overhodet var positivt.

3.1.3. Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen fra 1997

På grunn av uenigheten rundt språkopplæringen av minoritetsspråklige elever ble deler av innføringen av læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (L97) utsatt. Først i 1999 kom læreplanen for norsk som andrespråk, og ikke før i 2003 kom læreplanen for morsmålsopplæring, noe som gjør navnet L97 misvisende. Resten av læreplanen var imidlertid klar i 1997. Det var altså stor politisk uenighet om morsmålsopplæring i tilknytning til denne læreplanen, noe som også engasjerte forskere. I 1996 tok Norges forskningsråd initiativ til en konsensuskonferanse hvor det var om lag femti forskere fra ulike

¹ I kapittel 7.2 omtaler jeg *Mangfold og mestring* grundigere.

disipliner og med ulike oppfatninger. Målet var å finne ut hva de var enige om når det gjaldt verdien av morsmålsundervisning for språklige minoriteter. Kenneth Hyltenstam (1996:208) oppsummerer konklusjonene fra konferansen, og til tross for uenighet om praktiske, økonomiske og undervisningsmessige spørsmål var deltakerne enige om de grunnleggende aspektene ved opplæringen, noen av punktene kommer jeg tilbake til i kapittel 7.11. Dette var som sagt i 1996, men det var altså først i 2003 at det kom ny læreplan for faget.

Med L97 var ikke lenger målet funksjonell tospråklighet; morsmålsundervisning skulle nå bare gis dersom det var nødvendig for å gjennomføre opplæring i andre fag. Morsmålsundervisning ble omdisponert til å ha en redskapsfunksjon, noe som står eksplisitt uttrykt som mål i faget: ”Opplæringen i faget har som mål – å styrke elevene som morsmålsbrukere, muntlig og skriftlig, slik at morsmålet kan fungere som et redskap i tilegnelsen av norsk” (Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement 2002:8). L97 var en overgangsplan der målet var at elevene skulle lære norsk, og om de mestret norsk for dårlig, kunne de få morsmålsundervisning eller tospråklig fagopplæring i en overgangsperiode inntil norskkunnskapene var gode nok.

I innledningen til L97 legges det svært mye vekt på betydningen av språk som et viktig ledd i identitet og kulturforståelse:

Språkfagene i L97 bygger på en felles forståelse om at språkopplæring ikke bare er ferdighetstrening, men også dannelse, sosialisering og utvikling av språk og kulturbevissthet.

Opplæringen i morsmålet skal bidra til å styrke elevenes selvbylde som grunnlag for en positiv identitetsutvikling i et flerkulturelt samfunn hvor norsk er et fellesspråk for kommunikasjon og samhandling. (Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement op.cit.:6)

Intensjonen men opplæringen, utover at faget skal virke som et redskap, er at elevene skal få styrkede ferdigheter i morsmålet. I perioden hvor elevene får opplæring i morsmålet, er det en klar intensjon om at elevene skal utvikle ferdighetene i språket, men også kulturelt. Det legges vekt på at Norge er et flerkulturelt samfunn, hvor norsk er fellesspråket, og at morsmålsundervisningen skal legge til rette for å mestre det norske språket. Det argumenteres gjentatte ganger for at morsmålsundervisning skal brukes som et *verktøy* i norskopplæringen, og at det er kunnskapen i norsk som er viktig for å klare seg i samfunnet: ”Et godt begrepsapparat i morsmålet bidrar til å fremme språkforståelsen i norsk. Opplæringen i morsmålet vil på denne måten fremme tilegnelsen av norsk og dermed lette læring i andre fag” (Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement op.cit.:6). Det som skiller

morsmålsfaget fra andre fag er at når norskferdighetene anses som gode nok, avsluttes morsmålsopplæringen, uavhengig av elevenes kunnskap og utvikling i dette faget.

I beskrivelsen av arbeidsmåtene i faget er det fokusert på de positive sidene ved tospråklighet, og at de må utvikles både muntlig og skriftlig. Verdien av å være tokulturell blir også beskrevet som noe som kan utnyttes positivt: ”Elevene skal gis mulighet til å opparbeide et positivt forhold til mer enn ett språk og én kultur” (Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement op.cit.:6). Problemet er bare at dette ikke er noe elevene har krav på. Når arbeidsmetodene blir beskrevet er det hele tiden én ting som går igjen, direkte og indirekte: elevene skal lære norsk, og at dette er det overordnede målet. Et annet moment er at elevene med tilstrekkelige eller gode norskferdigheter *ikke* ”skal gis mulighet til å opparbeide et positivt forhold til mer enn ett språk” (Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement op.cit.:6), fordi morsmålsopplæringen avhenger av mangelfull kompetanse i norsk.

3.1.4. Kunnskapsløftet fra 2006

Med kunnskapsløftet (LK06) videreføres tanken fra L97 om at morsmålsundervisning skal gis til de elevene som har problemer med å lære seg norsk. Den støtter seg på opplæringslovens bestemmelser om hvem som har rett til morsmålsopplæring: ”Det følger av premissene for morsmålsopplæringen at læreplanen i morsmål for språklige minoriteter er en overgangsplan som bare skal nyttes til elevene kan følge opplæring etter den ordinære læreplanen i norsk” (Udir 2013a). Dette vil si at de elevene som raskt tilegner seg relativt gode kunnskaper i norsk, *ikke* har rett til å få språkundervisning i morsmålet. I stedet for, eller i tillegg til, morsmålsopplæring kan elevene få såkalt tospråklig fagopplæring. Det vil for eksempel si at matematikkundervisningen skjer på elevens morsmål og norsk. Opplæringen har altså ikke til hensikt å styrke morsmålet, men å gjøre opplæringen i de ulike fagene lettere forståelig for eleven, dersom det norske språket er en barriere for å tilegne seg kunnskap i faget.

Tanken om funksjonell tospråklighet som vi så i M87, er så godt som borte. I LK06 er hovedformålet med opplæringen “[...] å styrke elevenes forutsetninger for å beherske det norske språket og derved deres læringsmuligheter gjennom utvikling av grunnleggende lese- og skriveferdigheter, ordforråd og begrepsforståelse på morsmålet” (Udir op.cit.). Det er altså ikke noen vesentlig endring fra L97 utover en skjerpet retorikk.

Læreplanen i morsmål for språklige minoriteter i LK06, er altså spesiell sammenlignet med resten av læreplanen, av den grunn at undervisningen i faget skal avsluttes når elevens

norskferdigheter er ”tilstrekkelige til å følge vanlig undervisning”. Planen er en overgangsplan, noe som betyr at det ikke er meningen å følge den fra laveste til høyeste nivå, men begynne der eleven er på det tidspunktet undervisningen starter, og at undervisningen slutter uavhengig av hvilken språklig utvikling eleven har hatt i morsmålet. Planen er dermed aldersuavhengig og nivå delt.

Med tanke på den utviklingen som har vært i morsmålsopplæring er det en passasje i læreplanen som fremstår som noe spesiell:

Interkulturell forståelse og utvikling av språklig selvtillit og trygghet står sentralt i opplæringen. Dette kan bidra til utvikling av en tospråklig identitet og et sammenliknende perspektiv på norsk og morsmål. Opplæringen skal videre bidra til utvikling av gode læringsstrategier og innsikt i egen språklæring (Udir op.cit.).

Dette kommer rett etter en formulering om at dette er en overgangsplan, hvor det indirekte står at det viktige er å lære norsk, mens morsmålet er bare et verktøy. Det kan oppfattes som dobbeltkommunikasjon når morsmålsfaget gis så stor verdi, samtidig som det kommer tydelig fram at det kun skal gis til de elevene som har dårligst utviklet norsk. Morsmålsfaget vurderes ikke med karakter på grunn av at det alltid vil være en midlertidig overgangsordning (Udir op.cit.). Et annet aspekt her er at elever med gode ferdigheter i norsk, følgelig ikke skal utvikle en tospråklig identitet.

3.2. Andre læreplaner

Om en tar for seg formålstekstene i læreplanene til de andre andre- og fremmedspråkene i skolen, er det tydelig at flerspråklig kompetanse er et fokusområde innen den norske skolen. Det legges vekt på hvilken betydning språkkunnskap har for det moderne norske samfunnet. I *Læreplan for morsmål for språklig minoriteter* så vi at det var en liten passasje om interkulturell forståelse og utvikling av en tospråklig identitet, men dette er langt mer fremtredende i de andre aktuelle læreplanene. I *Læreplan for fremmedspråk*, som altså er en plan for *alle* elever i den norske skolen, er det helt tydelig hvilket formål språkopplæringen har:

Språk åpner dører. Når vi lærer andre språk, får vi mulighet til å komme i kontakt med andre mennesker og kulturer, og dette kan øke vår forståelse for hvordan mennesker lever og tenker.

Språkkompetanse gir mulighet for deltakelse i internasjonale sammenhenger og bidrar til å gi et mer nyansert bilde av internasjonale prosesser og hendelser. I en verden med økende mobilitet og digital samhandling er kompetanse i flere språk og

interkulturell kompetanse en forutsetning for kommunikasjon og deltakelse på mange områder. (Udir 2013b)

I *Læreplan for engelsk* står det for eksempel: ”For å klare oss i en verden der engelsk benyttes i internasjonal, mellommenneskelig kommunikasjon, er det nødvendig å mestre det engelske språket” (Udir 2013c). I *Læreplan for finsk som 2. språk* trekkes flerspråklig kompetanse som ledd i internasjonalt samarbeid inn:

Språk er et viktig kommunikasjonsmiddel i samhandling over landegrensene. Økt samarbeid mellom landene i Barentsregionen og i Norden for øvrig gjør finsk eller kvensk språkkompetanse nyttig innen næringsliv, kulturvirksomhet, turisme, forskning og politisk samarbeid. (Udir 2013d)

I formålsteksten til alle de tre fagene, fremmedspråk, engelsk og finsk som andrespråk, er det ett avsnitt som er likt:

Kommunikative ferdigheter og kulturell innsikt kan fremme økt samhandling, forståelse og respekt mellom mennesker med ulik kulturbakgrunn. Slik ivaretar språk- og kulturkompetanse det allmenndannende perspektivet og bidrar til å styrke demokratisk engasjement og medborgerskap. (Udir op.cit.)

Læreplan i morsmål for språklige minoriteter skiller seg altså tydelig fra de andre læreplanene ved at flerspråklighet som en *ressurs* er såpass skjult. Den er svært praktisk rettet mot *norskopplæringen*, og språkopplæringen i seg selv framstår som klart mer verdiløs enn det den gjør i de andre læreplanene. Avsnittet over, som er med i de tre andre læreplanene, finner vi ikke i læreplanen i morsmål. Dette er et paradoks, da det kanskje i aller størst grad, er nettopp denne gruppen som har mulighet til å stå i en lederposisjon for ”kulturell innsikt som kan fremme økt samhandling mellom mennesker med ulik kulturbakgrunn” (Udir op.cit.).

3.3. Opplæringsloven

Opplæringslovens § 2-8² omhandler retten til særskilt språkopplæring for elever fra språklige minoriteter (Lovdata 2013a), og læreplanen skal være basert på denne loven. Paragrafen omfatter *ikke* elever med samisk som morsmål. Årsaken til dette er at samisk har status som nasjonalspråk og dermed faller inn under andre bestemmelser. I opplæringsloven kan en lese at:

² Opplæringslovens § 2-8 i sin helhet, samt forarbeidene, er å finne i vedlegg 2.

§ 2-8. Særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følge den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.

Morsmålsopplæringa kan leggjast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved.

Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane. (Lovdata op.cit.)

Morsmålsopplæring er ifølge denne loven ikke et tilbud som har til hensikt å styrke elevenes flerspråklige kompetanse; det er snarere tenkt som et hjelpemiddel i norskopplæringen. Derfor har ikke barn som behersker norsk, rett til morsmålsopplæring, dette gjelder blant annet barn med én norsk og én utenlandsk forelder. Morsmålsopplæring er heller ikke det primære valget når en elev har svake norskkunnskaper. I strategiplanen *Likeverdig opplæring i praksis!*, som regjeringen la fram i 2004, kan vi lese: ”Særskilt norskopplæring skal være det fremste virkemidlet for elever som ikke kan følge undervisning gitt på norsk. Morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring skal være *sekundære hjelpemidler* i norskopplæringen” (Kunnskapsdepartementet 2007:15, mine kursiveringer). Dette forsterker inntrykket opplæringsloven kan gi av at morsmålsopplæring kun er et hjelpemiddel i norskopplæringen, samtidig som det presiseres at morsmålsopplæring er siste løsning når det gjelder norskopplæring.

Gjennom loven er kommunen pliktig i å kartlegge elevenes kunnskapsnivå både før og mens de mottar særskilt språkopplæring:

Kommunen skal kartleggje kva dugleik elevane har i norsk før det blir gjort vedtak om særskild språkopplæring. Slik kartlegging skal også utførast undervegs i opplæringa for elevar som får særskild språkopplæring etter føresegna, som grunnlag for å vurdere om elevane har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følge den vanlege opplæringa i skolen. (Lovdata 2013a)

Videre er det nylig åpnet for at kommunen kan opprette egne skoler og klasser for denne gruppen elever:

Kommunen kan organisere særskilt opplæringstilbod for nykomne elevar i egne grupper, klassar eller skolar. Dersom heile eller delar av opplæringa skal skje i slik gruppe, klasse eller skole, må dette fastsetjast i vedtaket om særskild språkopplæring. Vedtak om slik opplæring i særskilt organisert tilbod kan berre gjerast dersom dette er rekna for å vere til beste for eleven. Opplæring i særskilt organisert tilbod kan vare inntil to år. Vedtak kan berre gjerast for eitt år om gongen. I vedtaket kan det for denne

perioden gjerast avvik frå læreplanverket for den aktuelle eleven i den utstrekning dette er nødvendig for å vareta eleven sitt behov. Vedtak etter dette leddet krev samtykkje frå elev eller føresette. (Lovdata op.cit.)

Generelt er formuleringene i § 2-8 noe vage. Det er stort rom for ulike tolkninger etter hva som måtte passe den enkelte kommune best, både med hensyn til om morsmålsopplæring er noe man etterstreber å tilby, samt under hvilke former undervisningen skal gis. Dette ble bekreftet i min kartlegging av kommunenes praksis (jf. kapittel 5.1). Forarbeidene bekrefter lagt på vei det vage i loven, samt at de også stadfester det faktum at særskilt norskopplæring skal være det primære tiltaket.

Under kommentarene³ til § 2-8 er det presisert at "[når] kommunen tar stilling til elevenes rettigheter etter § 2-8, er dette et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2. Kommunen må derfor følge forvaltningslovens regler om saksbehandling og utforming av vedtaket." (Helgeland 2012). Vedtak om særskilt språkopplæring skal altså gjøres individuelt for hver elev. Videre kan slike vedtak påklages til fylkesmannen. Elevenes kompetanse i norsk skal kartlegges før og mens de mottar særskilt norskopplæring for å avgjøre om elevene har rett til særskilt språkopplæring.

3.3.1. FNs barnekonvensjon

FNs barnekonvensjon er inkorporert i Menneskerettighetsloven (1999), som vil si at den gjelder som norsk lov. Den tar for seg rettet til språk, og derfor anser jeg den som relevant å ha med i denne sammenhengen. Artikkel 29 er formulert slik:

Partene er enige om at barnets utdanning skal ta sikte på: [...] c) å utvikle respekt for barnets foreldre, dets egen kulturelle identitet, språk og verdier i det land barnet bor, landet hvor han eller hun eventuelt kommer fra og for kulturer som er forskjellige fra barnets egen kultur, [...]". (FN 2013:22)

Om opplæringsloven er vag, så er definitivt barnekonvensjonen det. Man skal altså *ta sikte* på å *utvikle* respekt for barnets språk. Konvensjonen sier noe om hvilke holdninger man skal ha, snarere enn opplæringstilbudet. Til tross for at det ikke kan betraktes som lovbrudd å ikke sørge for opplæring i morsmålet, ligger det noen føringer på at man i det minste skal respektere ulike språk og kulturer. Barnekonvensjonen føyer seg dermed til det gjeldende

³ Lovkommentarer er kommentarer til loven som ikke er vedtatt av Stortinget (lovgiver) og er dermed ikke en del av loven. Den er heller ikke gitt av domstolene. Dette er fordi de gjerne er skrevet av professorer eller jurister. De kan imidlertid ha overbevisnings-/argumentasjonsverdi (Andenæs 2009:118).

synet om at flerspråklighet er positivt, og at ulike språk skal respekteres, men uten at man påtar seg noe ansvar for å lovpålegge opplæring.

Man kan kanskje se på det som en fordel at barnekonvensjonen er vag, og dermed ikke er spesielt krevende å følge, da det er sannsynlig at flere stater dermed binder seg til å følge den. Det er tross alt en del punkter i barnekonvensjonen som er vel så viktige for barns ve og vel, og det er positivt, og at flest mulig forplikter seg til å sørge for de grunnleggende behovene til barn. Språk og kultur må ses som sekundære behov i forhold til elementære behov, som mat, vann, trygghet og frihet.

Artikkel 30 er formulert slik:

I stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter eller personer som tilhører en urbefolkning, skal et barn som tilhører en slik minoritet eller urbefolkningen, ikke nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk. (FN op.cit.:23)

Her presiseres også retten til å bruke morsmålet, men den antyder ikke noen rett til å få *opplæring* i morsmålet. Dette er altså artikler som Norge følger nå, men som ikke er en selvfølge at følges i andre land. Om vi bare tenker tilbake på fornorskingspolitikken mot samene, ser vi klare brudd på både artikkel 29 og 30. Derfor, til tross for at de er vage, og ved første øyekast ikke gir spesielle rettigheter i Norge i dag, ser vi hvor viktige de er. Retten til å *bruke* morsmålet er særdeles viktig, selv om man ikke har rett til opplæring i det i regi av staten.

3.4. Situasjonen i Sverige og Danmark

Sverige er det landet i Norden med størst andel elever med minoritetsspråklig bakgrunn. Siden innføringen av *Hemspråksreformen* i 1977 har svenske kommuner vært pliktig å tilby morsmålsopplæring til minoritetsspråklige elever (Bakken 2007:44).

I Danmark hadde minoritetsspråklige elever krav på morsmålsundervisning fra 1975. I 2002 ble folkeskoleloven endret; i dag får kommunene kun statsstøtte til morsmålundervisning for elever fra EU-/EØS-land. Dette har ført til stor variasjon i danske kommuner. Noen steder tilbys morsmålsopplæring gratis, andre steder mot foreldrebetaling og en del kommuner har ikke noe tilbud om morsmålsopplæring for barn fra utenfor EU-/EØS-området i det hele tatt (Mehlbye et. al. 2011:171).

3.5. Fornorskingen av samene

Til tross for at det nå er et mye større mangfold av språk representert i den norske skolen enn noen gang tidligere, er ikke minoritetsspråklige elever noe nytt fenomen i Norge. De nasjonale minoritetene i Norge er: samer, kvener/norskfinner, jøder, romfolk, skogfinner og romanifolk/tatere, men deres morsmål og kultur har ikke alltid blitt respektert og verdsatt. Samene er den største nasjonale minoriteten i Norge, og har status som urfolk. Som kjent var de og kvenene i lang tid utsatt for en streng fornorskingspolitikk. Jeg vil kort gjøre greie for utdanningspolitikken i denne perioden, som strakte seg fra rundt 1850 til omkring 1980.

Før midten av 1800-tallet var bevisstheten rundt samene begrenset. Niemi (2003:22) peker på flere grunner til dette: For det første var prosentandelen og det totale tallet minoriteter i Norge på den tiden lav. For det andre var de to største gruppene minoriteter: samene og kvenene, bosatt langt fra hovedstaden, det politiske sentrum. For det tredje ble vanligvis ikke innflyttere fra andre land i Nord- og Vest-Europa sett på som fremmede, eller som noen trussel. Den fjerde, og siste årsaken han trekker fram, er at ”forestillingen om ensartethet også [kan] ha en viss forankring i mål og ønsker man hadde om ’det unge Norge’ – nasjonsbyggingens behov” (Niemi op.cit.:22). Men på midten av 1800-tallet utviklet idéen om det ensartede Norge seg, og bevisstheten rundt den samiske befolkningen ble større.

I 1851 opprettet Stortinget et fond kalt ”Finnefondet” som et tiltak for ”å fremme undervisning av norsk i overgangsdistriktene og for å sørge for opplysning av det samiske folket” (Minde 2005:11). ”Overgangsdistrikt” var områder med en stor andel samisk og kvensk befolkning, som altså skulle bli norske. Målet i starten var nasjonalistiske og sivilisatoriske, men da det ikke ga ønsket effekt, ble det innført nye tiltak på slutten av 1860-tallet, da som en del av sikkerhetspolitikken ettersom man så innvandringen fra øst som en mulig trussel. Finnefondet skulle følgelig også inkludere kvenene. I 1880 kom en ny instruks fra Tromsø Stift til lærerne i overgangsdistriktene. De samiske og kvenske elevene skulle kun lære å lese, skrive og snakke norsk, mens et tidligere punkt om opplæring i morsmålet ble tatt vekk. Lærere ble belønnet med lønnpålegg hvis de kunne vise til at elevene hadde byttet språk. I 1898 kom ”Wexelsen-plakaten”, en instruks som strammet inn politikken ytterligere. Bruken av samisk og kvensk språk skulle begrenses til det minimale i skolesammenheng, og lærerne ble også instruert i å kontrollere at elevene ikke snakket morsmålet i friminuttene og utenom skoletid. På begynnelsen av 1900-tallet ble det bygget internatskoler i den hensikt å isolere de minoritetsspråklige elevene fra hjemstedet og familien. På samme tid ble det innført forbud mot samiske kurs, og det ble innført yrkesforbud for samer og kvener i skolen

(Minde op.cit.:8). Gjennom hele fornskingsperioden var det en økning av midlene til Finnefondet. Wexelsen-plakaten gjaldt helt fram til 1963, da den offisielt ble avvirket (Minde op.cit.:11-17). For en mer utfyllende framstilling – les Svein Lunds *Samisk skolehistorie* i seks bind utgitt fra 2005 til 2013 (Lund 2005-2013).

Det har vært en lang prosess for samene (og kvenene) å gjenvinne sin verdighet. I M74 er det formuleringer som gir klare instruksjoner om at samiske skolebarn skal behandles med respekt:

I språkblandingsdistrikter er det ofte meget stor avstand mellom elevenes hjemmemiljø og det miljø de møter når de begynner på skolen. Skolestarten innebærer for dem ofte et skarpt brudd med det miljø de kjenner, så meget mer følelig fordi mange av barna under hele skoletiden må bo på internat.

Under disse forhold er det særlig viktig å søke å legge forholdene til rette for en mest mulig jevn overgang fra elevens hjemmemiljø til skolemiljøet. Det er viktig at det finnes utdannede internatlærere, internatpersonale og lærere med samisk som morsmål. Bare i et miljø hvor barnas morsmål kan falle naturlig inn og fullt ut bli godtatt, vil en førsteklasing finne seg til rette. (Udir 1974:17, mine kursiveringer)

Betydningen av at de samiske elevene skal føle seg trygge på at kulturen og språket deres er verdifulle trekkes fram og presiseres tydelig. Blant annet kan man lese: ”Ved utsmykking av skolene bør samisk kunst få en bred plass. Skolen vil dermed bidra til å skape forståelse og respekt for samisk kunst og kultur” (Udir op.cit.:18). Staten hadde mye å gjøre opp for, og med disse formuleringene går det tydelig fram at det er stor vilje til å endre politikken overfor samene.

Likevel tok det tid før det kom en offentlig beklagelse. Ikke før i 1997, i forbindelse med åpningen av sametinget, fikk den samiske befolkningen en offentlig beklagelse fra kong Harald. Han ba da om unnskyldning for den urett den norske staten hadde påført samene gjennom alle årene med fornskingspolitikken (Regjeringen 2007). Det ble også lovet at dette aldri skulle skje igjen. Samiske barn som vokser opp i samiske distrikt i dag, har rett til å få opplæringen på samisk. Utenfor samiske distrikt har elevene rett på samisk opplæring dersom det er ti elever som ønsker dette, og så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa. Departementet kan gi forskrifter om alternative former for opplæring dersom det er mangel på undervisningspersonell. Retten til opplæring på samisk er sikret gjennom kapittel 6 i opplæringsloven (Lovdata 2013b).

I 2009 kom regjeringen med en handlingsplan for samisk språk. Den ”[...] skal legge til rette for en bred og langsiktig innsats for samiske språk i Norge” (Regjeringen 2009a). Handlingsplanen har tre hovedområder:

Lære: Styrke opplæring i samisk språk i barnehage og skole, blant annet øke rekrutteringen til utdanning i samiske språk og bedre foreldres og andre voksnes muligheter til å lære samisk.

Bruke: Øke det offentlige tilbud på samisk, blant annet ved å styrke den samiskspråklige og kulturelle kompetansen innenfor offentlige virksomheter, øke informasjonen på samisk til samiske brukere og utvikle språkteknologi og samiske rettskrivingsverktøy.

Se: Synliggjøre samiske språk i det offentlige rom gjennom media, kultur og bruk av samiske stedsnavn. (Regjeringen op.cit.)

Samene har altså i dag fått mye sterkere rettigheter og vern om kultur, språk og samfunnsliv, enn det som var tilfellet for bare få tiår siden. Jeg skal ikke gå nærmere inn på i hvilken grad dette følges opp, men i prinsippet står samisk språk og kultur sterkere nå enn noen gang. Mye har skjedd de siste årene, og tiden hvor samene som gruppe regelrett ble undertrykket, er forbi. Det samiske forvaltningsområdet består nå av i alt ti kommuner, i disse kommunene er norsk og samisk likestilte språk. Alle har dermed rett til å bli betjent på samisk når de henvender seg til offentlige etater i forvaltningsområdet for samisk språk. Det som utgjør den store forskjellen på samenes rettigheter, i forhold til alle andre minoriteters rettigheter, er statusen de har som urfolk.

Et interessant perspektiv er å se på hvilken behandling innvandrerbarn i dag får, sammenlignet med den samiske barn fikk. Det hadde også vært interessant å vite om lovnaden om at disse overgrepene ikke skulle gjentas, bare var ment å gjelde samiske barn, eller om det var tenkt rent generelt. Praksisen kan muligens forsvares med at det er snakk om nasjonale minoriteter og urbefolkninger, mens innvandrerbarna ikke har den samme historiske tilknytningen til landet. Man må altså vurdere hvorvidt det er riktig at den grunnleggende retten til opplæring er avhengig av *hvilket* språk som er morsmålet, eller historisk tilknytning til landet. Staten har tatt viktige og store grep i samepolitikken, men det er viktig å se dagens innvandrerbarn i lys av historien med de samiske skolebarna.

3.6. Ulike tilnærminger

I diskusjonen om morsmålsopplæring er det selvfølgelig ulike tilnærminger og årsaker til å argumentere som man gjør, enten man er for eller mot morsmålsopplæring. I kapittel 6 vil jeg presentere ulike språklæringsteorier som både antyder at morsmålsopplæring kan være forstyrrende og "stjele" tid som kunne vært brukt til andrespråklæring, men også teorier som langt på vei setter morsmålsopplæring som et nødvendig premiss for vellykket andrespråklæring.

Utover de rene språklæringsteoriene er det også andre aspekter som blir trukket inn i debatten for og mot morsmål. Motstanderne av morsmålsopplæring gjør det gjerne til en integreringssak, hvor de trekker fram faren for å skape gettoer eller veldig lukkede innvandremiljøer. Det er imidlertid ikke slik at alle som er mot statlig finansiert morsmålsopplæring i skolen, er mot morsmålsopplæring rent prinsipielt. Det er en utbredt holdning at flerspråklighet er positivt, og at minoritetsspråklige barn gjerne må utvikle morsmålet. Likevel mener mange at dette er en privatsak, og at det derfor ikke trenger å være statsfinansiert.

Mange av morsmålsforkjemperne trekker fram argumentet om at flerspråklighet har en stor verdi, ikke bare for samfunnet, men også for enkeltindividets identitetsutvikling. Morsmålet er viktig for at foreldre og barn skal ha et felles kommunikasjonsspråk de mestrer på aldersadekvat nivå. Enkelte har også argumentert for at det kan skape problemer i en familie dersom foreldrene ikke behersker norsk, og barna ikke behersker morsmålet.

En annen aktuell problemstilling er at mange innvandrerbarn i Norge ikke vet om de skal være her under hele oppveksten. Dette kan være barn fra konfliktområder som kan flytte tilbake til hjemlandet når situasjonen er bedret, eller barn som ikke får oppholdstillatelse i Norge, og av den grunn må reise tilbake, eller videre til et annet land. For disse barna vil det være kritisk for videre skolegang om de ikke kan lese og skrive på morsmålet. I en slik situasjon kan man lett forestille seg at de vil stå svært svakt i samfunnet om de må tilbake til foreldrenes hjemland. Målet i læreplanen er ikke lenger funksjonell tospråklighet, og da har tydeligvis hele denne problematikken blitt glemt eller ignorert. Dette er et tema som har hatt liten plass i debatten, noe som kan skyldes at i det disse barna reiser fra Norge, forsvinner de på alle måter fra det norske samfunnet, og norske politikere føler kanskje ikke noe samfunnsansvar for menneskene det gjelder. Det som er sikkert, er at et barn har lite igjen for å kunne lese norsk på en skole eksempelvis i Irak.

4. Metode

Jeg vil her gjøre greie for hvordan jeg har gått fram med hensyn til datainnsamling under arbeidet med denne avhandlingen.

4.1. Innsamling og analyse av partiprogrammer, læreplaner og rapporter

Den største delen av min empiri er ulike politiske- og offentlige dokumenter, samt tidligere forskning på feltet. Oppgaven min har i hovedsak bestått i å trekke linjer og sammenhenger mellom disse ulike kildene og å sette alt i en kontekst. Til tross for oppgavens begrensede omfang, mener jeg at jeg har fått med de mest sentrale dokumentene, og med dette belyst tematikken på en grundig måte.

En stor del av arbeidet jeg har gjort, har derfor vært å samle inn partiprogram, rapporter og læreplaner, og analysere disse med tanke på utviklingslinjer og endringer. Dette har vært en stor jobb, ikke minst fordi enkelte av dokumentene har vært tidkrevende å få tak i. Dette gjelder spesielt gamle partiprogram. Disse ligger vedlagt i oppgaven⁴, da en del av dem kun er å finne på en CD-rom, og derfor er vanskelig tilgjengelige. Enkelte parti har sine gamle program liggende på hjemmesiden til partiet, men dette gjelder ikke alle. Fordi jeg ikke visste når de forskjellige partiene tok opp morsmålsopplæring første gang, gikk jeg gjennom programmene i flere perioder *før* det første gang ble nevnt. Dette gjorde jeg også for å være sikker på at de ikke nevnte det i én periode, for så å ta det ut og senere inn igjen. De fleste partiene har jeg derfor undersøkt fra midten av 1960-tallet. Morsmålsopplæring finnes i forskjellige kapitler hos partiene, og det varierer også noe hvilket kapittel det enkelte parti omtaler temaet i. Dette har altså vært et møysommelig og tidkrevende arbeid.

Gjennomgangen av læreplanene var en enklere jobb, hovedsakelig på grunn av at det er langt færre dokumenter, og i tillegg er de lettere å lete i, da læreplanen for morsmål er egne kapitler i de respektive planene.

⁴ De relevante utdragene fra partiprogrammene ligger vedlagt som vedlegg 1. Jeg har ikke lagt ved de fullstendige programmene, da hvert program gjerne er på over hundre sider.

Opplæringsloven er på samme måte relativt grei å få oversikt over. Her har jeg i tillegg sett på forarbeider⁵ og lovkommentarer. Denne typen dokumenter er, på samme måte som partiprogrammene, allment tilgjengelig, men det er nødvendig å logge inn på www.lovdatab.no for å få tilgang til dem, dette krever brukernavn og passord. Derfor har jeg også lagt forarbeidene som vedlegg. Forarbeidene har jeg ikke brukt som referanse, da de ikke sier hvordan loven skal tolkes. De kan derimot si noe om hvordan loven på generelt grunnlag bør tolkes. Lovkommentaren jeg henviser til, er imidlertid utgitt som bok.

4.2. Bruk av tidligere forskning

Som sagt har jeg også sett på tidligere og nyere forskning. Delvis lener jeg meg på den, og delvis belyser jeg gjennom den, ulike syn på morsmålsopplæring. Jeg trekker også fram teorier som tidligere har hatt stor popularitet, men som har mistet sin tilhengerskare på bakgrunn av nyere forskning. Endelig gjør jeg et forsøk på å vurdere hvorvidt de enkelte teorier og opplæringsmodeller lar seg overføre til norske forhold. Selv om det selvfølgelig er mye forskning som er utelatt her, har jeg forsøkt å velge ut forskere som belyser ulike sider ved morsmålsopplæringen. De vil bli tillagt ulik vekt etter hvor relevante jeg oppfatter at de er i sammenhengen. Dette er altså ikke en kvantitativ metastudie, men heller en kvalitativ studie, hvor jeg har lagt vekt på noen viktige og toneangivende teorier og forskere innenfor fagfeltet.

4.3. Norsk historie

Gruppen jeg tar for meg, er innvandrerbarn som faller inn under § 2-8 i opplæringsloven. Dette inkluderer dermed ikke samiske skoleelever. Situasjonen for samiske skolebarn i dag omtaler jeg kun kort, men jeg har gått nøyere inn på språkopplæringspolitikken som ble ført mot samiske skolebarn fra midten av 1800-tallet til om lag midten av 1900-tallet. Som historisk kontekst mener jeg det er relevant, da det sier noe om utviklingen i opplæringen av minoritetsspråklige elever i Norge.

Jeg har også sett på hvilken rolle grammatikkundervisning har hatt i fremmedspråkopplæringen i ulike tidsepoker i Europa og Norge. Sammen med den samiske språkopplæringen letter dette forståelsen av dagens situasjon. Dette bidrar også til å skape en historisk kontekst til temaet jeg tar for meg i avhandlingen.

⁵ Paragrafen i sin helhet, samt forarbeidene er å finne i vedlegg 2. Forarbeidene viser blant annet lovendringer og -tillegg.

4.4. Spørsmål til kommuner

Opplæringsloven og læreplanen er dokumenter kommunene skal forholde seg til. I den forbindelse ville jeg undersøke hvordan praksisen er, i utvalgte kommuner. Hva som er lov og rett representerer ikke nødvendigvis et riktig bilde av virkeligheten, og jeg har derfor gjort en liten undersøkelse for å undersøke praksisen nærmere. Dette er en kvalitativ undersøkelse, og jeg vil understreke at den kun viser hvordan det er mulig å tolke loven, og hvordan den blir satt ut i praksis. Resultatene mine viser ikke nødvendigvis alle mulige tolkninger og former for opplæring som skjer, samtidig kan jeg heller ikke garantere at det som er tendensen i mine funn, er representativt for dagens praksis på generell basis i Norge. Resultatene fra mine kommuner viser imidlertid at det til dels er stor variasjon i hvordan kommunene tolker loven.

4.4.1. Utvalg

Kommunene er ikke tilfeldig valgt. Jeg tok utgangspunkt i et kart NRK laget etter forrige kommunevalg (Krekling, Heggen og Grønli 2011). Det viste hvilket parti som hadde ordføreren i den enkelte kommune, og sier dermed noe om det politiske klimaet i kommunen. Jeg sendte i utgangspunktet henvendelser med ordførere fra de fleste parti, samt bygdelister og lignende. Det er slik at Høyre og Arbeiderpartiet har veldig mange av ordførerne her i landet, noe som også gjenspeilet seg i svarene jeg fikk. En del kommuner fikk jeg ikke svar fra, og jeg sendte dermed ut spørsmålene i flere runder til jeg hadde nok svar til at jeg mente jeg kunne se noen linjer. Til slutt satt jeg igjen med svært få svar fra andre enn Arbeiderpartiet og Høyre, derfor kan jeg ikke si noe om andre partier enn disse to. Jeg fikk respons fra én Senterparti-kommune og to Venstre-kommuner, og de valgte jeg å ta med, uten at jeg kan si noe om betydningen den politiske styringen i kommunene har. De er imidlertid vesentlige å ha med på bakgrunn av andre faktorer som beliggenhet og innbyggertall. Jeg vil imidlertid poengtere at jeg ikke vet hvem som styrte i kommunene på den tiden den aktuelle morsmålsordningen ble innført.

Et annet viktig moment for meg var innbyggertallet. Det var ikke bare viktig å ta hensyn til politisk styre. Kanskje vel så viktig var det at kommuner med ulikt innbyggertall var representert. Jeg ville ha kommuner med alt fra svært få innbyggere, til svært folkerike kommuner. Et tilleggsmoment her var at kommunene skulle være geografisk spredt. For å se hvordan folkefattige kommuner løste morsmålsopplæringen i praksis sørget jeg for at noen av disse lå geografisk langt fra folkerike kommuner. Det er også representert kommuner med få

innbyggere som ligger i nærheten av mer folkerike kommuner. Kommuner fra tolv av fylkene er representert, de er med andre ord relativt spredt. I kapittel 5.2 er det en tabell som viser folketall og antall innvandrere.

4.4.2. Spørsmål

Spørsmålene sendte jeg til kommunene via e-post. I de fleste kommunene var det en pedagogisk rådgiver, rådgiver, rektor eller lignende som svarte. Jeg opplyste om at informasjonen skulle brukes i masteroppgaven min. På bakgrunn av svarene jeg fikk, har jeg *ikke* inntrykk av at kommuner som ikke hadde et tilbud om morsmålsopplæring, unnlot å svare. Jeg vil likevel anta at kommuner som satser på morsmålsopplæringstilbudet, og er stolte av dette, i større grad tok seg tid til å svare.

Under oversikten over svarene jeg fikk, har jeg tatt for meg hvorfor jeg mener at svarene mine ikke er statistisk signifikante. På grunn av at dette kun er en liten del av oppgaven min, er det som sagt kun ment som et bilde og en liten realitetsorientering for å se hvordan *enkelte* kommuner forholder seg til opplæringsloven. Jeg mener at svarene jeg har fått, på en god måte viser hvordan det varierer fra kommune til kommune hvordan opplæringslovens § 2-8 tolkes. De viser derimot *ikke* hva som er vanligste praksis i alle landets kommuner.

Spørsmålene kommunene svarte på var disse:

- I hvilken grad bruker dere morsmålsopplæring?
- Hva skal til for at et barn skal få morsmålsopplæring?
- Hvor lenge mottar barnet morsmålsopplæring, og hvor mange timer i uken?
- Hva skal til for at et barn ikke skal få det, dersom det i utgangspunktet er et behov?
- Hvilke kvalifikasjoner krever dere av morsmåls lærere?
- Hvordan er morsmålsopplæringen organisert?

Hvor utfyllende svarene jeg mottok var, varierte. Kommunene som overhodet ikke hadde et tilbud, svarte stort sett kun på det første spørsmålet, men enkelte svarte likevel på de andre spørsmålene dersom de i perioder hadde et tilbud. Svarene kommer jeg tilbake til i kapittel 5.1.

5. Analyse

For å illustrere hvordan opplæringsloven tolkes i ulike deler av landet, har jeg gjort en liten undersøkelse. Det er mange faktorer som er avgjørende for om, og i hvilken grad, morsmålsopplæring blir tilbudt elevene. Jeg anså det også som svært vesentlig å få en oversikt over faktisk status, da jeg synes det er viktig å vise et reelt bilde av hva som skjer i praksis, i tillegg til all teori, alle rapporter og statsmeldinger,

5.1. Oversikt over kommunenes tolkning av opplæringsloven

Kommunene er pålagt å følge opplæringsloven § 2-8 om morsmålsopplæring (Lovdata 2013a). Formuleringen av loven er vag, med formuleringer som ”Om nødvendig har slike elever også rett til morsmålsopplæring” og ”Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane” (Lovdata op.cit.). For å finne ut av hvordan loven tolkes og morsmålsopplæring praktiseres i forskjellige kommuner, tok jeg kontakt med 18 kommuner. Kommunene er varierende med hensyn til innbyggertall, geografisk beliggenhet og politisk styre. Se tabell 1 for en oversikt over innbyggertall, prosentandel innvandrere samt hvilke parti ordførerne i de respektive kommunene tilhører. Det viste seg, ikke uventet, at det er store forskjeller på hvordan loven tolkes og undervisningen organiseres rundt om i landets kommuner. Utvalget jeg har gjort, er ikke et statistisk representativt utvalg, men er ment som et bidrag for å illustrere variasjonen.

For å kunne tilby morsmålsopplæring kreves det naturligvis at man har tilgang på morsmåls lærere. Det viser seg at det er store variasjoner i hvilke formelle krav som stilles til morsmåls lærerne. I Trysil for eksempel, krever de at lærerne ”behersker” de aktuelle målspåkene, mens i Elverum krever de ”gode kunnskaper” i morsmålet og i norsk. Tysvær krever ”i utgangspunktet” at de er kvalifisert som lærere. Trondheim, Sarpsborg, Båtsfjord, Rana, Bærum og Ålesund krever at de har pedagogisk utdanning i tillegg til at læreren minst må ha bestått ”test i norsk på høyere nivå” også kalt Bergenstesten (Språkrådet 2009). I Bærum kommune har de en stipendordning hvor personer med relevant høyskoleutdanning

kan søke om stipend for videreutdanning for å oppnå godkjent allmennlærer- eller faglærerkompetanse. Ingen av kommunene jeg har vært i kontakt med tilbyr morsmålsopplæring i alle minoritetsspråk som er representert hos elevene, da det finnes språk kommunene mangler kompetente lærere til. Det varierer altså noe hva den enkelte kommune legger i begrepet ”kompetent”. Ålesund kommune påpeker i tillegg at de kan ha problemer med å skaffe lærere når det er få elever og et lite timetall. Dette skyldes trolig at det er små stillingsprosenter som er lite attraktive, i tillegg til at det gjerne er korrelasjon mellom antall elever med det aktuelle språket og voksne med aktuell lærerutdanning. Dette vil si at hvis det for eksempel bare er to elever med et spesifikt språk, er det stor sannsynlighet for at det ikke er voksne brukere av språket som har tilstrekkelig kompetanse til å undervise i det.

Kommuner som Lom, Tydal, Grimstad, Nordre Land, Gran, Skedsmo, Porsgrunn og Sogndal tilbyr ikke morsmålsopplæring overhodet, og begrunner det med mangel på egnede lærere. Dette er, med unntak av Skedsmo, små kommuner som ikke ligger i umiddelbar nærhet til en større by. Lom kommune forklarer at de har få minoritetsspråklige i kommunen og mangler egnede morsmålslærere. Grimstad, Skedsmo og Nordre Land poengterer at de har gode opplegg for grunnleggende norskopplæring, samt at de eventuelt bruker tospråklige assistenter hvis det er behov for det. Videre opplyser Nordre Land kommune om at de elevene som kunne vært aktuelle mottakere av morsmålsopplæring, ikke får det på grunn av mangel på lærere med språklig kompetanse på målspråkene. En annen grunn til at elevene ikke mottar et tilbud om morsmålsopplæring, er at de foresatte ikke ønsker det.

Porsgrunn kommune opplyser at de har et opplegg med tospråklig fagstøtte. Dette er et opplegg elevene kan motta inntil de når nivå 3 i Utdanningdirektoratets kartleggingsmateriell, noe som kan ta alt fra to til ti år. Nivå tre er det øverste nivået i læreplan for morsmål. Enkelte av de tospråklige lærerne gir morsmålsopplæring på frivillig basis på sin fritid, men det finnes altså ikke morsmålsopplæring i kommunal regi.

Sarpsborg, Rana og Nordre Land er de eneste kommunene som oppgir at det kan være et ønske fra foreldrenes side at barna *ikke* skal få opplæring i morsmålet. Nordre Land kommune tilbyr altså uansett ikke opplæring, dermed er det litt vanskelig å forstå hvordan noen foreldre eventuelt formidler at de ikke ønsker å motta et tilbud de ikke får tilbud om. Sarpsborg og Rana på sin side skriver at foreldre kan takke nei til tilbudet om morsmålsopplæring for sitt barn, til tross for at kartlegging viser at det er nødvendig. I Rana krever de imidlertid at foreldrene skriver under på at de ikke ønsker dette tilbudet.

Måsøy kommune i Finnmark oppgir at de ikke har tilbud om morsmålsopplæring, men at de for tiden har et samarbeid med Porsgrunn kommune hvor de har tospråklig

fagstøtte via Internett. Dette er et prosjekt som startet høsten 2012, og foreløpig mener de at det har vist seg å være en udelt god satsing. De er imidlertid avhengige av videre økonomisk satsing for at de skal kunne fortsette med dette tilbudet. Det er tre skoler i kommunen, og det er relativt mange flerspråklige elever. Tilbudet om fagstøtte via Internett i samarbeid med Porsgrunn går kun til elever ved én av skolene og gjelder bare ett språk, da dette foreløpig har vært et prøveprosjekt. Ved de to andre skolene mottar elevene kun opplæring i grunnleggende norsk.

5.2. Sammenheng mellom størrelsen på kommunen og tilbudet om morsmålsopplæring

Jeg skal her se nærmere på eventuell sammenheng mellom antall innbyggere og tilbudet om morsmålsopplæring. I tillegg vil jeg se på hvorvidt andelen immigranter i kommunen har noen betydning for hvilket tilbud som gis.

Kommune (ordførers parti)	Innbyggertall totalt	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre.	Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i prosent av folketallet	Morsmålsopplæring
Trondheim (Ap)	176 349	20 331	11,5	Ja
Bærum (H)	114 489	19 284	16,8	Ja
Sarpsborg (Ap)	53 333	7 625	14,4	Ja
Skedsmo (Ap)	49 698	10 250	20,6	Nei
Ålesund (H)	44 416	4 353	9,8	Ja
Porsgrunn (Ap)	35 219	3 590	10,2	Nei
Rana (H)	25 652	1 199	4,7	Ja
Grimstad (V)	21 301	2 265	10,6	Nei
Elverum (H)	20 152	1 574	7,8	Ja
Gran (Ap)	13 493	967	7,2	Nei
Tysvær (H)	10 320	702	6,8	Ja
Sogndal (Ap)	7 348	520	7,1	Nei
Nordre Land (Ap)	6 768	337	5	Nei
Trysil (Ap)	6 752	529	7,8	Ja
Lom (Sp)	2 382	108	4,5	Nei
Båtsfjord (Ap)	2 089	371	17,8	Ja
Måsøy (H)	1 243	147	10,5	Nei
Tydal (V)	807	35	4	Nei

Tabell 1: Innbyggertall per 1. januar 2012 (SSB 2012a).

Av kommunene jeg har vært i kontakt med, er det Tydal, Nordre Land, Sogndal, Gran, Grimstad, Måsøy, Porsgrunn og Skedsmo som *ikke* har morsmålsopplæring som en del av opplæringstilbudet til minoritetsspråklige elever. Med unntak av Grimstad, Porsgrunn og Skedsmo er dette kommuner med relativt få innbyggere, og de ligger ikke i umiddelbar nærhet til en større by. Måsøy kommune har som sagt et prøveprosjekt med tospråklig fagstøtte via Internett, men ikke morsmålsopplæring utover dette.

Til sammenligning har kommunene som tilbyr morsmålsopplæring, generelt høyere innbyggertall, med unntak av Trysil, Tysvær og Båtsfjord. De resterende kommunene er byer av varierende størrelse: Trondheim, Bærum⁶, Sarpsborg, Ålesund og Elverum. Det er riktignok stor forskjell på Elverum og for eksempel Bærum. I tillegg til å være en svært folkerik kommune grenser Bærum til Oslo, mens Elverum ligger lenger fra noen stor by. På den andre siden ser vi at Elverum har mange innbyggere sammenlignet med blant annet Lom.

Kommunene med få innbyggere står helt klart overfor større utfordringer når det gjelder rekruttering av morsmåls lærere enn bykommunene. En av de største kommunene, Trondheim kommune, oppgir at de ikke har morsmåls lærere i alle språk, og at det gjerne er i språkene med få elever de mangler lærere. Små kommuner vil ofte ha enda større problemer med å få tak i kvalifiserte lærere, da det kanskje *bare* er små elevgrupper. Dette er en realitet man må forholde seg til. Likevel kan man se at det varierer kraftig hvilken innsats kommunene har for å kunne gi tilbud om undervisning, samt hvilke formelle krav de stiller til undervisningspersonellet.

Når man ser på prosentandelen innvandrere i kommunene, viser det seg at av de fem kommunene som har høyest andel innvandrere, er det fire kommuner som har et tilbud om morsmålsopplæring. Det er bare Skedsmo kommune som ikke har et tilbud om morsmålsopplæring. Samtidig er det kommunene med aller høyest andel innvandrere, hele 20,6 %. Båtsfjord (17,8 %), Sarpsborg (14,4 %), Bærum (16,8 %) og Trondheim (11,5 %), har alle et tilbud om morsmålsopplæring. En annen kommune som skiller seg ut er Rana. Der er det bare 4,7 % innvandrere, men de har likevel et tilbud om morsmålsopplæring. Likevel kan ikke Rana sammenlignes med Lom og Tydal som også har om lag 4 % innvandrere, da dette er kommuner med betydelig lavere folketall, og følgelig et lavere antall immigranter alt i alt.

⁶ Sandvika fikk bystatus i juni 2003 (Bærum kommune 2009)

5.3. Organisering

Blant kommunene med et morsmålsoppøringstilbud er det ulike måter å løse opplæringen på, det være seg hvilke aldersgrupper som får tilbudet, om de får opplæring på nærskolen, om kommunen bruker mottaksklasser, og det er også et eksempel på fjernundervisning via Internett.

Kommunene som tilbyr morsmålsopplæring, løser det altså organisatorisk på ulike måter. Det er hovedsakelig et tilbud til første- og andreklassinger i grunnskolen. Når elevene blir eldre, får de i større grad tilbud om tospråklig fagopplæring. Sarpsborg kommune forklarer at de forsøker å gi den første lese- og skriveopplæringen på morsmålet, samt at morsmålsopplæringen har til hensikt å bygge opp begrepsapparatet slik at innlæringen av andrespråket skal gå lettere. Dersom barnet ikke har lært å lese og skrive i løpet av de to første årene, kan morsmålsopplæringen bli utvidet med ett eller to år. I tillegg gir kommunen morsmålsopplæring til nyankomne elever som ikke har lært å lese og skrive på morsmålet. Sarpsborg er med dette et eksempel på en kommune som ikke bare forholder seg til opplæringsloven, men også har en bevisst holdning til hvordan og hvorfor morsmålsopplæringen gis.

Elverum kommune oppgir at de hovedsakelig bruker mottaksklasser hvor elevene får intensiv morsmålsopplæring, og at målet er at når de overføres til vanlige klasser, skal de ikke ha behov for ytterligere morsmålsopplæring. Likevel kan elever som går i vanlige klasser også få morsmålsopplæring, i stedet for å være i en mottaksklasse.

Det varierer fra kommune til kommune om morsmålsopplæring blir gitt på skolen eleven går på til vanlig, eller om elevene samles på en annen skole for disse undervisningstimene. Sarpsborg, Tysvær, Rana og Trysil er eksempler på det første prinsippet, mens Trondheim og Ålesund er eksempler på det andre. I noen kommuner får enkelte elever tilbud om å gå i en innføringsklasse. Disse klassene finnes da ikke på alle skoler, og elevene går derfor ofte på en annen skole enn nærskolen, som de begynner på etter ett til to år i mottaksklassen. Elverum og Ålesund er eksempler på kommuner som bruker mottaksklasser for nyankomne elever.

Måsøy kommune har ikke et tilbud om morsmålsopplæring, men har som sagt hatt et prøveprosjekt med tospråklig fagstøtte via Internett. Dette skal jeg komme nærmere tilbake til i kapittel 7.3. Dette er den eneste kommunen som oppgir at de bruker av fjernundervisning til denne elevgruppen.

Vi ser at det er mange ulike former for organisering av undervisningen, og at det er åpning i loven for å organisere det slik det passer best i den enkelte kommune. De lokale forholdene er svært ulike, slik at en løsning som er god i en kommune kan være ganske upraktisk i en annen. Jeg tror imidlertid at fjernundervisning kunne vært en fin løsning for mange kommuner av to grunner: For det første trenger ikke mangel på å være årsaken til at en kommune ikke kan tilby morsmålsopplæring, når de anser det som et behov. Mange av kommunene opplyser nettopp at mangel på lærere som årsak til at de ikke har morsmålsopplæring. For det andre kan det være lettere for kommunene som tilbyr fjernundervisning å ansette lærere. Ålesund kommune opplyste at det kan være vanskelig å ansette kvalifiserte lærere da det gjerne er små stillingsbrøker, Porsgrunn kommune påpeker at morsmålslærerne kan ha en ganske utrygg og uforutsigbar stilling da den avhenger av elevmassen. Ved å tilby andre kommuner fjernundervisning kan disse stillingene bli mer attraktive da de kan være fulle stillinger og langt mer stabile.

5.4. Nærmere kommentering av noen utvalgte kommuner

Båtsfjord er en interessant kommune. De har 2 089 innbyggere der hele 17,8 % er innvandrere. 11,3 % kommer fra vestlige land (EU/EØS, USA, Canada, Australia eller New Zealand) og 6,4 % kommer fra resten av verden (SSB 2012a). Antakelig er det en del finner i første kategori, og når det er minst tre elever med kvensk-finsk bakgrunn i grunnskolen, har de i Finnmark (og Troms) rett til finskopplæring. Dette er lovfestet i opplæringslovens § 2-7 (Lovdata 2013a). Disse elevene er altså ikke i den gruppen jeg tar for meg her. Men til tross for at dette er en kommune med få innbyggere, har Båtsfjord tilbudt morsmålsopplæring for fremmedspråklige elever så sant de har hatt tilgjengelige lærere. Da har elevene mottatt morsmålsopplæring så lenge de har hatt norsk som andrespråk. Alle morsmålslærerne Båtsfjord kommune har hatt til nå, har hatt godkjent lærerutdanning. Per nå er det kun elever med norsk eller finsk som morsmål i grunnskolen i kommunen. Båtsfjord kommune skiller seg altså fra andre små kommuner som Lom, Tydal, Sogndal og Nordre Land.

En annen interessant kommune er Rana, en middels folkerik kommune med 25 652 innbyggere, og bare 4,7 % innvandrere (SSB 2012a). Dette er en lavere prosentandel innvandrere enn i Grimstad og Elverum, som er kommuner med omtrent like mange innbyggere. Kommunen tilbyr morsmålsopplæring til alle som ikke har gode nok norskkunnskaper til å følge vanlig undervisning, uansett klasstrinn. Elever som ikke kan lese og skrive, får automatisk morsmålsopplæring. Hovedårsaken til at elever som i

utgangspunktet har rett til morsmålsopplæring, ikke får det, er mangel på kvalifiserte lærere. Foreldre kan også nekte barnet morsmålsopplæring, men da krever altså kommunen at foreldrene skriver under på det. Rana kommune organiserer undervisningen slik at alle elevene med morsmålsopplæring i første klasse har én lærer per språk. Ellers utgjør 2.-4. klasse en gruppe, 5.-7. klasse en gruppe og 8.-10. klasse en gruppe. Tospråklig fagopplæring er et tilbud som gis i tillegg til morsmålsopplæring, samt at enkelte elever også har tospråklige assistenter. Barna går på sin nærskole, mens lærerne kan være ansatt ved flere skoler. Alle lærerne som skal undervise i morsmål og har tospråklig fagopplæring, må ha lærerutdanning eller tilsvarende relevant utdanning, samt at de må ha gode nok norskkunnskaper til å drive tospråklig fagopplæring. Rana kommune har altså et, i utgangspunktet, solid tilbud til sine minoritetsspråklige elever, så lenge de har lærere i det aktuelle språket. Dette gjennomføres til tross for at de har en relativt liten andel innvandrere i kommunen.

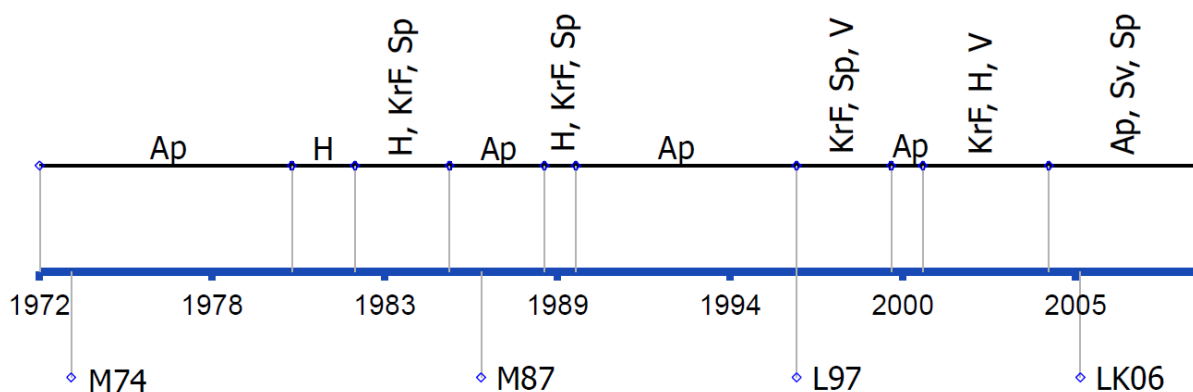
Av de 18 kommunene jeg har hatt kontakt med, ser det ikke overraskende ut til at tendensen er at folkerike kommuner generelt tilbyr morsmålsopplæring, om enn i varierende grad, mens det i små kommuner er store variasjoner. I mitt lille utvalg kan jeg ikke påstå at det er noen tendens til at politisk styre i kommunen spiller en viktig rolle når det gjelder tilbudet om morsmålsopplæring. Jeg vet heller ikke hvem som satt med makta i den perioden ordningen ble innført. Det eneste jeg kan si er at alle Høyre-kommunene tilbyr morsmålsopplæring, og videre at det virker ganske tilfeldig hvorvidt Arbeiderpartikommuner gir det samme tilbudet. Men jeg tar altså forbehold om at dette kan skyldes tilfeldigheter, da jeg har undersøkt relativt få kommuner. Det som er tydelig, er at opplæringsloven § 2-8 tolkes svært ulikt. Både Båtsfjord og Nordre Land hevder at de forholder seg til loven, men praksisen i de to kommunene er svært forskjellig. Dette viser hvor ulikt loven kan tolkes, og dermed hvor tilfeldig det er hva slags tilbud elevene får. Det er størst sannsynlighet for å få morsmålsopplæring om man bosetter seg i en større by, men man kan også være heldig å bo i en liten kommune hvor tilbudet om morsmålsopplæring er godt.

Alle kommunene jeg har vært i kontakt med, har presisert at det i enkelte språk er vanskelig å få tak i kvalifiserte lærere, og at dét kan være en grunn til at de ikke kan tilby morsmålsopplæring. I noen kommuner setter de da inn tospråklige assistenter, mens andre kun satser på styrket norskopplæring. Timetallet for morsmålsopplæring ser stort sett ut til å ligge på om lag to timer i uka, men noen steder mer i starten, spesielt dersom barnet ikke har

lært å lese og skrive ennå. Dette er i tillegg til timene elevene har med styrket norskopplæring.

5.5. Sammendrag av partienes politikk

I denne oversikten har jeg tatt med alle partiene som har vært i regjering de siste tiårene, i tillegg har jeg tatt med Fremskrittspartiet da de er relevante i denne debatten. Fremskrittspartiet har også de siste årene hatt stor oppslutning i befolkningen, noe som betyr at deres holdninger ikke er uvanlige blant folk. Arbeiderpartiet har sittet flest år i regjering, samtidig har de vært det største partiet i koalisjonsregjeringene de har vært en del av. Før innføringen av M74 var det Arbeiderpartiet som satt i regjering. M87 kom i en Arbeiderpartiperiode, mens L97 kom etter en lang Arbeiderpartiperiode, men samme år som den første Bondevik-regjeringen kom i posisjon. LK06 ble innført i den første del av koalisjonsregjeringensperiode til Arbeiderpartiet, SV og Senterpartiet. Figur 2 er en oversikt over regjeringer og innføringer av de nye læreplanene.

Figur 2: Oversikt over regjeringer og læreplaner.

Jeg vil i det følgende gi en mest mulig systematisk gjennomgang av utviklingen til de forskjellige partiene gjennom de siste tiårene. Hvert partis sammendrag starter på det tidspunktet de første gang uttalte noe om morsmålsopplæring i programmet sitt. Enkelte parti har skrevet mer omfattende enn andre om morsmålsopplæring. Dermed varierer det også her hvor lange de enkelte gjennomgangene er. De relevante delene av partiprogrammene ligger som vedlegg nummer 1 til avhandlingen.

5.5.1. Arbeiderpartiet

Arbeiderpartiet skrev ikke noe eksplisitt om morsmålsopplæring i programmene sine i 1977 og i 1981, men presiserte viktigheten av å inkludere innvandrerne, samt at de fokuserte på det positive ved økt mangfold: ”Gjennom innvandring får Norge etter hvert nye folkegrupper. Disse gruppenes kulturelle egenart skal ha utviklingsmuligheter. Dette vil øke mangfoldet og berike den felles kultur vårt samfunn bør romme” (Arbeiderpartiet 1981:18).

I 1985 nevner Arbeiderpartiet morsmålsopplæring for innvandrerbarn for første gang i partiprogrammet. Og her er det spesielt ett punkt man kan legge merke til: “Styrke morsmålsundervisningen i barnehager og skoler. Økt statlig støtte til morsmåls lærere og støtteundervisning er nødvendig” (Arbeiderpartiet 1985: 31). På hvilket grunnlag de ønsket å styrke morsmålsundervisningen, står det ingenting om. En forskjell her, mot det som kommer senere, er at det ikke poengteres at dette bare skal gis i tilfeller hvor barnet har svært lave ferdigheter i norsk. Videre ville de gi innvandrerbarn rett til barnehageplass den første tiden i Norge (Arbeiderpartiet op.cit.:31-32). Partiet videreførte i all hovedsak den samme positive holdningen til morsmålsopplæring i 1989, da lød formuleringen: ”Arbeiderpartiet vil [...] Styrke morsmålsopplæringen” (Arbeiderpartiet 1989:46).

Fra 1993 endres retorikken. Fra å ha fokusert på morsmålsopplæring og kulturelt mangfold, er det nå norskopplæringen som framstår som det viktigste. I 1993 var programmet svært kortfattet, og det eneste en kunne lese der, var at ”Det er spesielt viktig å sikre innvandrere og flyktninger norskopplæring” (Arbeiderpartiet 1993:13). Denne endringen er viktig, og jeg vil i kapittel 7.1 relatere den både til den kommende læreplanen, samt relasjonen til Fremskrittspartiet. Derimot var programmet i 1997 desto mer utbrodert. Morsmålsopplæring og tospråklig opplæring gikk fra å ha hatt en egenverdi til å bli et *middel i norskopplæringen*:

Hensikten med tospråklig undervisning og opplæring i morsmål må være å sette elevene bedre i stand til å mestre norsk og ha fullt utbytte av undervisningen i andre fag. Målet er at elevene skal ha gode norskkunnskaper etter endt skolegang, og at de har hatt godt utbytte av undervisninger for øvrig. [...] Opplæringstilbudet for tospråklige lærere og barnehageassistenter må bli bedre for å møte behovet. (Arbeiderpartiet 1997:20).

Partiet er fremdeles svært positivt til morsmålsopplæring, og ser verdien av den, men mer som et hjelpemiddel i norsklæringen heller enn en verdi for det flerkulturelle samfunnet. De fokuserer også mye på viktigheten av at innvandrerbarn får et barnehagetilbud slik at norskkunnskapene er best mulig til skolestart (Arbeiderpartiet op.cit.:20).

I de to neste periodene, henholdsvis 2001 og 2005, nevnes ikke morsmålsopplæring overhodet i Arbeiderpartiets partiprogram. Derimot i 2009, altså ved forrige stortingsvalg, kom morsmålsopplæring tilbake i ett punkt i partiprogrammet. Da blir det sagt at de vil ”ha en gjennomgang av morsmålsopplæringen for å sikre god kvalitet og at den går til de elever som har behov for det. Vi vil at flere får tilbud om morsmålsopplæring som 2. fremmedspråk” (NSD 2012c). Dette er ikke betydelige endringer fra 1997, så lenge de ikke har endret syn på hvem som har behov for morsmålsundervisning. Å gjøre morsmålsundervisning til et mulig alternativ til fremmedspråksundervisning er derimot en ny sak. Det sies at: ”Flerspråklighet har en verdi både for den enkelte og samfunnet. Vi vil arbeide for at flere skoler får på plass ordninger med ikke-europeiske språk som fremmedspråk” (NSD op.cit.). De ønsker nå at morsmålsundervisning som middel for *norskopplæring*, skal være et tiltak som kun skal benyttes til de svakeste elevene. På ungdomsskolen ser partiet derimot en god mulighet for å utnytte den språklige ressursen til de flerspråklige elevene i større grad enn det gjøres i dag. Endringen er interessant, men hva den skyldes går utover mitt prosjekt.

Hva disse endringene skyldes kan jeg ikke si noe sikkert om. Men de siste årene har det kommet flere utredninger og rapporter, blant annet *Mangfold og mestring* (NOU 2010) og *Mangfold gjennom deltakelse* (Arbeidsdepartementet 2003-2004) som stiller seg positive til morsmålsopplæring, og påpeker hvilken ressurs flerspråklige personer kan være for Norge. Det kan være mange andre mulige årsaker og elementer som har spilt inn, og ført til en kursenring. Dermed kan jeg ikke si at det er disse utredningene som er årsaken, men det kan være en forklaring.

5.5.2. Fremskrittspartiet

Fremskrittspartiet tar stilling til morsmålsopplæring første gang i 1981. De skriver da at ”opplæring i eget morsmål anses som en privatsak både organisasjonsmessig og finansielt.” (Fremskrittspartiet 1981:28).

I 1985 skriver partiet dette under overskriften *Sidemål*:

Fremskrittspartiet ser det som svært viktig at elevene får skikkelig opplæring i sitt morsmål. *Å beherske morsmålet er utgangspunktet for all videre opplæring.* I dag tar sidemålsundervisningen svært mye av undervisningstiden i norskfaget. (Fremskrittspartiet 1985:30, min kursivering)

Dette skriver de som begrunnelse for å kutte ned på sidemålsundervisningen, og delvis gjøre den valgfri. Men det er verdt å legge merke til hvilken viktig rolle de mener at morsmålet spiller, utover det å beherske det isolert sett. Videre i samme program, under *Innvandring*, viderefører de holdningen om at morsmål bør anses som en privatsak, men at både voksne og barn skal få opplæring i norsk (Fremskrittspartiet op.cit.:39). Den samme formuleringen gjentas i 1989 og 1993 (Fremskrittspartiet 1989:46, 1993:61).

I programmet fra 1997 nevnes ikke morsmålsopplæring, men i 2001 kommer det tilbake. De skriver da at ”Fremskrittspartiet er uenig i påstanden om at morsmålsopplæring er en forutsetning for norskopplæring, og mener derfor at morsmålsopplæring er foreldrenes ansvar” (Fremskrittspartiet 2001:68-69). De presiserer også at ”opplæring i morsmål ikke skal være et offentlig ansvar” (Fremskrittspartiet op.cit.:95).

Partiet holder seg til samme linje i 2005 som tidligere år, og formuleringen i dette programmet skiller seg ikke nevneverdig fra de tidligere. De skriver at ”opplæring i foreldrenes morsmål ikke skal være et offentlig ansvar” (Fremskrittspartiet 2005:60). Barnas morsmål skriver de imidlertid ingenting om, men det er nærliggende å tro at de enten regner norsk for å være deres morsmål, eller at de har et mål om at det skal bli det.

Det gjeldende programmet til Fremskrittspartiet omtaler ikke morsmålsopplæring, men jeg kan vanskelig se at de har endret oppfatning på dette området. De er det partiet som har vært mest stabilt med tanke på holdning til morsmålsopplæring. Og at hvis et parti endrer sin prinsipielle holdning i en slik sak, vil de normalt skrive det i prinsipp-/handlingsprogrammet sitt.

5.5.3. Høyre

Høyre skrev om morsmålsopplæring i partiprogrammet sitt første gang i 1981. De hadde da et punkt under kategorien *Flyktningehjelp* som lød slik: ”Norskundervisningen for innvandrerne må utvikles. Samtidig må barna gis tilstrekkelig morsmålsundervisning.” (Høyre 1981:8). Videre gjentar de denne setningen under kategorien *Innvandrerne situasjon*, hvor de også påpeker at innvandrerne må informeres om plikter og rettigheter i Norge, samt at nordmenn i større grad må få informasjon om innvandrernes situasjon og kulturer.

I 1985 er Høyre veldig tydelige på at de mener morsmålsopplæring er et viktig ledd i andrespråklæringen. “Å beherske morsmålet er en viktig forutsetning for læring av fremmedspråk. Flyktninger og innvandrere må derfor gies bedre morsmålsopplæring som et ledd i arbeidet for å styrke norskopplæringen.” (Høyre 1985:15). Holdningen videreføres

delvis i 1989, men de åpner da for å gi foreldrene ansvaret for morsmålsopplæringen når elevene kan følge undervisningen på skolen som normalt:

Tospråklige elever må sikres en grundig undervisning i norsk, slik at de stilles på lik linje med andre elever i sin skolegang. Når man behersker morsmålet og norsk tilstrekkelig som grunnlag for annen læring må det vurderes å legge morsmålsundervisningen utenom skoletiden, f.eks. i regi av innvandrersorganisasjoner. Frigjorte ressurser kan brukes til å styrke norskundervisningen. (Høyre 1989: 48)

Her ser det likevel ut til at noe morsmålsopplæring bør skje i regi av skolen. Dette punktet endres imidlertid drastisk i 1993. Da er oppfatningen at morsmålsopplæring bør være en del av andrespråklæringen, og Partiet går inn for at "[...] undervisning i annet morsmål må foregå utenfor skoletid, f.eks. i regi av innvandrersorganisasjonene" (Høyre 1993:34). Og i 1997 vil Høyre "[fjerne] statlig finansiering av morsmålsundervisning" (Høyre 1997:5). I 2001 går de likevel litt tilbake på dette punktet. Fremdeles skal opplæring i morsmålet være et ansvar foreldrene må ta, men for "[...] enkelte er det imidlertid riktig å benytte morsmålsundervisning som et pedagogisk virkemiddel i undervisningen" (Høyre 2001:6). Holdningen Høyre har her, er helt på linje med opplæringsloven (jf. kapittel 3.3).

De to siste periodene, henholdsvis 2005 og 2009, skrev ikke Høyre noe om morsmålsundervisning.

5.5.4. Kristelig Folkeparti

Kristelig folkeparti tok første gang stilling til morsmålsundervisning i 1981 da de ønsket "at større innvandrergupper bør få undervisning også på sitt eget språk og om sin egen kultur" (Kristelig Folkeparti 1981:14), dette gjentok de i 1985 (Kristelig folkeparti 1985:9). I 1989 gikk partiet inn for en videreutvikling av norsk- og morsmålsundervisningen for fremmedspråklige elever, og mente "[...] at disse bør få tilfredsstillende litteratur og undervisningsmateriell" (Kristelig Folkeparti 1989:30). I 1993 gikk de inn for å opprettholde morsmålsundervisningen, mens norskundervisningen skulle videreutvikles. Her gjentok de også det de tidligere hadde sagt om undervisningsmateriell (Kristelig Folkeparti 1993:26).

I handlingsprogrammet til Kristelig Folkeparti for 1997 nevner de morsmålsundervisning for siste gang. De mener da at morsmålsundervisningen må "[...] evalueres, og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge intensiveres" (Kristelig Folkeparti 1997:59). I de tre påfølgende stortingsperiodene, 2001, 2005 og 2009, skriver partiet ingenting om morsmålsopplæring.

5.5.5. Senterpartiet

Senterpartiet nevner morsmålsopplæring for innvandrerbarn første gang i 1981. De skriver utfyllende om viktigheten av inkludering og forståelse for kulturelle forskjeller, og går inn for ”å sikre tilbud om opplæring i morsmål for barna” (Senterpartiet 1981:23)

I 1985 og 1989 skriver ikke partiet noe spesifikt om morsmålsopplæring, men i 1993 tas det igjen inn i programmet. De ønsker da ”å gjøre norsk til obligatorisk førstespråk” og beholde morsmålsundervisningen (Senterpartiet 1993:45). Ved neste valg, i 1997, vil de ”styrke morsmål- og norskopplæringen for fremmedspråklige minoriteter, og utvide antallet språktimer etter individuell vurdering” (Senterpartiet 1997:59). I 2001 og 2005 skriver heller ikke Senterpartiet noe om morsmålsundervisning, men før forrige valg, i 2009, ville de ”[sikre] tilbudet om morsmålsundervisning til elever med minoritetsbakgrunn” (NSD 2010b).

5.5.6. Sosialistisk Venstreparti

I motsetning til de fleste andre partiene mener Sosialistisk Venstreparti (SV) mye om morsmålsopplæring. I 1981 skriver de at ”elever i den ordinære grunnskolen med andre morsmål enn norsk må få fullverdig opplæring i sitt eget språk ved siden av norsk. En rekke innvandrerspråk må kunne brukes som sidemål i skolen” (Sosialistisk Venstreparti 1981:29). Og de presiserer at morsmåls lærere skal lønnes likt som andre lærere (Sosialistisk Venstreparti op.cit.:38).

I 1985 argumenterer de for at det er viktig at alle barn har krav på å lære morsmålet sitt skikkelig (Sosialistisk Venstreparti 1985:1985). I 1987 mener partiet at det må oppmuntres til tiltak som for eksempel flerkulturelle klasser, og at ”[fremmedspråklige] elever må sikres rett til fullstendig opplæring – herunder morsmålsundervisning” (Sosialistisk Venstreparti 1987:52). I tillegg skriver de: ”[opplæring] på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annet språk” (Sosialistisk Venstreparti op.cit.:60). Det samme gjentas i 1993, samt at morsmåls lærere bør ha pedagogisk kompetanse (Sosialistisk Venstreparti 1993:52).

I 1997 vil SV arbeide for at morsmålsopplæring blir en lovfestet rett for innvandrerbarn (Sosialistisk Venstreparti 1997: 34 og 81). I 2001 gjentar de dette, samt at de vil ”arbeide for å godkjenne minoritetsspråklige elevers morsmål som kompetansegivende fremmedspråk” (Sosialistisk Venstreparti 2001:6-7).

I programmet fra 2005 skriver de ikke om morsmålsopplæring, men i 2009 går de igjen inn for at minoritetsspråklige elever skal få morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring (NSD 2010a).

5.5.7. Venstre

Venstre gikk i 1985 inn for ”å innføre obligatorisk morsmålsundervisning i grunnskolen” (Venstre 1985:25).

I neste program, det vil si 1989 skrev de: ”Venstre vil: [...] – styrke tilbudet til de fremmedspråklige elevene både i morsmål og norsk, og lovfeste rett til morsmålsopplæring for fremmedspråklige elever” (Venstre 1989:17). Venstre innehar altså også – på liknende måte som SV – en positiv holdning til morsmålsopplæring. Denne videreføres i 1993, samtidig som de begrunner holdningen:

Venstre vil opprettholde støtten til morsmålsundervisning for flyktninger og asylsøkere i Norge. Det er godt faglig belegg for at denne undervisningen bidrar til å lette opplæringen i norsk. Samtidig er det vesentlig at folk som søker tilflukt i Norge får opplæring i sitt morsmål for å være i stand til å vende tilbake når forutsetningene for dette er tilstede. (Venstre 1993:6)

Venstre endrer ikke syn på morsmålsopplæring i 1997, de skriver da at ”[elever] med utenlandsk bakgrunn må gis et forsterket tilbud om norskopplæring, samtidig som de også må tilbys undervisning i morsmål (Venstre 1997:11). I 2001 går de inn for at ”[morsmålsopplæringen] på grunnskolenivå må opprettholdes (Venstre 2001:18).

I 2005 skriver de ikke noe spesifikt om morsmålsopplæring, men de presiserer at de ønsker integrering fremfor assimilering:

Resultatet av norsk innvandringspolitikk de siste tiårene, har gjort det vanskelig for mange å bevare sin kulturelle og etniske egenart i møtet med det norske storsamfunnet. Venstre ønsker integrering, ikke assimilering eller segregering. (Venstre 2005:72)

Videre skriver de:

Norge har [...] en rekke minoritetsspråk som brukes av innvandrere og deres etterkommere. I et flerkulturelt samfunn med respekt for kulturelle og språklige minoriteter, må alle kunne ta vare på sine språk som en viktig del av sin identitet. (Venstre op.cit.:141)

I 2009 innehar de, slik jeg oppfatter det, omtrent de samme holdningene som de har ytret tidligere, men de nevner ikke morsmålsopplæring spesielt.

5.5.8. Soria Moria I og II

I starten av forrige regjeringsperiode utarbeidet den rødgrønne regjeringen en plattform for politikken de ønsket å føre i perioden 2005-2009. I denne skriver de:

God språklæring er en nøkkel for minoritetsbarn til å lykkes i utdanning og arbeidsliv. Forskning viser at kunnskaper om og på morsmålet er viktig for å kunne lære seg andre språk. Samtidig er det behov for større kunnskap om innholdet, kvaliteten og omfanget av morsmålsopplæringen og Regjeringen vil sammenfatte allerede eksisterende forskning, og iverksette ny forskning om morsmålsopplæringen slik at en kan få større innsikt i denne språkopplæringens effekt og betydning. I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs. (Regjeringen 2005:46)

Gode kunnskaper i morsmålet fremheves som en ressurs. Det er likevel verdt å legge merke til at de etterlyser mer kunnskap, og ikke går inn for å øke bruken av morsmålsopplæring. I 2008 legger regjeringen fra statsmeldingen *Mål og mening* hvor de har som et overordnet språkpolitisk mål at:

Alle skal ha rett til språk, å få utvikla og tilegne seg det norske språket, bokmål og nynorsk, *å få utvikla og bruka sitt eige morsmål eller førstespråk*, inkludert teiknspråk, sitt eige urfolksspråk eller nasjonale minoritetsspråk, og alle skal få høve til å lære seg eit framande språk. (Regjeringen 2008:24, min kursivering)

Dette utsagnet virker konkret ved første øyekast, men regjeringen binder seg ikke til noe ved å gi alle rett til å få utvikle morsmålet. Det følger ingen rett til morsmålsopplæring. Alternativet til retten til å utvikle språket, vil være en situasjon lik fornorskingen mot samene. Det er absolutt en positiv holdning til morsmål som fremmes, men slike utsagn må ikke forveksles med lovnader om *rett* til opplæring.

I 2009 ble regjeringen gjenvalgt, og i Soria Moria II skriver de: ”Regjeringen vil: [...] gi flere mulighet til morsmålsopplæring. I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs” (Regjeringen 2009b:73). I denne perioden er de langt mer konkrete, da de uttaler at flere skal få opplæring i morsmålet.

5.6. Sammenhenger og linjer

I kapittel 7.1 vil jeg trekke noen større linjer, og se utviklingen til partiene, både individuelt og samlet i et bredere perspektiv. Det er åpenbart at det er relevant å se på hvilken betydning et endret politisk holdningsklima har fått i nye læreplaner.

6. Historisk og teoretisk bakgrunn for morsmåls- og andrespråksopplæring

Bevisstheten rundt opplæring i morsmålet, og betydningen av morsmålsopplæring har endret seg gjennom tiden. Før den store innvandringen til Norge tok til på 1970-tallet, ble opplæring i morsmålet helst diskutert i forbindelse med fremmedspråksopplæring, og det var gjerne grammatikkundervisning som var diskusjonstemaet.

I Frøydis Hertzbergs (1995) bok ”Norsk grammatikkdebatt i et historisk lys” er den ene delen viet diskusjonen som omhandler morsmålsgrammatikk som et hjelpemiddel for fremmedspråksinnlæringen. Hun gjør her greie for hva slags syn som har hersket og debatter som har gått angående dette temaet opp gjennom tiden. I innledningen til kapitlet trekker hun også fram spørsmålet om hvem som skal ta seg av grammatikkundervisningen – fremmedspråkslærerne eller morsmålslærerne? Hun viser hva slags holdning som har vært til morsmålsgrammatikk gjennom tidene, både som et middel for å lette fremmedspråksopplæringen, bedre morsmålskompetansen, bedre skriveferdighetene, eller rett og slett fordi kunnskap om grammatikk har en verdi i seg selv.

6.1. Fremmedspråksargumentet

Å lære morsmålsgrammatikk kan nok for noen virke meningsløst siden de jo allerede kan grammatikken – ubevisst. Da er det derimot lettere å godta grammatikkundervisning i innlæring av fremmedspråk. Hertzberg (op.cit.) trekker fram tre postulater om undervisning i morsmålsgrammatikk for fremmedspråkets skyld: Det første er at enkelte hevder det er mer effektivt å gå veien om morsmålet i motsetning til å begynne direkte med fremmedspråkets grammatikk. Dette er, som hun skriver, et pedagogisk argument. Dette ligger i og for seg ganske nært opp til det andre postulatet om at det kanskje vil være forvirrende for elevene å tilegne seg kunnskaper om grammatikk på flere språk samtidig. Det er kanskje lettere å lære grammatikk en gang for alle, for så å bruke grammatikken som et verktøy for de forskjellige språkene man skal lære senere. Det dreier seg altså om det vi kaller universell grammatikk. Tanken bak universell grammatikk er at alle mennesker har en medfødt språkevne, som

utvikles forskjellig etter hvilket språkmiljø man vokser opp i. Det betyr også at man da ser for seg at det finnes et slags grammatisk skjelett i hjernen til alle barn, som kan formes på ulike måter (Åfarli og Eide 2003:17) Det tredje postulatet hevder at det blir lettere å lære fremmedspråk hvis man har grammatikkundervisning på morsmålet først (Hertzberg op.cit.:34-35).

Det er ikke bare et moderne syn at gode kunnskaper om og i morsmålet er viktig for fremmedspråksinnlæring. Allerede i 1492 skrev Antonio de Neburija i sin kastellanske grammatikk at det ville være mer effektivt å lære latin om man sammenlignet morsmålsgrammatikken med den latinske punkt for punkt, enn hvis man begynte rett på latinen. Om lag åtti år senere mente også Laurentius Albertus at hans tyske språklære ville være til god hjelp for elevene som skulle lære latin, hebraisk og gresk (Hertzberg op.cit.:36). Morsmålsgrammatikk har altså i mange hundre år hatt som rolle å lette innlæringen av andre språk og gi elevene begrep om, for eksempel funksjonskategorier og ordklasser, slik at dette ikke skulle være nytt stoff når elevene møter det i andre språkfag.

I Norge hadde morsmålsgrammatikken vært et hjelpemiddel i opplæringen i latin, men da det etter hvert, på midten av 1800-tallet, ble slutt på latinundervisning, fikk morsmålsgrammatikken en ny funksjon. Det skulle fremdeles undervises i tysk, og Hartvig Nissen, som var bestyrer for Hartvig Nissens Latin- og Realskole, argumenterte for at tysk språk var spesielt godt egnet for innføring i grammatikk. Dette ble vedtatt i Normalplanen i 1856, hvor det ble slått fast at morsmålsgrammatikken skulle ”jevnføres med den tyske Grammatik” (Hertzberg op.cit.:46). Tyskundervisningen begynte i 4. klasse på Hartvig Nissens skole, og samme lærer skulle undervise i de to fagene, norsk og tysk. I 1858 utarbeidet Nissens Latin- og Realskole en slags redegjørelse for hvordan tysk- og norskundervisningen burde samkjøres. Dette skriftet fungerte som en veiledning for lærere i skoler i hele landet, med unntak av katedralskolene som fremdeles underviste etter den gamle modellen med latin først (Hertzberg op.cit.:46).

6.2. Nyfilologene

Nyfilologien kom som et resultat av at moderne fremmedspråk ble et studieobjekt (Hertzberg op.cit.:47). Disse språkene hadde et levende talespråk, i motsetning til latin. Det ble derfor fokusert på fonetikk, ikke bare filologi som det først og fremst hadde vært tidligere, og nyfilologene ville gjøre fonetikken til et studieobjekt. De mente det ville være gunstig om fremmedspråksopplæringen var mulig lik naturlig innlæring av språk (Hertzberg op.cit.:48).

De mente at det var talespråket som skulle ligge til grunn for undervisningen, ikke skriftspråket, som tidligere. Et annet poeng var å bruke hele tekster, ikke løsrevne setninger. Ved å lese tekst, skulle elevene selv dedusere seg fram til grammatiske regler. Det skulle derfor ikke være noen systematisk lærebok, fordi de mente lærebøker var bedre egnet som supplement på et viderekomment nivå. Ren oversettelse ble byttet ut med gjenfortellinger, både muntlige og skriftlige. Nyfilologenes syn på opplæring i morsmålsgrammatikk var at det var til hinder for å lære fremmedspråket (Hertzberg op.cit.:49). De ville altså verken drive med grammatikkundervisning i fremmedspråket eller i morsmålet. De brøt dermed med det gjeldende synet om å gå fra det kjente til det ukjente.

6.3. I dag og videre

I dag er grammatikkopplæringen i norskfaget lagt til syvende klasse, mens engelskopplæringen begynner i 2. klasse (Udir 2013c). Det vil si at nå begynner fremmedspråksundervisningen flere år før elevene rekker å lære teoretisk om morsmålsgrammatikken. Det vil dermed være et normalt forløp at elevenes første møte med grammatikkundervisning vil være i engelskfaget.

I dagens læringsmål i norsk er det et tekstfokus. Det heter at elevene skal ”forklare hvordan tekster er laget ved hjelp av begreper fra grammatikk og tekstkunnskap” (Udir 2013f). Det faktum at dagens språkopplæringssituasjon er såpass forskjellig fra slik det var tidligere, gjør det vanskelig å sammenligne. Hvis man nå skal lære morsmålsgrammatikken skikkelig før man begynner med første fremmedspråk, engelsk, vil grammatikkundervisningen måtte skje i barnehagen. Det er vel ambisiøst, eller krever at barnehagetilbudet endres drastisk. Det er vel slik sett en utopisk tanke at grammatikkundervisning for majoritetsspråklige elever først skal skje på morsmålet. Modellen som ble praktisert på Nissens Latin- og Realskole derimot, kunne man tenke seg at ville fungert i dagens skolesystem, der engelsk ville hatt tyskens plass. Men når man ser hvor liten plass grammatikken har i dagens læreplaner, er det tydelig at det ikke er et like teoretisk fokus nå som da.

Det ser ut til at utviklingen har gått én vei når det gjelder synet på å undervise i morsmålsgrammatikk. Det er en ikke ubetydelig utvikling som skjedde fra et syn om at morsmålsgrammatikken var et viktig hjelpemiddel da elevene skulle lære latin. Nissens metode med nær forbindelse mellom norsk- og tyskundervisningen og nyfilologene som ikke ønsket noen organisert grammatikkundervisning, men mente at elevene gjennom tekster

skulle dedusere seg fram til grammatiske regler, står pedagogisk langt fra hverandre. Slik jeg ser det, virker det som om dagens modell ligger nærmest nyfilologenes tilnærming: Noen teoretisk opplæring i morsmålsgrammatikk får ikke norske skolelever før de kommer i syvende klasse. På dette tidspunktet har imidlertid elevene hatt mange år med opplæring i engelsk, slik at det ikke først og fremst er for å lette engelskundervisningen at det skal undervises i grammatikk. Hensikten kan man ikke se ut fra læringsmålet i læreplanen, men det er to alternativ: Enten er det en slags videreføring av tankegangen fra 1800-tallet om at det vil lette undervisningen i andre fremmedspråk, som begynner i åttende klasse, eller at grammatikkundervisningen i morsmålet har en verdi i seg selv, uavhengig av andre fag. Det som er sikkert, er at grammatikkopplæringen har fått en mye mindre sentral plass i skolen enn det den hadde tidligere.

6.4. Språklæringsteorier

Det er noe uenighet innad i språkforskningsmiljøene i dag når det gjelder hvor viktig morsmålsopplæring er for andrespråklæringen. Bakken (2007) etterlyser mer forskning, spesielt i Skandinavia der det kun er gjort noen få studier på feltet.

Innen forskningen er det i hovedsak to rådende perspektiv, rent teoretisk. Enten blir morsmålsundervisning ansett som positivt, eller det blir hevdet at det ikke har noen hensikt for andrespråklæringen, men ”stjeler” tid som kunne vært brukt på undervisning i andrespråket. De samme forskerne kan imidlertid trekke fram andre årsaker til å anbefale morsmålsopplæring, men dette skal jeg komme tilbake til senere. Det er spesielt tre teorier jeg vil framheve – den såkalte time-on-task-hypotesen til Rosalie Pedalino Porter (1990), Jim Cummins’ (2000) terskelhypotese og til slutt kontrastanalysen til Robert Lado (1957). Jeg vil også ta for meg forskningen til Wayne Thomas og Virginia Collier i USA, som viser svært positiv effekt av morsmålsopplæring.

I den følgende delen velger jeg altså å se bort fra kulturelle og sosiale verdier av flerspråklighet. Perspektivet vil ligge på språklæringsteoriene, og ikke på de samfunnsmessige fordelene ved flerspråklig og flerkulturell kompetanse. Dette er elementer jeg vil ta opp igjen senere (jf. kapittel 7.11).

6.4.1. Time-on-task-hypotesen

Rosalie Pedalino Porter er en av de største forkjemperne for time-on-task-hypotesen. Hun mener at andrespråklæringen hovedsakelig beror på to faktorer: Den første er at

andrespråklæringen må starte i tidlig alder, den andre er å få så mye eksponering og god undervisning i språket som mulig (Porter 1990:63). Hun argumenterer videre for at barnet lærer det det blir lært, og at ved flere års undervisning i morsmålet vil morsmålet bli langt bedre utviklet enn andrespråket. Denne hypotesen antar at språk læres på samme måte som pianospill, slalom og lignende aktiviteter, hvor det er viktig med mest mulig direkte øvelse på det man skal lære. En naturlig følge av dette blir at opplæring på morsmålet ”stjeler” tid som barnet kunne brukt på å lære andrespråket, noe som dermed vil forsinke andrespråklæringen. Argumentasjonen Porter og andre forkjempere for time-on-task-hypotesen bruker, er dermed den samme som brukes i det offentlige ordskiftet når morsmålsopplæring diskuteres av morsmålsmotstandere. Tiden bør brukes på norskopplæring heller enn morsmålsopplæring. Det må fokuseres på det språket eller den målformen som skal læres, ellers vil det forringe det andre språket, som altså i Norge er norsk.

6.4.2. Terskelhypotesen

Bakken (2007:21) hevder at time-on-task-hypotesen bygger på ”common sense”-kunnskap. Dette er i motsetning til idéen om at morsmålet er en vesentlig del av opplæringen, som han mener er utviklet fra et mer teoretisk perspektiv om minoritetsspråklige barns tospråklige utvikling. Bakken trekker fram Jim Cummins som en viktig forsker på andrespråksopplæring med bruk av morsmål. Hovedtankegangen bak bruk av morsmål i andrespråklæringen er at barnet raskere vil tilegne seg kunnskap på et språk det behersker godt og hvor det har en godt utviklet begrepsforståelse. Dette vil lette andrespråklæringen siden barnet kjenner til begrepene fra morsmålet, og dermed lettere vil tilegne seg kunnskapen på andrespråket. De fleste vil være enige i at morsmålet uansett er nyttig som et hjelpemiddel i en overgangsfase hvor eleven ikke forstår målspråket. Men de som argumenterer for at morsmålsopplæringen bør fortsette over lengre tid, gjør dette på grunnlag av en teori om at deler av språklæringen er mer kognitivt krevende enn andre. For eksempel kan en elev tilsynelatende snakke relativt godt norsk etter svært kort tid, men dette betyr ikke at de mer kognitivt krevende sidene ved språklæringen er utviklet på samme nivå.

Cummins (2000:175) har utviklet terskelhypotesen, som demonstrerer hvordan morsmålsopplæring under gitte forhold vil bedre elevens andrespråklæring, samt virke positivt på andre akademiske ferdigheter. Terskelhypotesen går ut på at det finnes en nedre terskel som eleven må komme over for at morsmålsopplæring ikke skal ha en negativ effekt, dette kaller Cummins *subtraktiv tospråklighet*. Subtraktiv tospråklighet innebærer at

morsmålet ikke utvikles videre eller svekkes, samtidig som andrespråket ikke utvikles godt nok. Det finnes også et tilsvarende øvre terskelnivå for språklige ferdigheter (Cummins op.cit.:37). Dersom eleven overstiger dette, vil tospråkligheten gi positive effekter, i form av *additiv tospråklighet*. Ved additiv tospråklighet går ikke innlæringen av morsmålet ut over andrespråket, eller motsatt. En forutsetning for å oppnå additiv tospråklighet ser ifølge Cummins ut til å være morsmålsopplæring i minimum fire år. Det er ikke slik at elevene enten blir additivt eller subtraktivt tospråklige. Mellom de to terskelnivåene er det et nøytralt felt hvor tospråkligheten verken gir positive eller negative effekter på andrespråket.

Cummins (op.cit.:174) trekker fram flere ulike aspekt ved morsmålsopplæring. For det første synes det å være kognitive fordeler ved å være tospråklig. Dette står i sterk kontrast til hva blant annet Porter forfekter, jf. kapittel 6.4.1. Cummins (op.cit.:173) trekker fram at det gjennom det tjuende århundret ikke har vært uvanlig å betrakte tospråklighet som en kilde til faglig hindring og kognitiv forvirring. Videre antar han at når man først har lært et begrep, er det en temmelig rask prosess å overføre begrepet til andre språk. Dessuten presenterer han også et skille mellom dagligspråk, BICS (basic interpersonal communicative skills) og akademisk språk, CALP (cognitive academic language proficiency). I løpet av de første skoleårene differensieres BICS og CALP (Cummins 2008:72). Elevene kan ha gode kommunikative ferdigheter, mens man ser at de mangler begrep som gjør at det oppstår et gap mellom hvordan de gjør seg forstått utenfor skolen, og hva man kunne forvente av prestasjonene deres på skolen (Cummins op.cit.:58). Cummins er ikke alene om å skille mellom disse typene kompetanse. Gibbons (1993) lanserte begrepene *playground language* og *classroom language*. Hun la vekt på at kommunikasjonen i lek og fritid inkluderer kroppsspråk og ansikt-til-ansikt-kommunikasjon, og i større grad er visuelt enn det språket i skolen er. Vokabularet i skolen inneholder en del ord det ikke er naturlig for et barn å bruke i lek. ”The playground situation does not normally offer children the opportunity to use such language as: *if we increase the angle by 5 degrees, we could cut the circumference into equal parts*” (Gibbons op.cit.:3).

På bakgrunn av hypotesen om at det er lettere å lære andrespråket når man har utviklet morsmålet skikkelig, kan man anta at dagligspråket vil være utviklet på morsmålet. Av det kan en gå ut fra at dagligspråk vil være lettere å lære på andrespråket, mens de akademiske ferdighetene vil by på større utfordringer, siden de ikke er utviklet på morsmålet.

6.4.3. Kontrastanalysen

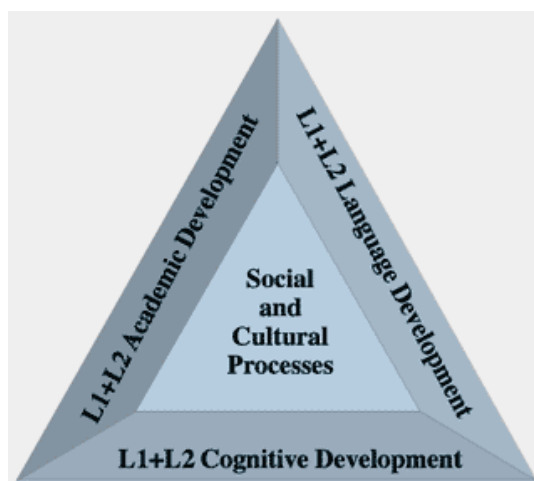
Kontrasthypotesen dominerte synet på språklæring i tiden etter andre verdenskrig. Den baserer seg på strukturalistisk lingvistikk og behavioristisk psykologi, og en av de sentrale teoretikerne bak denne teorien er Robert Lado (1957). Kontrastanalysen bygger på en idé om at når en person lærer et nytt språk, kan hun overføre trekk fra morsmålet til andrespråket. Dette betyr at de delene av målspråket som har strukturelle likheter med morsmålet, er lettere å lære, da kunnskapen ”bare” skal overføres. Dette innebærer også at på de områdene morsmålet og målspråket ikke samsvarer, vil morsmålet ha negativ innvirkning på målspråket, og by på problemer for innlæreren (Lado op.cit.:2).

Det er tre begreper som kort oppsummerer denne teorien: *vane*, *transfer* og *interferens*. Morsmålet var *vaner*, og man ville derfor foretrekke å overføre vanene til andrespråket. Positiv overføring, det vil si når resultatet ble riktig på andrespråket, er *transfer*, mens overføring som resulterte i feil, ble kalt *interferens*.

Berggren og Tenfjord (2005:49) forklarer årsaken til at kontrasthypotesen mistet terreng, med at man begynte å legge merke til at ikke alle feil kunne forklares med overføring fra morsmålet, samt at innlærere ikke gjorde alle feil som var predikert. Videre påpeker de at man i dag ser på språklæring som mye mer kompleks enn det kontrastanalysen ville ha det til. Et annet viktig moment var at Chomsky (1959) trakk fram den kreative siden ved språkbruk. Han kritiserte behaviorismen som læringsteoretisk grunnlag ved språklæring, fordi han mente at menneskets kreative evne til å konstruere og forstå setninger vi aldri før har hørt, ble ignorert (Berggren og Tenfjord 2005:48-49).

6.5. Andrespråklæring og skoleprestasjoner

Jeg skal nå se nærmere på forskeren Virginia Collier (1995), som mener at læringen av andrespråk i skolesammenheng henger nøye sammen med læringen av morsmålet. Ifølge Collier er det flere aspekter som virker inn på andrespråklæringen, både for unge og voksne. Hun mener at det er en blanding av sosiokulturelle prosesser, språkutvikling, akademisk utvikling og kognitiv utvikling som påvirker hvor raskt man lærer et nytt språk, og om man oppnår funksjonell tospråklighet (Collier op.cit.:2). Den akademiske utviklingen viser til skoleprestasjonene gjennom skoleløpet, og at framgangen ikke stopper opp. Den kognitive utviklingen er den språklige utviklingen til innlæreren. I begge disse tilfellene er det snakk om utvikling både i første- og andrespråket. Collier (op.cit.) ser for seg at de fire aspektene virket inn på hverandre som vist i prismemodellen i figur 3.

Figur 3: Prismemodellen (Collier 1995).

Hun mener videre at morsmålet spiller en vesentlig rolle i læringen av et andrespråk, og at det derfor er særdeles viktig med morsmålsundervisning i skolen. Forskning har nemlig vist at det å ha en god kognitiv og akademisk utvikling i morsmålet gir en fordel når man skal lære seg et andrespråk (Collier op.cit.: 5). Om en elev ikke når et visst nivå i morsmålet, er det stor sannsynlighet for at denne eleven også vil få problemer med å lære seg andrespråket på et høyt nivå. Med utgangspunkt i forskningen sin har Collier kommet fram til at det vil ta 7-10 år å lære et andrespråk uten morsmålsopplæring. Om man har hatt morsmålsopplæring i 2-3 år, vil denne prosessen kortes ned til 5-7 år.

Den aller raskeste måten for barn å lære et andrespråk på skolen, er å være elev i et tospråklig program. Dette betyr at man bruker to språk om hverandre i undervisningen, som for eksempel i Canada hvor både engelsk og fransk er offisielle språk. Foreldrene og barna kan i noen slike tilfeller ha mulighet til å velge å bli en del av et program hvor begge de to språkene brukes i undervisningen. Om man følger et slikt tospråklig program, hvor man altså bruker to språk daglig, kan andrespråklæringen forkortes til 4-7 år (Collier, op.cit: 6). Collier har gjort en stor studie i USA, som underbygger dette. Studien er gjort sammen med Wayne P. Thomas, og vil bli presentert nedenfor.

Collier nevner likevel at morsmålsopplæringen ikke nødvendigvis trenger å foregå som formell opplæring, men at den også kan foregå i ikke-formelle situasjoner, som hjemme med foreldrene (Collier, op.cit.: 5). Det viktigste er at førstespråket ikke glemmes, men at det brukes og utvikles. Det kan imidlertid være problematisk å overlate språkopplæringen til foreldrene. Foreldre vil ha svært ulike forutsetninger for å lære opp barna sine språklig.

Collier gjennomførte i perioden 1985 til 2002 en stor studie av språkopplæringen til minoritetsspråklige elever i et utvalg stater i USA, sammen med Wayne P. Thomas. De målte

prestasjoner i forskjellige fag, ikke bare morsmålet og engelsk. De så på ulike opplegg, der noen elever hadde 50/50 med undervisning på engelsk og morsmål, mens andre hadde 90/10. De sier: "A goal of one-way and two-way bilingual education is to graduate students who are fully academically proficient in both languages and instruction, to prepare these students for the workplace of the 21st century" (Thomas og Collier 2002). Jeg vil trekke fram noen av de sentrale resultatene fra denne studien, men generelt viser den en grunnleggende positiv betydning av tospråklig kompetanse. Studien viser en klar tendens til at minoritetsspråklige elever med foreldre som nektet dem å gå i tospråklige klasser, gjorde det dårligst i matte og lesing i femte klasse. Det var også i denne gruppen det var størst frafall i skolen (Thomas og Collier op.cit.). Resultatene viser også at de tospråklige elevene oppnådde bedre resultater i alle fagene som ble undersøkt, enn sine enspråklige engelsktalende jevnaldrende. Elever med engelsk som førstespråk som deltok i det tospråklige opplegget, opprettholdt engelsken sin, og fikk i tillegg et andrespråk. Denne gruppen tangerte sin enspråklige sammenligningsgruppe i alle fag (Thomas og Collier op.cit.).

Det er en kjent sak at foreldrenes sosioøkonomiske bakgrunn ofte kan påvirke barns resultat på skolen, og likeså hvilken type utdanning barna velger. Thomas og Collier fant ut at denne effekten kan forklare så mye som 11-12 prosent av prestasjonen til eleven. De oppdaget derimot at et sterkt tospråklig program på skolen kunne redusere de negative effektene av sosioøkonomisk status. Antall år med morsmålsopplæring, enten i hjemlandet eller i det nye landet, spiller en viktigere rolle enn sosioøkonomisk status dersom barna fikk minst fire år med morsmålsopplæring (Thomas og Collier op.cit.).

Studien til Thomas og Collier viser at sterke former for tospråklig opplæring har positiv betydning for elevenes språkutvikling, men det er viktig å presisere at USA og Norge er ganske ulike land. I Norge vil det vanligvis være få elever med samme språk i hver klasse, sett bort fra norsk. Thomas og Collier har i stor grad studert spansktalende elever, og dette er en minoritetsgruppe som en del steder er veldig stor i USA. Sett bort fra samene i Finnmark er det et ganske annet bilde vi ser i Norge. I de fleste klasser er det få elever med samme morsmål, og modellene som presenteres i studien med tospråklig opplæring, vil vanskelig la seg gjennomføre her til lands. Dette vil jeg drøfte nærmere i kapittel 7.7.

Det er aspekter ved denne studien som gjør at den ikke er direkte overførbart til norske forhold. Thomas og Collier har dessuten blitt kritisert for at det ikke var tilfeldig utvalgte elever som deltok i enkelte av opplæringsmodellene de tok for seg. Uansett viser studien veldig klare forskjeller mellom prestasjonene til elevene som deltok i de sterke

opplæringsprogrammene, altså med mye opplæring i morsmålet, og de elevene som deltok i de svakere modellene, noe som er interessant, og verdt å legge merke til.

6.6. Andrespråklæring og leseopplæring

Enkelte studier gir imidlertid ikke like entydig positive resultater som studien til Thomas og Collier. I 2011 publiserte Melby Lervåg og Lervåg (2011) en metastudie i *Norsk pedagogisk tidsskrift*, som viser at morsmålsopplæring trolig har mindre betydning for andrespråklæringen enn mange forskere tidligere har antatt. Resultatene deres viser at når det gjelder avkoding på morsmålet og avkodingsferdigheter på andrespråket, er det moderat til stor grad av sammenheng. Mens "[når] det gjelder leseforståelse har avkodingsferdigheter på morsmålet, men ikke språkforståelse på morsmålet, innvirkning på ferdighetene" (Melby-Lervåg og Lervåg op.cit.:5). Melby Lervåg og Lervåg hevder derfor at morsmålsferdigheter har liten betydning i andrespråklæringen, men større betydning i leseopplæringen. Dette vil jeg komme tilbake til i diskusjonsdelens kapittel 7.6 om opplæringsmodeller og gjennomførbarheten av dem. De påpeker imidlertid at det er nyttig å bruke morsmålsopplæring i en overgangsperiode, da norskkunnskapene er for dårlige til at undervisning på norsk ikke er hensiktsmessig. De påpeker også viktigheten av grundig kartlegging av elevene. Dette er også momenter jeg vil komme tilbake til i kapittel 7.6.

6.7. Oppsummering

Det er altså noe usikkerhet knyttet til spørsmålet om morsmålsopplæringens positive effekter på andrespråklæringen. Og det har vært mange teorier og hypoteser som vektlegger morsmålsopplæring i ulik grad. Fra Cummins (2000), Collier (1995) og Collier og Thomas (2002), som mener morsmålsopplæring gjør andrespråklæringen lettere og raskere, til Porter (1990) som tvert i mot mener at morsmålsopplæring tar tid som kunne vært brukt på andrespråklæring, og med det forlenger tiden det tar å lære andrespråket. Time-on-task-hypotesen til Porter har mistet oppslutning i de siste årene, og nyere forskerne har i hovedsak ansett morsmålsopplæring som positivt for andrespråklæringen. Melby Lervåg og Lervåg (2011) antyder imidlertid at morsmålsopplæring kanskje ikke har så stor betydning i andrespråklæringen, men at det derimot er positivt for leseforståelsen.

Til tross for sprikende resultater er det lite som tyder på at morsmålsopplæring har noen negativ effekt på andrespråklæringen. Og forskerne er i all hovedsak enige om at det i en overgangsperiode, hvor andrespråksferdighetene er svake, vil være hensiktsmessig å bruke

morsmålet. Motivasjonen bak, og bruken av, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring, i den norske grunnskolen sammenfaller med disse anbefalingene. Morsmålet brukes som støtte når opplæringen ikke kan skje på norsk. Det det altså er uenighet om, er bruken av morsmål, samt utviklingen av det, *utover* denne redskapsfunksjonen i en overgangsfase.

Det er også viktig å nevne at selv om enkelte forskere mener at morsmålskompetanse ikke har noen betydning for andrespråklæringen, kan de anbefale morsmålsopplæring på andre grunnlag. Dette kommer jeg altså tilbake til i kapittel 7.11.

7. Diskusjon

I denne delen skal jeg ta opp ulike aspekter knyttet til morsmålsopplæring. Jeg vil både drøfte morsmålsopplæringens betydning for andrespråklæring, se på den politiske utviklingen mer helhetlig enn den kronologiske gjennomgangen i kapittel 5.5, og ikke minst vil jeg diskutere morsmålsopplæring i et sosialt og kulturelt perspektiv. Det vil ikke være en fullstendig oversikt, da det vil bli for omfattende. Jeg har imidlertid trukket fram det jeg mener er de mest aktuelle problemstillingene, som belyser saken fra flere sider. Samtidig har jeg forsøkt å se kunnskap i morsmålet og problemer knyttet til mangel på dette, fra flere ulike perspektiv. Jeg vil bruke den teoretiske og empiriske kartleggingen jeg har lagt fram i de foregående kapitlene, for å kaste lys over de ulike aspektene.

7.1. Politisk utvikling

Jeg vil her se næyere på retningskifter og tendenser i partienes politikk⁷, og drøfte dette i sammenheng med endringene i læreplanene, jf. kapittel 3.1.

I 1993 så vi et tydelig retningsskifte hos flere av partiene. Arbeiderpartiet gikk fra å trekke fram morsmålsopplæring og kulturelt mangfold som egne verdier i seg selv (Arbeiderpartiet 1981:18), til at norskopplæringen var det eneste som ble nevnt: ”Det er spesielt viktig å sikre innvandrere og flyktninger norskopplæring” (Arbeiderpartiet 1993:13). Høyre vil ta morsmålsopplæringen ut av skolen, og gi foreldre og innvandrerorganisasjonene ansvaret: ”[...] undervisning i annet morsmål må foregå utenfor skoletid, f.eks. i regi av innvandrerorganisasjonene” (Høyre 1993:34). Både Arbeiderpartiet og Høyre tar altså vekk formuleringene om kulturelt mangfold og mål om tospråklighet. Senterpartiet er i 1981 svært opptatt av morsmålets viktige rolle for å forstå kulturelle forskjeller og fremme inkludering (Senterpartiet 1981:23). Resten av 1980-tallet skriver de ikke om morsmålsopplæring, men i 1993 ønsker de altså ”å gjøre norsk til obligatorisk førstespråk” (Senterpartiet 1993:45), samtidig som de vil beholde morsmålsopplæringen (Senterpartiet op.cit.:45). Hvilket skille

⁷ For en grundigere gjennomgang av hvert parti, se kapittel 5.5. For å lese programmene, se vedlegg 2. For en næyere gjennomgang av læreplanene, se kapittel 3.1.

Senterpartiet her har mellom førstespråk og morsmål er uklart, men jeg tolker det som et uheldig formulert ønske om at barna skal lære norsk tidligst mulig, snarere enn et ønske om at fremmedspråklige småbarnsforeldre skal snakke norsk til babyene sine. Min antakelse her styrkes av at Senterpartiet i 1997 vil ”styrke morsmål- og norskopplæringen for fremmedspråklige minoriteter, og utvide antallet språktimer etter individuell vurdering” (Senterpartiet 1997:59). Senterpartiet har altså ikke den samme klare prinsipielle endringen av holdning til morsmålsopplæring som vi så hos Arbeiderpartiet og Høyre. Når man ser overordnet på partienes formuleringer i 1993, bør det ses i sammenheng med den opphetede diskusjonen om nytten av morsmålsopplæring. Senterpartiet demper seg, for så i neste periode å igjen gå inn for styrking av tilbudet, mens Arbeiderpartiet og Høyre fortsetter å fokusere på norskopplæringen. Høyre og Arbeiderpartiet går altså fra å se verdien av flerspråklighet og kulturelt mangfold til å nesten bare fokusere på norsk. Denne endringen må ses i sammenheng med diskusjonene om temaet i denne perioden.

Venstre og SV har ikke endret drastisk syn på morsmålsopplæring gjennom hele den perioden jeg har sett på, de har vært positive, og generelt ønsket et styrket tilbud. Fremskrittspartiet har hatt en konstant holdning om at opplæring i morsmål er en privatsak, som staten ikke skal finansiere. Kristelig folkeparti hadde en dempet, men positiv holdning til morsmålsopplæring på 1980-tallet, mens de i 1993 ikke omtalte emnet. I 1997, da Høyre og Arbeiderpartiet allerede perioden før hadde endret kurs, fulgte Kristelig folkeparti etter, og ønsket en evaluering av faget. 1990-tallet var altså tiåret hvor flere partier endret holdning. Før dette var det i hovedsak Fremskrittspartiet som ville fjerne tilbudet, mens det etter 1997 i hovedsak var de relativt små partiene Venstre og SV som sto igjen som morsmålsforkjempere. Morsmålet går også da fra å ha en egenverdi i læreplanen (M87), hvor funksjonell tospråklighet var et uttalt mål (Udir 1987:181), til at det mister sin egenverdi i L97 (Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement 2002:8). Dette sammenfaller tydelig med den holdningsendringen vi så hos flere av partiene.

Det er nok flere årsaker til det generelle holdningsskiftet på 1990-tallet. Det var lettere sagt enn gjort å tilby opplæring i alle morsmålene som var representert, og med en stadig økende innvandring ble det stadig tydeligere at det ikke holdt med positive formuleringer i læreplanen. Det var mangel på lærere med riktig kompetanse, innvandringen økte stadig, og samtidig var det diskusjoner om hvorvidt morsmålsopplæring var et nødvendig premiss for vellykket andrespråklæring eller ikke. Flerspråklighetsperspektivet drukner i denne diskusjonen. Ved å fokusere på *usikkerheten* knyttet til nytteverdien morsmålsopplæring hadde for vellykket andrespråklæring, framfor de positive virkningene av flerspråklighet,

endret Høyre og Arbeiderpartiet kurs. Det er ikke usannsynlig at Fremskrittspartiets holdninger har influert på de to nevnte partiene, og at partiet i dag fortsatt bidrar til at flerspråklighetsperspektivet holdes nede og at argumentet om at norskopplæringen er viktigst fremmes.

I den første regjeringssperioden til Senterpartiet, SV og Arbeiderpartiet kan formuleringen og holdningen til morsmålsopplæring i Soria Moria I-erklæringen tyde på at alle partiene har fått viljen sin: "God språklæring er en nøkkel for minoritetsbarn til å lykkes i utdanning og arbeidsliv. Forskning viser at kunnskaper om og på morsmålet er viktig for å kunne lære seg andre språk" (Regjeringen 2005:46). De er positive til morsmålsopplæring, og ser en tydelig nytteverdi av denne kunnskapen. "Samtidig er det behov for større kunnskap om innholdet, kvaliteten og omfanget av morsmålsopplæringen og regjeringen vil sammenfatte allerede eksisterende forskning, og iverksette ny forskning om morsmålsopplæringen slik at en kan få større innsikt i denne språkopplæringens effekt og betydning" (Regjeringen op.cit.:46). Her er de noe mer tvilende til den tidligere omtalte nytteverdien. Og til slutt avslutter de med å konkludere med at morsmålsopplæring tross alt er positivt: "I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs" (Regjeringen op.cit.:46). I 2005 hadde ikke Senterpartiet og Arbeiderpartiet noe punkt om morsmålsopplæring i sitt program, men arbeiderpartiet hadde i periodene før konsentrert seg om norskopplæringen. SV ville styrke opplæringen i morsmål i 2005. Dette ser jeg derfor som et kompromiss mellom SV og Arbeiderpartiet.

Da regjeringen ble gjenvalgt og en ny erklæring skulle skrives, Soria Moria II, skjedde en endring. I den kan vi nemlig lese: "Regjeringen vil: [...] gi flere mulighet til morsmålsopplæring. I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs" (Regjeringen 2009b:73). De etterlyser ikke mer kunnskap om effekten og betydningen til morsmålsopplæring. Dette skyldes antakelig at de året etter, i 2010, skulle motta rapporten *Mangfold og mestring*. De fokuserer kun på tospråklighet som en ressurs. Denne erklæringen endrer ikke læreplanen eller opplæringsloven, men jeg skal vise at den viser at det har skjedd en holdningsendring i regjeringen. SV har i sitt program fastholdt sin holdning til morsmålsopplæring; her er det altså ikke noen vesentlig endring. Formuleringene endrer seg riktignok noe fra periode til periode, men dette påvirker i liten grad den generelle holdningen partiet har. Det som er mer interessant, er at Senterpartiet ville "[sikre] tilbudet om morsmålsundervisning til elever med minoritetsbakgrunn" (NSD 2012). Dette er første gang siden 1997 at partiet sier noe om morsmålsopplæring. Arbeiderpartiet har også unnlatt å nevne morsmålsopplæring i 2001 og 2005, men i 2009 står det at de vil "ha en gjennomgang

av morsmålsopplæringen for å sikre god kvalitet og at den går til de elever som har behov for det. Vi vil at flere får tilbud om morsmålsopplæring som 2. fremmedspråk” (NSD 2012). Disse formuleringene er noe vage, og mulige å tolke på forskjellige måter. Forslaget om å tilby opplæring i morsmålet som et alternativ til fremmedspråk på ungdomsskolen og videregående skole, er noe annet enn morsmålsopplæring gjennom hele skoleløpet som eget fag. Likevel er det et nytt forslag fra Arbeiderpartiet, som er verdt å nevne da de med dette igjen ser på flerspråklig kompetanse som en verdi de eksplisitt uttrykker i programmet. Resultatet er at regjeringen går inn for at flere skal få morsmålsopplæring, samt at de ser på det som en ressurs.

7.2. Mangfold og mestring

Østbergutvalget, ledet av Sissel Østberg, leverte altså i 2010 rapporten *Mangfold og mestring* (NOU 2010), som var en gjennomgang av opplæringstilbudet til minoritetsspråklige barn, unge og voksne i Norge. Rapporten er grundig og lang, og utvalget påpeker at de generelt er optimistiske. Likevel legger de fram en lang liste med tiltak de anbefaler for å bedre språkopplæringen for denne gruppen ytterligere. Jeg vil trekke fram enkelte av disse forslagene, da dette er tiltak utvalget mener er gjennomførbare her i landet. Slik sett mener jeg at denne rapporten er svært viktig, og aktuell når det skal vurderes hvordan opplæringen bør være i Norge.

Utvalget legger vekt på viktigheten av tidlig innsats. Tiltakene de foreslår er:

- Økt deltakelse av barn med minoritetsbakgrunn i barnehage gjennom gratis tid (20 timer per uke) for alle barn og utfasing av kontantstøtten.
- Utvikling av egnede kartleggingsverktøy for både språkmiljø og minoritetsspråklige enkeltbarn i barnehage, grunnskole og videregående skole
- Nasjonale standarder for innføringsklasser for nyankomne elever i grunnskolen og videregående, før de overføres til ordinær undervisning.
- Den nye læreplanene i grunnleggende norsk for språklige minoriteter (en nivåbasert overgangsplan) anbefales brukt i særskilt norskopplæring. Et mindretall av utvalget går inn for at læreplan i grunnleggende norsk gjøres obligatorisk.
- Tilbud om språk- og kommunikasjonskurs i forkant, eller som en del av, høyere utdanning, for å styrke gjennomføringsgraden og lette overgangen til arbeidslivet. (NOU 2010:11)

Tiltakene gjelder hele utdanningsløpet, fra barnehage til høyere utdanning. Noe av dette er gjennomført, eller i ferd med å bli det. Regjeringen endret reglene for kontantstøtte i 2012,

slik at man bare kan få kontantstøtte for barn mellom ett og to år, i motsetning til barn mellom ett og tre år (Nav 2013). Det er kommet nye kartleggingsverktøy, men ikke noen nasjonal standard for innføringsklasser.

Utvalget anbefaler videre noen tiltak på bakgrunn av at språklæring er en langvarig prosess. De viser til at det tar omkring fem til sju år for en elev å lære andrespråket godt nok til at det vil fungere som et fullverdig opplæringspråk. Dette er helt på linje med Collier (1995) og Wong-Fillmore (1983) som antok at det ville ta innlærerene fire til seks år å få god nok kompetanse i andrespråket til at det ville fungere i klasserommet. Videre påpeker hun at det kan ta enda lengre tid for såkalte svake innlærere (Wong-Fillmore op.cit.:169). Noen av tiltakene Østbergutvalget foreslår, for å sikre at elevene får så godt utbytte av opplæringen som mulig er:

- Elever skal fortsatt kunne gis særskilt språkopplæring i norsk, morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring, også etter at de er overført til ordinær undervisning. (NOU 2010:11)

Dette første punktet har jeg ikke inntrykk av, etter min kontakt med kommunene, at blir praktisert i noen særlig grad, spesielt ikke morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring. Her er det store variasjoner, men det virker som at så fort elevene kan gjøre seg forstått på norsk, og behersker språket sånn noen lunde, mister de tospråklig fagopplæring. At det faktisk tar mange år å lære andrespråket godt nok til å bruke det som et fullverdig opplæringspråk, er kanskje noe det må informeres bedre om. Dette leder videre til neste punkt:

- Alle elever, men spesielt elever som har et annet morsmål enn norsk, vil ha behov for at det arbeides med norsk skriftlig og muntlig i alle fag i tråd med Læreplanverket for Kunnskapsløftet (NOU 2010:11)

I hvilken grad dette er et fokusområde er vanskelig å si, utover at jeg har registrert at flere skoler skriver på sine hjemmesider, samt i stillingsutlysninger, at de fokuserer på å utvikle elevenes evne til å formulere seg skriftlig og muntlig i alle fag. Det er kanskje et billigere tiltak, siden skolene kan bruke "vanlige" norske lærere til dette. Det vil imidlertid kreve at faglærere i andre fag er oppmerksomme på dette. Så selv om det er et billig tiltak vil det kreve en viss innsats. Dette fører igjen videre til neste punkt:

- Både lærere som underviser i norsk og lærere som underviser i andre fag bør

ha kompetanse i norsk som andrespråk og kunnskap om flerspråklighet (NOU 2010:12)

Her ser det ut til å være store variasjoner når det gjelder hva som regnes som *kompetanse*. Dette bør ha et økt søkelys, og noe er bedre enn ingenting. Det er utopisk å forvente at skolene skal kreve at alle realfagslærere skal ha kunnskap om norsk som andrespråk og flerspråklighet, når det er mangel på denne typen lærere allerede. Da er det bedre å satse på etterutdanning innen dette. Det burde derimot stilles krav til at språklærere, og da spesielt norsklærere, har et visst antall studiepoeng innen dette feltet. De vil møte denne elevgruppen, som skal ha et helt annet fag enn norske elever. Norske elever har morsmålsopplæring, mens disse elevene har andrespråksopplæring, det er en vesentlig forskjell norsklærerne absolutt må være klar over, og som neste punkt tar for seg:

- Det ordinære norskfaget må gjennomgås med sikte på å styrke andrespråks- og flerspråksperspektiver (NOU 2010:12)

Det er bra at dette anbefales inn i norskfaget, og jeg mener det aller viktigste her er at det tas inn i lærer- og lektorutdanningene. Hvis elevene skal gjøres oppmerksomme på dette feltet, både norske og minoritetsspråklige, må lærerne ha kunnskap om andrespråklæring.

Videre lanseres det tiltak som er rettet mot lærlinger og eldre innlærere. Denne gruppen har jeg valgt å ikke fokusere på, og jeg unngår derfor å gjøre det her også. Et forslag som imidlertid er verdt å nevne er styrking av ulike former for uformell opplæring, da det gjelder alle aldersgrupper. Dette er sommerskole, leksehjelp og tilbud gjennom frivillige organisasjoner og foreldregrupper.

Utvalget fokuserer på at det må til en holdningsendring i den norske skolen og samfunnet generelt, når det gjelder synet på flerspråklighet, både på individ- og samfunnsnivå. De fremhever, som mange andre, fordelene ved flerspråklighet i det globale arbeidsmarkedet. Tiltakene de foreslår for å fremme flerspråklighet, går i stor grad ut på å styrke og utvide bruken av morsmålsopplæring. Som følge av dette må barnehagene og skolens tospråklige personale styrkes. Utviklingen i læreplanene har altså gått i motsatt retning av det Østbergutvalget anbefaler, jf. kapittel 3.1. Morsmålsopplæringen har stadig blitt svekket, mens de foreslår å styrke den. De vil beholde § 2-8 som den er, men mener altså at det er grunnlag for økt bruk av morsmålsopplæring innenfor de gitte rammene. Læreplanen vil de derimot endre til å gi morsmålet og flerspråkligheten en større egenverdi (NOU 2010:12). Dette er noe jeg generelt har funnet støtte for hos de politiske partiene. Det som

derimot har vist seg å være praksis i kommunene jeg har vært i kontakt med, er å kun gi morsmålsopplæring på de laveste klassetrinnene. Som et tiltak for å møte utfordringen med mangel på lærerkrefter foreslår utvalget ”[å utvikle] digitale læringsressurser, fjernundervisning og læremidler som fremmer flerspråklighet” (NOU2010:12). Dette vil gjøre det lettere for kommuner og skoler som mangler lærere med den aktuelle språkkompetansen. Dette vil jeg utdype ytterligere i kapittel 7.3. Utvalget foreslår også at det i ungdomsskolen og videregående skole skal være tilbud om ikke-vestlige språk som 2. fremmedspråk, dette punktet kjenner vi også fra Arbeiderpartiets program fra 2009. Og til slutt, som et generelt tiltak etterlyser de økt bruk av tospråklig opplæring i alle fag. Tospråklig fagopplæring ser ut til å være vanligere å bruke på elever fra 3.-4. klasse og oppover, men da til elever som ikke har gode nok ferdigheter i norsk til å ha utbytte av undervisning på norsk.

Mitt inntrykk er at det offentlige ser på flerspråklighet som positivt, men ikke som kunnskap de bør bidra til å utvikle. På samfunnsnivå er altså flerspråklighet enten positivt eller en nøytral ferdighet. På individnivå vil det variere, som med alt annet. Noen er stolte av å mestre flere språk, mens andre underrapporterer og nærmest holder det hemmelig at de er flerspråklige. Her kan det også trolig spille en rolle hvilken status språket har i hjemlandet. Hvis språket er et lavstatusspråk i hjemlandet, kan brukerne fortsatt knytte de samme holdningene til språket når de kommer til et nytt land.

Muligheten for å velge morsmålsopplæring, istedenfor fremmedspråk på ungdomsskolen og videregående skole har blitt bedre, men for mange er det ikke mulig siden det er mangel på lærere.

7.3. Fjernundervisning

Et av tiltakene som foreslås i *Mangfold og mestring* (NOU 2010) for å fremme flerspråklighet, er økt bruk av fjernundervisning og digitale læringsressurser. Måsøy kommune i Finnmark og Porsgrunn kommune i Telemark har prøvd dette som et prosjekt høsten 2012 med svært lovende resultater (Porsgrunn kommune – tospråklig avdeling 2013).

I dette tilfellet var det etter initiativ fra en lærer i Måsøy som tidligere hadde jobbet i Porsgrunn. Prosjektet gjaldt få elever, og kun ett språk. Elevene fikk tospråklig fagstøtte fra en lærer i Porsgrunn. Det er et spennende tiltak, og sett i lys av hvilken forklaring kommunene som ikke har noe tilbud om tospråklig fagopplæring eller morsmålsopplæring gir, er det noe flere burde se på muligheten for å prøve. Dette trenger heller ikke være et

veldig kostbart tiltak. Det vil også være i tilfeller hvor alternativet er at elevene ikke har tilbud om annen opplæring på eller i morsmålet. Prosjektet har bare vart siden august 2012, men det er publisert en rapport som evaluerer tiltaket. Prosjektet har fokusert på tre av forslagene fra *Mangfold og mestring*:

- Det må satses betydelig på videreutvikling av digitale læringsressurser og digitalt kartleggingsmateriell, og slike ressurser og materiell må gjøres tilgjengelig for skoler og lærere.
- Det må utvikles modeller for fjernundervisning i samarbeid med skoleeiere.
- Tilbudet til leksehjelp, også med personer som behersker elevenes morsmål, må styrkes. Det bør legges til rette for leksehjelp over nettet. (NOU 2010)

Prosjektets mål ”har vært å finne gjennomførbare modeller for tospråklig fagstøtte over nettet [...]. Målgruppen har vært skoler i områder hvor tilgang til tospråklig fagstøtte ikke er tilstede” (Porsgrunn kommune – tospråklig avdeling 2013:5).

Porsgrunn kommune er organisert slik at voksenopplæringscenteret er et kompetansesenter, og når de kan tilby nettbasert støtte blir de mindre påvirket av at elevmassen endres fra måned til måned, og fra år til år. Når de tilbyr støtte til andre kommuner bidrar det derfor til at de kan opprettholde kompetansen i språk som for en periode har få brukere i kommunen. Det opprettholder den faglige kompetansen i kommunen, samt at det gir lærerne en tryggere og mer forutsigbar hverdag.

Kommunikasjonen mellom den tospråklige læreren i Porsgrunn og elevene i Måsøy, skjedde ved hjelp av Google Hangout. Det ble først forsøkt å bruke Skype, men dette viste seg å være upraktisk, både med tanke på tid brukt til av- og pålogging på skolens gamle og ustabile PC, i tillegg var det upraktisk at man ikke kunne se alle som deltok i samtalen. Det ble også klart at det fungerte best med individuell støtte, og ikke felles, slik det ble forsøkt i starten. Det varierte hvor mye støtte hver elev hadde behov for, og fikk. Alle elevene hadde tospråklig fagstøtte hver uke.

Så langt har erfaringene vært udelt positive. En viktig erfaring de tar med videre er å fokusere på å utarbeide gode modeller for samarbeid. Porsgrunn kommune ønsker å videreutvikle opplegget slik at de kan tilby tilsvarende opplegg for nye språk til flere kommuner. De vil søke om midler til å gjennomføre dette. De ser det som en nødvendighet å sette som en forutsetning at samarbeidskommunene har oppdaterte bærbare PCer med webkamera og hodetelefoner. ”Opplæring i bruk av de forskjellige verktøyene er nødvendig, men har den tospråklige læreren fått god opplæring vil dette ikke by på store utfordringer for

den enkelte lærer/elev” (Porsgrunn kommune – tospråklig avdeling op.cit.:11). Det stilles med andre ord ikke spesielt høye krav fra Porsgrunn voksenopplæringscenters side. Videre tilsier erfaringene at de involverte parter bør avholde et oppstartsmøte og samarbeidsmøter underveis for å evaluere undervisningen. De anbefaler også at det bør være evalueringsmøter hvert halvår. I prosjektperioden har samarbeidsmøtene mellom kontaktlærer/grunnleggende norsklærer og tospråklig lærer vært avholdt ukentlig. I prosjektperioden har dette vært nødvendig for å finne en hensiktsmessig samarbeidsform. De vil i framtiden anbefale at samarbeidsmøtene avholdes med to til tre ukers mellomrom (Porsgrunn kommune – tospråklig avdeling op.cit.).

Oppsummert er begge partene svært fornøyd med fjernundervisningen, og konkluderer med at den ikke avviker fra ordinær tospråklig fagstøtte. De opplever å komme nært på elevene, og at det er viktig for elevene å få anerkjennelse på morsmålet. De har sett økt motivasjon for andre fag, og større motivasjon for å bruke ordinære læreverker, i stedet for læreverker tilpasset minoritetsspråklige elever. Lærerne som har deltatt i prosjektet har oppfattet det som mer effektivt enn å sitte i samme rom som elevene, fordi læringsplattformen til Google har gitt store muligheter for variert opplæring. Dessuten er de veldig fornøyde med at lærernes tekniske ferdigheter har blitt forbedret (Porsgrunn kommune – Tospråklig avdeling op.cit.). Slik det kom fram av rapporten, var ikke lærerne som deltok i prosjektet særlig teknisk oppdaterte i utgangspunktet, så jeg anser ikke det som noen sannsynlig begrensning for andre skoler. Det er interessant at erfaringene er så udelt positive, noe som burde danne grunnlag for å benytte seg av dette i større grad i framtiden. Å sette et slikt tilbud i system vil kunne være nyttig for mange kommuner som mangler lærere i enkelte språk. Elevene som mottok tilbudet i Måsøy, fikk fagstøtte i morsmålet, det var altså ikke morsmålsopplæring, men jeg ser ingen grunn til at det ikke skal være mulig å gi morsmålsopplæring på samme måte.

7.4. Politiske holdninger til flerspråklighet

Det er grunn til å spørre seg hvorfor det stadig utarbeides nye rapporter og utredninger, som tar for seg opplæringen av minoritetsspråklige elever, når de tilsynelatende ikke blir tatt til etterretning. Østbergutvalget kom med forslag til en rekke tiltak i *Mangfold og mestring*. Enkelte er innført, for eksempel er det utarbeidet nytt kartleggingsmaterieell og kontantstøtten er redusert. Likevel ser vi at utover enkelttiltak, så har det ikke ført til noen holdningsendring.

Flerspråklighetsperspektivet er ikke endret, grunntanken bak morsmålsopplæring er heller ikke endret. Opplæringsloven og læreplanen forblir uendret, til tross for at Østbergutvalget anbefalte å endre læreplanen. Da kan man stille spørsmålet: Hva er poenget? Flerspråklighet er fremdeles ikke noe mål.

Hvis beslutningstakerne i partiene hadde vært prinsipielt mot morsmålsopplæring på statens regning, hadde det vært unødvendig å etterspørre rapporter og forskning. Det er nærliggende å anta at årsaken til at enkelte av partiene ikke bestemmer seg for om morsmålsopplæring skal være en rett eller ikke, skyldes frykten politikerne har for å tape velgere. Å foreslå å øke bevilgninger til minoritetsbefolkningen, blir fort kritisert og problematisert. Motparten argumenterer med at vi må hjelpe "våre egne" først, samt at foreldrene selv kan bekoste denne opplæringen. Det er vanskelig å forsvare å bruke penger på noe, som av mange oppfattes som en "bonus" til denne gruppen. De kulturelle og sosiale perspektivene som jeg tar for meg i kapittel 7.11, er ofte nærmest fraværende i diskusjonen. Videre er det ikke til å komme bort fra at det er en prioriteringssak. Er det et viktigere tiltak enn andre tiltak rettet mot samme gruppe? For eksempel gratis kjernetid i barnehage. Til tross for at det ser ut til å være minimale endringer, så vi tross alt at den sittende regjeringen i Soria Moria II-erklæringen ønsket å "gi flere mulighet til morsmålsopplæring. I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs" (Regjeringen 2009b:73). Dette er unektelig en holdningsendring i regjeringen, selv om den foreløpig ikke har ført til endringer i læreplanen eller opplæringsloven.

Selv om forskningen er delt i synet på hvor positiv effekt morsmålsopplæring har på andrespråklæringen, er det iallfall enighet om at det ikke er skadelig. I tillegg synes gode morsmålsferdigheter å ha positiv innflytelse på leseopplæringen i andrespråket (Melby Lervåg og Lervåg 2011). Samlet sett ser altså ikke forskning og utredninger ut til å påvirke politikerne i særlig grad. Hvenekilde, Hyltenstam og Loona (1996) skriver i rapporten etter konsensuskonferansen om tilpasset språkopplæring for minoritets elever, at det fra et språktilegnelsessynspunkt ikke er "faglige grunner til at morsmålsundervisning skal ha ulik status hos ulike minoriteter". Altså, om man mener at det er faglig grunnlag for at samiske elever skal få morsmålsopplæring for å prestere bedre, er det ingen god grunn til at det samme ikke skal gjelde elever med eksempelvis tyrkisk som morsmål.

Etter konsensuskonferansen i 1996 vedtok Stortinget å utsette behandlingen av stortingsmeldingen om tospråklighet som mål for minoritetsspråklige elever, i påvente av flere forskningsresultater. Hvenekilde, Hyltenstam og Loona (op.cit.) anså det for å være avgjørende for forholdet mellom skolepolitikk og forskningsbasert kunnskap på feltet. Etter

dette har altså morsmålsopplæringen mistet sin egenverdi, og flerspråklighet er ikke lenger et mål. I læreplanene har politikerne altså valgt å fortsette den utviklingen de var i gang med, framfor å bygge ut morsmålsopplæringen og fortsatt å fokusere på å utvikle flerspråklige elever, stikk i strid med det forskerne har anbefalt, og de selv uttaler som positivt når det gjelder *andre* fremmedspråk. Det ville vært interessant å se om det vi ser i Soria Moria II-erklæringen er starten på et nytt retningsskifte, men om vi får vite det, forutsettes av at regjeringen blir gjenvalgt i år.

7.5. Undersøkelsen av kommunene

I kapittel 5 omtaler jeg resultatene fra undersøkelsen min grundig. Jeg vil likevel trekke de inn igjen her, for å diskutere det i lys av det jeg ellers har omtalt i dette kapitlet. Jeg vil da primært ta for meg hvorfor det er så store forskjeller mellom de ulike kommunene, når det kommer til praktisk gjennomføring av morsmålsopplæringen. En del skyldes mangel på lærere, men ikke alt. Skedsmo kommune har mange innbyggere, stor prosentandel innvandrere og ligger i et folkerikt område. Tysvær, Trysil og Båtsfjord kommune derimot, ligger mer ruralt til, samtidig har de også lavere innbyggertall, se tabell 1. De opplyser at de tilbyr morsmålsopplæring, så sant de har tilgjengelige lærerressurser. I og med at det er samme lov disse kommunene forholder seg til, må den ulike praksisen skyldes at de tolker loven forskjellig. Det er da nærliggende å anta at kommunene som ikke tilbyr opplæring overhodet, har rektorer eller andre ansvarlige for opplæringen som ikke ser på morsmålsopplæring, som viktig, at det er siste utvei, og at så lenge de kan klare seg med særskilt norskopplæring er det best, eventuelt også ha støtte av tospråklige assistenter. Andre kommuner derimot, ser på morsmålsopplæring som et fag med egenverdi, eller som et nyttig og hensiktsmessig hjelpemiddel for den generelle faglige progresjonen til elevene. Disse kommunene beklager at de ikke alltid klarer å skaffe lærere i alle språk.

Begrunnelsen kommunene gir for å ikke gi morsmålsopplæring, er i stor grad lærermangel. Men kommuner som ikke har et tilbud bruker tidvis også denne begrunnelsen, for eksempel Lom. Andre kommuner, som Skedsmo og Nordre Land, understreker at de gir særskilt norskopplæring, og eventuelt har tospråklige assistenter. Det ser altså ut til å være et skille mellom kommuner som mener at særskilt norskopplæring er et fullgodt opplæringstilbud, eventuelt med støtte av tospråklige assistenter, og kommunene som foretrekker å gi morsmålsstøtte eller tospråklig fagopplæring av kvalifisert undervisningspersonell, i tillegg til særskilt norskopplæring.

Jeg har ikke spurt spesifikt om hvor fornøyd kommunene er med tilbudet de gir, samt erfaringer med det. Likevel vil jeg anta at om en kommune hadde hatt svært negative erfaringer med opplæringstilbudet, ville de forsøkt å forbedre det. Jeg betviler ikke at elevene i Skedsmo og Nordre Land lærer norsk. Og jeg betviler ikke at skoleledelsen ikke vil gi sine elever det beste opplæringstilbudet. At det er så store forskjeller, tror jeg kan henge sammen med at det er ulike syn på hvor viktig det er med morsmålsopplæring, samt hvilke erfaringer de har med å bruke det. Enkelte kommuner har kanskje erfart at det faktisk fungerer veldig greit med kun norskopplæring, i tillegg til at de ser det som en utfordring å skaffe lærere. Andre kommuner har derimot god erfaring med å bruke morsmålsopplæring, samt at de har rutiner på å skaffe kvalifiserte lærere. I enkelte av disse kommunene vil det heller ikke være unaturlig om det er personer som ser på flerspråklighet som en ressurs og verdi for den enkelte elev og/eller samfunnet. Etter svarene jeg fikk å dømme, var det tydelig at det varierer mye hvor bevisst forhold kommunene har til språkopplæringen de gir minoritetsspråklige elever. Og dette med bevissthet tror jeg er et vesentlig poeng. Hvis ledelsen for opplæring i kommunen ikke har noe forhold til tematikken, er det ikke sannsynlig at de legger mye innsats i å skaffe lærere og organisere undervisning.

Mitt utvalg viste ikke noen klar tendens til at politisk styre i kommunen hadde noen klar betydning for hvilket opplæringstilbud som blir gitt minoritetsspråklige elever. Etter alt å dømme er det i større grad avhengig av personene som avgjør hvilket tilbud som gis. Dette kan nok igjen settes i sammenheng med hvor interessert de er i fagfeltet, og i hvilken grad de ser på flerspråklighet som en ressurs.

7.6. Kartlegging

Metastudien til Melby Lervåg og Lervåg (2011) tyder altså på at morsmålsferdigheter har mindre betydning ved andrespråklæring enn tidligere antatt. Det som er avgjørende, er grundig kartlegging av andrespråksferdighetene, for så å vurdere hvilke tiltak som bør iverksettes. At grundig kartlegging er viktig, presiserer også Østbergutvalget (NOU 2010:144). Slik kartlegging har elevene også krav på gjennom opplæringslovens § 2-8 (Lovdata 2013a). Funnene til Melby Lervåg og Lervåg (2011) viser at det er spesielt viktig å kartlegge språkforståelsen, siden begrepsforståelsen på andrespråket viser seg å være tett knyttet til læringsutbyttet. Resultatene fra studiene de har sett på, gir liten støtte til morsmålsopplæring for å styrke *begrepsforståelsen* på andrespråket, men de presiserer at morsmålsopplæring har andre viktige funksjoner, eksempelvis å støtte identitetsutviklingen

til barnet. I tillegg viser studien at morsmålsopplæring kan være viktig i en overgangsfase hvor elevene er i startfasen til å lære seg norsk, og ferdighetene er for dårlige til at de kan følge undervisning på norsk. Fagopplæring på morsmålet kan derfor være hensiktsmessig for å unngå at elevene blir hengende for langt etter majoritetselevene. Metastudien til Melby Lervåg og Lervåg kan derfor ikke brukes som et argument mot morsmålsopplæring. Den oppfordrer tvert imot til bruk av tospråklig fagopplæring eller støtte i morsmålet, en periode hvor elevenes ferdigheter i andrespråket ikke er godt nok utviklet til at de får fullt utbytte av undervisning på norsk, noe som kan ta flere år. Ved grundig kartlegging, samt å tilrettelegge opplæringen, vil elevene få mest mulig ut av opplæringen i alle fag.

7.7. Opplæringsmodeller

Mye av litteraturen innen dette fagfeltet baserer seg på forskning fra USA og Canada. Som jeg har antydnet tidligere, er ikke nødvendigvis de opplæringsmodellene som viser gode resultater der, direkte overførbare til Norge. Situasjonen i den norske skolen kjennetegnes ved at det er *mange* språk representert, men *få* elever med hvert språk ved hver skole og hvert klassetrinn. Dette gjør at opplæringen ikke kan sammenlignes med fransk-engelske språkbudprogram i Canada, eller opplæringen av latinamerikanere i USA. Fra hjemlige forhold har vi opplæringen av samiske barn i Finnmark og Troms, men det er heller ikke en modell man kan legge til grunn for innvandrerelevne. Innvandrerelevne skal på sikt uansett over til norsk fagopplæring, mens samiske elever kan få all opplæring på samisk. Samisk har en enestående posisjon som nasjonalspråk, til tross for at det er et minoritetsspråk. Slik sett har samiske språk en helt annen stilling enn innvandrerspråkene, og følger derfor også en annen læreplan.

Det er mye å ta hensyn til når man skal vurdere opplæringsmodeller. Et helt sentralt moment er lærerne. For å kunne gi morsmålsopplæring og tospråklig fagopplæring trengs det lærere som snakker språket; *det* kan være en stor utfordring. Nesten alle kommunene jeg har vært i kontakt med, opplyser at de har problemer med å få tak i kvalifisert undervisningspersonell. Lærerne skal helst være pedagogisk utdannet, ha dokumentert gode norskkunnskaper, for eksempel *Test i norsk – høyere nivå* eller tilsvarende kunnskaper, samt selvfølgelig kunne det aktuelle minoritetsspråket.

Det er svært varierende hvor lett det er å finne kvalifisert undervisningspersonell, enkelte språk er små, og har få brukere innen et tilgjengelig geografisk område, mens andre språk har relativt mange brukere. Befolknings tetthet spiller åpenbart en rolle her. Men selv i

de større byene, eksempelvis Trondheim, er det ikke alle språk de klarer å ansette kvalifiserte lærere til å undervise i. I takt med at innvandrerbefolkningen stadig øker i antall burde det også bli større tilgang på lærere. Men det er optimistisk å tro at de skal komme av seg selv. Det vil antakelig være nødvendig å satse på rekruttering av denne gruppen til læreryrket, i langt større grad enn det gjøres i dag. Å øke bruken av fjernundervisning der det er vanskelig å rekruttere kvalifiserte lærere, og i større grad sette dette i system burde vurderes som en mulig løsning for de kommunene som ønsker å tilby morsmålsopplæring, men mangler lærere. Flere av partiene har etterlyst en satsning på å utdanne flere morsmåls lærere (Arbeiderpartiet 1985:31, 1997:20, Sosialistisk Venstreparti 2001:6-7), noe som tydelig trengs, siden mangelen på kvalifiserte lærere er kommunenes aller vanligste forklaring på hvorfor de ikke tilbyr morsmålsopplæring.

7.8. Konsekvenser av endringene i læreplanen

Til tross for at funksjonell tospråklighet var et mål, og flerspråklighet ble sett på som positivt, var det problemer med å gjennomføre morsmålsopplæring under M87. I stedet for å satse på å skaffe lærere i faget, og jobbe for å bedre faget innen de da gitte rammer, endte morsmålsfaget for minoritetspråklige med å bli redusert til et redskapsfag. Som vi så, endret både Høyres og Arbeiderpartiets holdning til morsmålsopplæring seg drastisk i 1993. Det synes å være en klar sammenheng mellom endringene i det politiske klimaet, i dreining mot Fremskrittspartiets holdning og utformingen av den nye læreplanen som ble utarbeidet i årene etter dette. Dette har ikke i betydelig grad hjulpet på å styrke faget. På 1990-tallet var det også, som kjent, mye debatt og uenighet om morsmålsopplæring nettopp i forbindelse med den nye læreplanen (Hvenekilde, Hyltenstam og Loona 1996).

Det er altså tydelig at læreplanenes utvikling er rimelig parallell med den generelle politiske utviklingen når det gjelder synet på morsmålsopplæring. Med unntak av SV og Venstre forsvinner det positive fokuset på morsmålsopplæring gradvis hos alle partiene i tiden fram til tusenårsskiftet. Dette skjer også i takt med at innvandringen stadig øker. Som en naturlig følge av den økte innvandringen øker også kostnadene knyttet til innvandring, og diskusjoner rundt dette. I tillegg til de økonomiske belastningene ved innvandring, diskuteres integrering. For enkelte kan morsmålsopplæring synes å være et tegn på mangel på vilje til integrering, et tegn på at familien ikke ønsker å delta i det norske samfunnet. Jeg tror man skal være forsiktig med å trekke slike slutninger. Å ønske å videreføre minoritetskulturen og språket, trenger ikke å være noen motsetning til å ønske å bli integrert i det norske samfunnet.

Budskapet fra staten er tydelig, fra og med L97: opplæring i morsmålet er kun en støtte for norskopplæring, men kan imidlertid ha positive konsekvenser, som at elevene tilegner seg kunnskap om kultur og språk. Det er vanskelig å gjennomføre morsmålsopplæring, men i motsetning til å starte en satsning for å få kvalifiserte lærere, tilsvarende den vi ser mot realfagslærere, har faget stadig blitt redusert.

7.9. Ulike språks verdi

I kapittel 3.1 beskrev jeg hvordan flerspråklighetsperspektivet i *Læreplan for morsmål for språklige minoriteter* skiller seg fra henholdsvis *Læreplan for fremmedspråk*, *Læreplan for engelsk* og *Læreplan for finsk som 2. språk*. På bakgrunn av dette mener jeg at det er grunnlag for å hevde at ulike fremmedspråk har ulik verdi i Norge – ikke bare blant befolkningen, men også når man ser hvilke holdninger staten har til opplæring i ulike fremmedspråk. Det kommer tydelig fram at læreplanen i morsmål for språklige minoriteter skiller seg fra læreplanene i henholdsvis engelsk, fremmedspråk og finsk, på den måten at verdien av flerspråklig kompetanse framstilles som viktigere enn for andre minoritetsspråk. I læreplan for fremmedspråk står det: ”I en verden med økende mobilitet og digital samhandling er kompetanse i flere språk og interkulturell kompetanse en forutsetning for kommunikasjon og deltakelse på mange områder” (Udir 2013b). Selv finsk er viktigere enn språk som arabisk, russisk og kinesisk i en internasjonal flerspråklig sammenheng, skal man tro læreplanen:

Språk er et viktig kommunikasjonsmiddel i samhandling over landegrensene. Økt samarbeid mellom landene i Barentsregionen og i Norden for øvrig gjør finsk eller kvensk språkkompetanse nyttig innen næringsliv, kulturvirksomhet, turisme, forskning og politisk samarbeid. (Udir 2013d)

Og uten at jeg betviler at Norge har nytte av flerspråklige personer som behersker finsk, er det merkelig at det skal være viktigere i en internasjonal sammenheng enn eksempelvis arabisk, kinesisk og russisk. I *Læreplan for morsmål for språklig minoriteter* er fokuset som nevnt rettet mot norskopplæringen. Målet er “[...] å styrke elevenes forutsetninger for å beherske det norske språket og derved deres læringsmuligheter gjennom utvikling av grunnleggende lese- og skriveferdigheter, ordforråd og begrepsforståelse på morsmålet” (Udir 2013a)

Signalene som sendes er generelt at om man har norsk som morsmål, er alle språk utover dette positivt og nyttig, både for individet og samfunnet. Dersom man derimot har et annet morsmål enn norsk, har dette språket mindre verdi. Det gjelder også dersom barnet allerede *er* tospråklig hjemmefra. Å videreutvikle og opprettholde kunnskapen i det andre språket har mindre verdi. Det omtales som positivt, men denne gruppen elever får ingen opplæring i det andre språket, før de på ungdomsskolen kan velge morsmålet i stedet for de tradisjonelle fremmedspråkene. Dette er imidlertid avhengig av at det er lærere som kan undervise i språket.

7.10. Holdninger til flerspråklighet i det norske samfunnet

Siden språk er noe alle har et forhold til, riktignok på varierende vis, er det også noe de fleste har en mening om, og tror at de forstår seg på. Det er nærliggende å tenke at det viktige i Norge er å snakke norsk, og for å lære norsk, må man få norskopplæring. Og når man har fått opplæring i norsk noen år kan man bruke dette språket til alle formål i Norge, det være seg utdanning, fritidsaktiviteter, kultur og kommunikasjon med familie og venner. Det er imidlertid ikke så rart at den jevne nordmann ikke har så store kunnskaper om flerspråklighet. Til tross for at vi lever i et flerspråklig samfunn, med språk fra alle deler av verden, er ikke flerspråklighet et tema i læreplanen i norsk før på videregående. Norske elever kan ha gått i barnehage og skole med flerspråklige venner i femten år før de blir bevisstgjort fenomenet. De skal selv ha begynt med opplæring i to fremmedspråk før det er et tema de skal lære om. Flerspråklighet burde vært et tema barn ble bevisst på, og lærte om allerede i barnehage eller småskolealder. På den måten ville norske barn fått et naturlig forhold til flerspråklighet, som for mange barn i verden er helt normalt.

Fremdeles kan man høre synspunkter som tyder på at flerspråklighet nærmest blir betraktet som et sykdomsfenomen, noe som *skader* norskopplæringen. Slik morsmålsopplæring og flerspråklighet fremmes i læreplanen for morsmål i dag, bidrar det ikke til et normalisert forhold til flerspråklighet. I det hele tatt er flerspråklighet et begrep som sjelden brukes som noe positivt, hverken i skolen, eller i det norske samfunnet for øvrig.

I første del av rapporten etter konsensuskonferansen om opplæringen av minoritets elever i 1996, påpeker Hvenekilde, Hyltenstam og Loona at et av problemene med å kommunisere tospråklighetsforskningen til politikere og befolkningen for øvrig er at en del av resultatene kan virke *kontra-intuitive*. De skriver at noe av det vanskeligste å formidle er at all språktilegnelse ikke krever like mye energi og ikke foregår i samme hastighet. Det er

heller ikke slik at den mentale kapasiteten er begrenset slik at de to språkene blir konkurrenter. Opplæring i morsmålet vil ikke ha negativ innflytelse, eller ”stjele” elevens kapasitet til å lære andrespråket (Hvenekilde, Hyltenstam og Loona 1996: 22). Skolepolitikerne ser riktignok ikke ut til å inneha denne holdningen til at morsmålsopplæring er skadelig, og at evnen til å lære språk er begrenset. Men når jeg snakker med ”vanlige folk”, virker det ikke å være en uvanlig holdning. Og om man tar en titt i kommentarfeltet til nettavisenes saker om flerspråklighet og morsmålsopplæring, viser det at mange har sterkt negative holdninger til emnet. At det er skadelig, blir da et tilleggsargument *mot* styrking av morsmålsopplæringen som ikke er uvanlig blant disse debattantene. Det er imidlertid ikke vanlig å bruke samme argumentasjon overfor andre ferdigheter. Eksempelvis kan jeg ikke huske å ha hørt noen argumentere mot at et barn skal lære å spille piano, fordi det vil ha negative konsekvenser for ferdighetene barnet har på et annet instrument.

Generelt er det vanskelig med saker hvor ”folk flest” mener å vite hva som er riktig ut fra egen intuisjon, når dette strider mot forskningen. Én ting er når det er temaer hvor folk ikke har kunnskap, og vet det. Språk er derimot noe alle har et forhold til, og mener noe om. Når man da har gjort seg opp en mening ut fra logisk tankegang, er det vanskelig å snu slike antagelser og holdninger.

Mange av argumentene for å gi morsmålsopplæring har først og fremst en verdi for individet. Men samfunnet har også nytte av at flere personer er flerspråklige og flerkulturelle. I en tid hvor både økonomi, bistand, forskning, handel, forsvar og så videre, i aller høyeste grad er internasjonale områder som er viktige for Norge, er det verdifullt å ha personer som forstår andre språk og kulturer. Utover engelsk er det uvanlig at majoritetsbefolkningen i Norge behersker og bruker flere språk til daglig. Det er et fenomen vi stort sett finner innen de ulike minoritetsgruppene. Man kan leve et helt og fullverdig liv i Norge, uten noen gang å bruke noe annet språk enn norsk. De fleste vil erfare at det er praktisk å kunne gjøre seg forstått på engelsk fra tid til annen, men det er *mulig* å klare seg uten (Engen og Kulbrandstad 2009:90). En forklaring på at flerspråklighet ikke gir spesielt høy sosial status, kan være at det er uvanlig blant majoritetsbefolkningen å bruke flere språk til daglig. Vi erfarer at det fungerer så godt med norsk, og ser rett og slett ikke behovet. Å ikke snakke flere språk hemmer den vanlige nordmann så lite, og flerspråklighet berører oss så sjelden at mange knapt vet hva de eventuelt skulle brukt kunnskapen til. Likevel erfarer jeg stadig at for eksempel helsepersonell og lærere ytrer et litt halv hjertet ønske om å kunne mange språk, da det hadde gjort jobben deres lettere, for så å selv avfeie det med at det ville krevd for mye tid og arbeid, og at de dessuten ”sikkert ikke ville klart det”.

I statsmeldingen *Mangfold gjennom og deltakelse* står det:

Språket er viktig for kultur og identitet. Alle formes og sosialiseres som menneske i kontakt med omverdenen gjennom bl.a. språket. Regjeringens mål er at alle som skal bo fast i Norge lærer seg norsk. Å kunne kommunisere på et felles språk har stor betydning for å kunne føle samhørighet og er en forutsetning for gjensidighet i møtet med andre mennesker.

Samtidig trenger samfunnet borgere som behersker flere språk. Samarbeid på tvers av landegrenser har økt innenfor de fleste samfunnsområder de siste tiårene. Ikke minst har kommunikasjon og kunnskap i forhold til EU fått større betydning de senere år. Språkkunnskaper anses dessuten som et viktig redskap for gjensidig forståelse og toleranse i Europa og for opplæring i demokrati.

I Europarådets landprofil om språksituasjonen i Norge (Europarådet og Utdannings- og forskningsdepartementet 2004) understrekes det at Norge har et unikt utgangspunkt for flerspråklighet. Norge er et land hvor det snakkes mange språk, og mange har allerede en flerspråklig kompetanse utover engelsk. I tillegg har mange borgere ferdigheter i de språk som følger av innvandringen.

Personer med innvandrerbakgrunn som behersker både norsk og et hjemmespråk eller morsmål i tillegg, vil ha tilgang til et rikere og mer utvidet sosialt miljø. *Ungdom med innvandrerbakgrunn vil i mange sammenhenger være viktige brobyggere mellom foreldregenerasjonen og det norske samfunnet, nettopp fordi de kjenner både foreldrenes språk og kultur og det norske.* (Arbeidsdepartementet 2003-2004: 10.4, min kursivering)

En forutsetning for å kunne dra nytte av denne språklige kompetansen, er at kvaliteten på morsmålet er sikret. Ungdommer som kommuniserer på urdu og somali om husarbeid, og i tillegg kan noen eventyr og sanger, vil kunne møte store utfordringer når de skal bruke språket i samtale og tekst om for eksempel EU og demokrati. Statsmeldingen tar ikke til orde for å styrke opplæringen i morsmålet:

Regjeringen mener at kompetanse i morsmål er en viktig ressurs. *Det offentlige kan imidlertid ikke alene ta ansvar for at elever med innvandrerbakgrunn får utviklet både sitt morsmål og norsk, slik at de blir funksjonelt tospråklige,* jf. vedleggets kapittel 2.3.1 for en omtale av retten til særskilt opplæring. (Arbeidsdepartementet op.cit.: 10.3.2, min kursivering)

Innvandrerorganisasjonene oppfordres til å drive denne opplæringen. ”Regjeringen vil framheve som positivt at en del innvandrerorganisasjoner driver morsmålsopplæring for sine medlemmer utenom ordinær skoletid” (Arbeidsdepartementet op.cit.: 10.3.2). Et praktisk problem ved dette forslaget er at innvandrerbefolkningen i Norge er bosatt svært spredt, noe som mest sannsynlig resulterer i at det kun er i de områder hvor en minoritetsgruppe er stor, noe som vil si i de større byene, dette vil la seg gjennomføre praktisk.

7.11. Sosiale og kulturelle aspekter knyttet til morsmålsopplæring

Diskusjonen rundt morsmålsopplæring bør ikke kun være fokusert mot norsklæringen. Det er også en del sosiale og etiske problemstillinger det er viktig å huske i tilknytning til dette.

Selv om det kan være fristende for opplæringsmyndighetene å bare fokusere på skole og opplæring, bør det ses litt videre. Elevene har et liv utenom skolen, de har familie og en kulturell bakgrunn som krever at de kan kommunisere på flere språk, ikke bare norsk. Dette må myndighetene være oppmerksomme på, og ta med i betraktningen når de vurderer hvilket opplæringstilbud som er påkrevd for at livskvaliteten til elevene ikke skal bli forringet. Den kulturelle og sosiale utviklingen deres bør bli ivaretatt på en verdig måte. Jeg vil trekke fram noen av de aktuelle problemstillingene jeg ser her.

7.11.1. Kulturkunnskap

Læreplanen i samisk som førstespråk indikerer at man ser det som nødvendig for samiske elever å få god opplæring i samisk språk og kultur for å aktivt kunne delta i det flerkulturelle samfunnet:

Opplæring i samisk språk skal bidra til at barn og unge kan innlemmes i samisk kultur og samfunnsliv, der kulturforståelse, kommunikasjon, danning og identitetsutvikling blir sentrale elementer i opplæringen. En opplæring som fremmer positive holdninger til det samiske språket, og som tar hensyn til det språk- og kulturmangfoldet som elevene erfarer, vil kunne gi elevene en flerspråklig og flerkulturell kompetanse og språklig selvtillit som grunnlag for aktiv samfunnsdeltakelse og livslang læring. (Udir 2013e)

Om man leser videre, forklares *årsaken* til at det er viktig med kulturforståelse i et flerkulturelt samfunn:

Faget samisk som førstespråk skal sammen med faget norsk legge grunnlaget for utvikling av elevenes tospråkighet, og bidra til at den enkelte elev får kunnskaper, motivasjon og trygghet til å bevare, styrke og utvikle språket både muntlig og skriftlig. *Gjennom å ivareta sentrale verdier i samisk kultur kan faget også gi retning til hvordan samiske verdier kan tilpasses og videreutvikles til nye situasjoner og til en tid i stadig forandring. Kunnskap om andre urfolk og kulturer kan bidra til økt forståelse og respekt for andre, men også til bedre å forstå egen kultur.* (Udir op.cit., min kursivering)

Dette er interessant. For det første fokuseres det på at opplæringen er viktig for utviklingen av elevenes tospråkighet. Det er likevel den andre delen her som virkelig er interessant, og kanskje spesielt for de som er engstelige for innvandringen, og ser med skepsis på deres vilje og evne til å integreres i det norske samfunnet. For samiske elever fokuserer man på at

opplæring i samisk språk og kultur skal bidra til at kulturen skal *tilpasses* dagens samfunn. Videre hevdes det at kunnskap om egen og andres kultur vil bidra til forståelse og respekt. Jeg skal ikke påstå at dette ikke er viktig kunnskap for samiske elever, for det er det. Kulturforståelse og respekt for hverandre er veldig viktig. Jeg mener derimot at denne innstillingen burde tas mer på alvor når det gjelder innvandrere. Dette er grupper som er i et nytt samfunn, og dermed trenger opplæring og bevisstgjøring av både egen og norsk kultur, for å lette integreringen. Integreringen vil sannsynligvis bli lettere dersom innvandrerne har kunnskap om ulikhetene og likhetene, og i tillegg får en forståelse for hvorfor man tenker og handler som man gjør. Kultur er heller ikke statisk, den utvikles hele tiden, og tilpasses en ny tid. Når man flytter til en ny kultur skjer denne prosessen veldig fort, og da er det naturlig at man trenger veiledning for å finne ut av hvordan kulturkonfliktene man opplever skal løses. Språk er en viktig del av kulturen, og for innvandrerbarn er kunnskap om og i morsmålet viktig både for å forstå og få et forhold til kulturen i hjemlandet, og fordi foreldrene er viktige kulturformidlere for disse barna, siden barna ikke vokser opp i denne kulturen.

I M87 var nettopp denne problemstillingen poengtert:

Barn som vokser opp i en tospråklig livssituasjon, har behov for å utvikle begge språkene gjennom skolegangen og bruke dem gjennom livet. [...] Morsmålet spiller en sentral rolle i barnets utvikling. Det er et middel til kontakt med andre og til å skaffe seg kunnskaper og innsikt. Et godt utviklet morsmål er en viktig forutsetning for allsidig og harmonisk utvikling. [...] Beherskelse av morsmålet er nødvendig for å opprettholde og styrke kontakten med foreldrene og deres kulturbakgrunn, og det styrker kontakten innad i den språklige minoritetsgruppen. Utviklingen av morsmålet danner også grunnlaget for utviklingen av norsk som andrespråk, og dermed for funksjonell tospråklighet. Dette er en forutsetning for aktiv deltakelse både i majoritetssamfunnet og i minoritetsgruppen. (Udir 1987)

Motivasjonen for morsmålsopplæring var i M87 den samme som den er for samiske elever i dag. Morsmålet har en egenverdi, og målet er funksjonell tospråklighet, da det er en verdi og nødvendighet for individet. Det står i sterk kontrast til dagens plan hvor "[hovedformålet] med opplæringen er å styrke elevenes forutsetninger for å beherske den norske språket [...]" (Udir 2013a). Dette viser tydelig hvilken endring som har skjedd i læreplanen for morsmål for språklige minoriteter, men ikke minst forskjellen på verdien av samiske barns morsmål og andre minoritetsspråklige barns morsmål. Samiske barn har rett til opplæring på og i morsmålet, og med en slik rett tvinges kommunene til å tilby et opplegg, enten på en skole i kommunen, eller som fjernundervisning. Uten rett til morsmålsopplæring er det lett for kommunene å ikke organisere noe tilbud til denne elevgruppen. Det er da avhengig av at det

er skoleledere, eller andre som har ansvar for opplæring i kommunen, som ser nytten og verdien av morsmålsopplæring.

7.11.2. Identitet

Språket er en viktig og vesentlig del av identiteten for mange, også for innvandrere som kommer til Norge. Enten de er født i Norge, eller ankommer i løpet av barndommen, vil de stå med bena i to ulike kulturer: foreldrenes og den norske. Det vil variere hvor sterkt de er knyttet til kulturene, men uansett vil de på et eller annet nivå forholde seg til begge. I introduksjonsdelen til Engen og Kulbrandstads (2009:18) bok *Tospråklighet, minoritetsspråk og minoritetsundervisning* skriver de: ”Den *subjektive* følelsen av samhørighet er et *nødvendig kriterium* for etnisitet”. I M87 står det: ”barn som vokser opp i en tospråklig livssituasjon har behov for å utvikle begge språkene gjennom skolegangen, og bruke dem gjennom livet” (Udir 1987:181). Kenneth Hyltenstam (1996) oppsummerte hva deltakerne på konsensuskonferansen om minoritetslevers språkopplæring var enige om, det ene punktet var: ”Ett utvecklat modersmål är väsentligt [...] för barnens identitetsutveckling” (Hyltenstam op.cit.:208).

Det vil variere fra individ til individ hvor viktig språket er som del av identiteten. Engen og Kulbrandstad (2009:18) poengterer videre at det er viktig at minoritetsungdom utforsker og tar standpunkt til sin identitet, fordi de ellers kan stå i fare for å utvikle identitetsproblemer som følge av lav selvfølelse. Det varierer også hvor viktig del av identiteten til en minoritetsgruppe språket er. Dette eksemplifiserer de ved å vise til at enkelte grupper betrakter seg som etniske minoriteter til tross for at de har sluttet å bruke språket sitt (Engen og Kulbrandstad op.cit.:193). Dette er kanskje ikke så aktuelt for den gruppen jeg først og fremst har tatt for meg, da det er relativt nye minoritetsgrupper i Norge. Enkelte kan kanskje føle seg ignorert ved at språket som identitetsmarkør blir redusert til en bagatell i det komplekse fenomenet identitet, bare fordi det ikke er like viktig for andre. Å forstå morsmålet vil for mange også være viktig for å kunne delta i den kulturelle sosialiseringen i minoritetsgrupper som bruker språket sitt. I M87 ble morsmålet sett på som en identitetsmarkør, mens det i de nyere læreplanene kun eksisterer som et redskap for norskopplæringen, og elevene som vokser opp med minoritetsspråklige foreldre har ikke lenger bruk for å utvikle morsmålet. I *Mangfold og mestring* blir dette trukket fram: ”Om foreldrene skal gi barn den oppdragelse de trenger til å utvikle en trygg identitet må foreldre og barn kunne kommuniserer på et språk begge parter behersker” (NOU 2010:57) og

”Utvalget ønsker å fremheve betydningen av at elevers flerspråklighet og identitet anerkjennes i skolen” (NOU 2010:58). Venstre påpeker språket som identitetsmarkør i 2005:

Norge har [...] en rekke minoritetsspråk som brukes av innvandrere og deres etterkommere. I et flerkulturelt samfunn med respekt for kulturelle og språklige minoriteter, må alle kunne ta vare på sine språk som en viktig del av sin identitet. (Venstre 2005:141)

Med en flerkulturell bakgrunn blir det gjerne forventet at man snakker morsmålet, og det er dermed et spørsmål som stadig kan dukke opp. Det kan være spørsmål om kulturen i hjemlandet, språket eller opprinnelseslandet til den ene forelderen, dersom man har foreldre fra forskjellige land. Haddy N’jie (2008) en artikkel i Dagbladet hvor hun tok for seg noen utfordringer ved å være halvt norsk og halvt ”utlending”. Moren er norsk, mens faren er fra Gambia, N’jie selv har bodd i Norge hele sitt liv, og i artikkelen skriver hun om egne erfaringer. N’jie fokuserer på hvilken ressurs de flerspråklige menneskene er for det norske samfunnet, men at de ikke alltid blir behandlet på en verdig måte. Opplæringen i både norsk og morsmål anser hun for å være relativt tilfeldig. Samtidig trekker hun fram at både hun selv og en venninne, og dermed implisitt at dette ikke er en uvanlig problemstilling, kan kjenne seg flau over å kunne et språk utover norsk og de ”vanlige” fremmedspråkene. Venninnen ble pinlig berørt om noen spurte henne om å si noe på wolof, og N’jie selv kunne selv i voksen alder kjenne seg igjen i dette. Dette er, i tillegg til mangelfull opplæring, et problem dersom man ønsker å utnytte den ressursen de flerspråklige er (N’jie op.cit.). Å skamme seg over å kunne et språk, eller å bevisst uttrykke at kunnskapene i morsmålet er dårligere enn de er, bidrar definitivt ikke til å utvikle deres flerspråklige kompetanse. Nettopp dette omtaler Østbergutvalget i første kapittel av rapporten: ”det [er] nødvendig med en holdningsendring i opplæringssystemet, og i samfunnet generelt, *slik at flerspråklighet sees som en verdi for den enkelte* og for Norges muligheter for å lykkes i et globalt arbeidsmarked” (NOU 2010:12, min kursivering). Det er viktig at holdningene til flerspråklighet endres, men det viktigste er at de flerspråklige barna selv ser verdien av å være flerspråklige. Hvis flerspråklighet er et tema i skolen, og fokuseres på som positivt og nyttig, både for den enkelte og samfunnet, vil kanskje ikke skam og usikkerhet være knyttet til det på den måten N’jie beskriver.

Å ikke få mulighet til å utvikle morsmålet, for de som ønsker det, kan bidra til at disse barna føler seg hemmet i kulturen fra hjemlandet. De kan være fullt kompetente innen visse områder, men de møter og bruker ikke morsmålet sitt i like mange ulike kontekster som de ville gjort om de levde i språksamfunnet. Språket blir dermed ikke stimulert like nyansert og

allsidig som det ville vært i hjemlandet. Foreldrenes innsats for å sosialisere barna språklig og kulturelt vil ha stor betydning for resultatet, som vil bli deretter.

7.11.3. Kontakt med familie i Norge og i hjemlandet

Selv om foreldrene går på norskkurs og lærer norsk, vil det for mange være unaturlig å snakke norsk hjemme i familien. Foreldrene har en viktig oppgave som oppdragere, og da er det viktig at de behersker språket de bruker i kommunikasjon med barna. Deltakerne på konsensuskonferansen i 1996 var enige om at et velutviklet morsmål er vesentlig ”for barnens kontakt med sine föräldrar och andra släktingar (Hyltenstam 1996:208). Rollen som forelder krever at man er tydelig og trygg. Hvis foreldrene snakker et språk de er usikre på, og mangler vokabular, blir de verken tydelige eller trygge. Foreldrene har også en spesielt viktig rolle når det gjelder å formidle kulturen fra hjemlandet, noe som vil være naturlig at gjøres på morsmålet. Engen og Kulbrandstad (2009) advarer mot å anbefale foreldrene å snakke norsk med barna på grunnlag av kvaliteten på språklæringen.

Resultatet av et slikt forslag ville være at barna gjennom sine foreldres dårlige norsk ville få et enda dårligere utgangspunkt for begreps- og språkutviklingen. Det er svært viktig både for barnas begrepsutvikling og deres sosialisering mer allment at foreldrene snakker et språk med dem som foreldrene selv behersker godt. (Engen og Kulbrandstad op.cit.:190)

Samtidig er det viktig å poengtere viktigheten av at foreldrene lærer norsk; én ting er at de skal fungere i samfunnet og på en arbeidsplass, men de skal også samarbeide med skolen og andre foreldre. Barna skal slippe å oversette beskjeder fra skolen, blant annet fordi det kan føre til en skjevhet i familiestrukturen som gir barna en maktposisjon overfor foreldrene. Innen psykologien er ”*parentification*” et kjent fenomen. Weisskirch (2010) baserer seg på forskning fra USA, og han forklarer fenomenet slik: ”[...] when a child assumes typically parental responsibility for caregiving to siblings or to parents or both” eller som et rollebytte hvor barna har autoritet, mens foreldrene reduseres til barn (Weisskirch op.cit.:77). Denne typen tolking kan gi mange utslag, i tillegg til negative effekter, som at barna oversetter slik de finner det mest gunstig for seg selv, eller foreldrene, eller at de ikke riktig forstår det de skal formidle: ”The language brokering process may place a strain on the children who may not have yet acquired adequate cognitive or linguistic skills to accurately convey the information” (Weisskirch op.cit.:68). Tolkingen kan medføre følelser av stress og skam ved at barna opplever det som en byrde og for mye ansvar. For andre kan det imidlertid virke

positivt fordi de utvikler de akademiske ferdighetene, og opplever at de har et personlig utbytte av det. En annen positiv effekt Weisskirch (op.cit.) trekker fram, er at tolkingen kan være positiv for å utvikle ferdigheter i morsmålet, samt kunnskap om kulturen i hjemlandet og barna slik kan bli tettere knyttet til foreldrene.

Å bruke barna som tolker er uansett om det kan gi positive effekter, ikke noe Weisskirch (op.cit.) forskerne ser på som heldig. Foreldrene trenger å kunne norsk, ikke bare for å følge opp barna sine, men også for selv å fungere i arbeidslivet og samfunnet for øvrig. Dessuten er disse foreldrene avhengige av at barna har et godt utviklet morsmål, siden de ikke har kontroll på om barna har misforstått begreper på morsmålet eller norsk. Det er mange mulige konsekvenser når barna fungerer som tolker, både positive og negative for både foreldre og barn. Det ser ut til å være en tendens til at det i størst grad er det eldste barnet, eller den eldste datteren, som blir tolk. Yngre søsken blir ”skånet” for denne rollen, noe som også fører til at de ikke utvikler like gode ferdigheter i foreldrenes morsmål som barnet som er tolk (Weisskirch op.cit.:75). Et sentralt spørsmål er da hvordan forholdet mellom de yngre barna og foreldrene utvikler seg.

Det mest kritiske som kan skje i familien, er at barna og foreldrene ikke har gode ferdigheter i et felles språk. Weisskirch beskriver en situasjon hvor barna er født i USA, eller ankom i svært ung alder. Disse har ikke tilstrekkelige ferdigheter til å kommunisere skikkelig på foreldrenes morsmål, samtidig har ikke foreldrene gode nok kunnskaper til å kommunisere godt med barna på engelsk. Dette medfører selvfølgelig en stor og alvorlig kommunikasjonsbarriere. Han beskriver en situasjon hvor kommunikasjonen mellom foreldre og barn nærmest dør ut og reduseres til konflikter. Han viser til at både foreldre og barn i slike tilfeller rapporterer om depresjonssymptomer hos barna (Weisskirch op.cit.:74). Det etterlyses mer forskning på hvordan kommunikasjonsbarrieren påvirker forholdet mellom barn og foreldre.

Minoritetsspråklige barn har ofte familie i hjemlandet eller også i andre land. For at barna skal kunne ha en viss kontakt med besteforeldre, tanter, onkler, søskenbarn og i enkelte tilfeller søsken og foreldre, må de ha et felles kommunikasjonsspråk. Det sier seg selv at norsk ikke er egnet i slike tilfeller, ofte ikke engelsk heller.

7.11.4. Hjemsendelse og hjemreise

I 2011 ble det registrert 79 500 innvandring til Norge, og 32 500 utvandring. Av de 32 500 var det 22 900 utenlandske statsborgere (SSB 2012b). Det var svensker og polakker

som toppet listen over utvandring, fulgt av tyskere og filippinere, men det er ikke oppgitt alder på migrantene. Det er naturlig å se for seg at en del av personene bak denne statistikken er unge arbeidsinnvandrere som arbeider noen år i Norge, før de reiser hjem og stifter familie. Enkelte vil etter all sannsynlighet være barn i familier, som av ulike grunner reiser tilbake til hjemlandet. Dette vil i enkelte tilfeller være frivillig, og må ses på som positivt, da de fleste trives best i egen kultur, omgitt av eget språk og med større nærhet til familie og venner. En forutsetning for at disse barna lett skal gli inn i dette samfunnet etter et utenlandsopphold, er at de mestrer språket. Å beherske morsmålet er viktig, både sosialt og for å fungere på skolen. Man kan anta at hjemkomsten er lettere å takle om barna mestrer både lesing, skriving og muntlig kommunikasjon på aldersadekvat nivå.

De siste årene har det vært flere tilfeller hvor asylsøkerbarn har fått avslag på søknader om oppholdstillatelse, og dermed har blitt sendt til foreldrenes hjemland. Fellestrekk ved disse sakene er at barna har bodd hele, eller det meste av livet, i Norge. De snakker også flytende norsk, har norske venner og oppfatter seg selv som *norske*. Saken til asylbarna har vært gjennom det norske rettssystemet, men tapte i høyesterett. Høyesterett mente at å sende barna ut av landet ikke var brudd på FNs barnekonvensjon eller menneskerettighetene (Staveland og Jonassen 2012). Nathan på sju år, født i Norge av etiopiske foreldre, har vært asylbarnas ansikt utad. I april i 2012 fikk han og foreldrene avslag på asylsøknaden. På grunn av at Norge ikke har hatt noen utleveringsavtale med Etiopia før i februar i fjor, har ikke Norge kunnet sende dem tilbake før nå (VG 2013). Familien anket imidlertid avgjørelsen og tingretten avgjorde at Nathan ikke kan sendes ut av landet (Torgersen og Bleikelia 2013). Det er foreløpig uklart hvilke følger denne dommen vil få for andre asylbarn. Jeg skal ikke ta stilling til grunnlag for opphold i landet, men man bør være oppmerksom på at i de tilfellene hvor behandlingstiden trekker ut, må det sørges for at barna i det minste er språklig rustet til å reise tilbake til hjemlandet, eller *foreldrenes* hjemland. Dette er ikke en stor andel av innvandrerbarna i Norge, men det er en gruppe som er spesielt sårbar fordi de lever i stor usikkerhet over lang tid. Jeg mener at det må fokuseres på at disse barna får tilstrekkelig opplæring i både morsmålet og norsk til å kunne fortsette skolegangen i begge landene, ettersom det ikke er avklart hvilket land barnet skal vokse opp i.

7.11.5. Traumatiserte innvandrere

Det er ikke til å komme bort fra at en stor del av innvandrerne som kommer fra konfliktområder har opplevd traumatiske hendelser, og kanskje levd i frykt hele livet. Dette

er opplevelser som før eller siden må bearbeides, ofte profesjonelt. Det kan ta flere år før det virkelig blir et problem, eller det kan oppstå ganske umiddelbart etter de traumatiske opplevelsene.

Selve problemstillingen når det gjelder psykiatrisk behandling av innvandrere tilhører psykiatrien og helsevesenet, men de som avgjør hvordan språkopplæringen skal være bør være klar over denne typen problemer. Det er selvfølgelig viktig med god kommunikasjon innen alle deler av helsevesenet, men slik jeg ser det står psykiatrien i en særstilling da det ikke er noen optimal løsning å bruke tolk eller ”enkelt språk” i behandlingen. Marianne Jakobsen er psykiater og forsker ved nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Hun holder for tiden på med et prosjekt rettet mot enslige mindreårige asylsøkere, og opplyser at det er gjort lite forskningsarbeid hvor det konkret har vært sett på språkproblematikk for flyktninger, både barn og voksne. Jacobsen etterlyser forskning på feltet, samt et passende forskningsdesign. Et problem har vært at mange studier har ekskludert analfabeter, for eksempel UNGKUL ved Folkehelseinstituttet (Oppedal, Jensen og Seglem 2008), eller brukt oversatte spørreskjemaer eller tolker, uten å problematisere dette (personlig kommunikasjon 26. februar 2013).

I en artikkel fra 2000 skriver van Delft om sine erfaringer med å bruke tolk i terapi. Hun arbeider som behandler og trekker fram mange situasjoner behandlere skal være observante på når de bruker tolk, samt en del problemområder med tanke på kommunikasjon mellom behandler og pasient (van Delft 2000). Denne artikkelen tar utgangspunkt i at pasienten har et fullt utviklet morsmål, og jeg har ikke funnet noe forskning på behandling av barn som ikke har et morsmål som er utviklet til aldersadekvat nivå, og heller ikke har et andrespråk som er godt utviklet. Etter hva Jakobsen opplyser om forskning på feltet, er det gjort veldig lite rundt problematikken som gjelder språk i behandling av traumatiserte barn og unge. Dette er et komplisert felt som ligger mellom to forskningsfelt, og, som Jakobsen sier, er vanskelig å forske på siden det er veldig mange feilkilder å ta hensyn til. Det er også utfordrende å finne et godt forskningsdesign (personlig kommunikasjon, 26. februar 2013).

Selv om forskning på dette feltet er utfordrende, er det ingen tvil om at det *ikke* er gunstig om det traumatiserte barnet som pasient ikke har noe språk det klarer å uttrykke følelser på. Det er uhyre viktig at det enten kan kommunisere på norsk, eller på morsmålet ved hjelp av tolk.

7.12. Et offer i integreringsdebatten

Temaet morsmålsopplæring er blitt sterkt politisert, og gjøres ofte til en del av integreringsdebatten heller enn en opplærings- og språkdebatt. Barn som vokser opp i Norge, må lære seg norsk. Det er absolutt nødvendig og en forutsetning for å lykkes i det norske samfunnet og på skolen. Dette betyr likevel ikke at de *ikke* bør lære morsmålet sitt. Norge får et stadig større behov for flerspråklig arbeidskraft, både innen handel, politikk og generelt internasjonalt samarbeid (Arbeidsdepartementet 2003-2004). Med dagens situasjon har staten en glimrende mulighet til å få tilgang til denne gruppen arbeidskraft ved å satse på den yngste generasjonen innvandrere og andregenerasjonsinnvandrere. De kan lett bli flerspråklige på et høyt nivå, og dette er en kompetanse staten burde se og utnytte. Et annet viktig poeng her er at disse barna ikke bare har mulighet til å snakke to eller flere språk flytende, de er også kjent med to eller flere kulturer. Det trekkes stadig fram, både i de ulike rapportene, dokumentene og programmene jeg har sett på, og ikke minst i den gjeldene Soria Moria II-erklæringen: ”I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs” (Regjeringen 2009b:73).

Det som skrives og konkluderes med i rapporter og andre offentlige dokumenter, sett bort fra opplæringsloven, tyder på at staten har en positiv holdning til flerspråklighet. Det stopper likevel opp når det kommer til gjennomføringen. Da er morsmålskompetanse redusert til et redskap og hjelpemiddel for å lære norsk, og med det avbrytes opplæringen i det norskkunnskapene er tilstrekkelige. Når man ser på de motstridende signalene staten sender til minoritetsspråklige barn, ser jeg to mulige forklaringer på hvorfor staten ikke i større grad legger til rette for at denne gruppen elever skal utvikle sin flerspråklige kompetanse. Jeg tror de to hovedårsakene jeg foreslår henger sammen, og således ikke er to alternative forklaringer på misforholdet.

Den ene hypotesen er kort og enkel: Økonomi. Det koster å gi et opplæringstilbud. Det kan helt sikkert diskuteres hvorvidt det ville lønt seg samfunnsøkonomisk, men nå er det engang ikke alltid slik det tenkes når budsjettene skal settes opp, og regnskapene føres. Hvis man skal styrke tilbudet, betyr det også at noen må betale, og med det forsvare prioriteringen. Det kan kanskje bli vanskelig å gjennomføre.

Den andre delen av forklaringen jeg ser, er at morsmålsopplæring blir et offer i en tidvis svært opphetet integreringsdebatt. De som ønsker en mer restriktiv innvandringspolitikk, gjør gjerne et poeng ut av hvor mye penger staten bruker på ulike støtteordninger for innvandrere. Så settes dette gjerne opp mot det faktum at det finnes korridorpasienter på sykehusene, at det er for få sykehjemsplasser, at jernbane- og

veibygging har store etterslep og så videre. Konklusjonen er at vi må hjelpe våre egne først, dessuten bør innvandrerne være glade for at de får lov til å være her i det hele tatt. Og dette ser vi om og om igjen. Det skaper debatt å innføre eller styrke flyktningsenes rettigheter og støtteordninger. Det kan også virke som om det ikke alltid dreier seg om økonomi, men at enkelte har en prinsipiell holdning om at innvandrere ikke skal ha goder nordmenn ikke har.

Innvandringsdebatten er kanskje den som skaper de mest høylytte debattene her til lands, i tillegg til samferdsel og helse. Morsmålsopplæring er dermed et svært brennbart tema, og det er det flere grunner til. For det første koster det penger å betale lærere for å gjøre jobben, hvorvidt det tjenes inn senere, virker i denne sammenhengen å være irrelevant. For det andre kan det ses på som et tiltak som motvirker integrering: De skal lære norsk språk og kultur, vi skal ikke støtte opp om at de ”henger igjen” i egen kultur og dermed distanserer seg fra det norske samfunnet. I verste fall kan dette bidra til at det dannes gettoer. Kort oppsummert er budskapet at i Norge snakker vi norsk, og hvorfor skal staten da finansiere at disse barna skal få opplæring i et språk som er unødvendig å bruke til hverdags i Norge? 11. mars 2013 skrev Aftenposten en sak om Høyre og Fremskrittspartiets uenighet om arbeidsinnvandring. I tillegg til å være skeptiske til tiltak som kan tenkes å motvirke integreringen, er det ofte upopulært med tiltak som er eksklusive for innvandrere. Et eksempel på dette er gratis kjernetid i barnehage for barn med minoritetsspråklige foreldre. Høyre går inn for gratis kjernetid i barnehage mens foreldrene deltar på språkkurs. Fremskrittspartiets Morten Ørsal Johansen repliserer: ”Jeg ser ikke hensikten. Særordninger for innvandrere, hvor noen får fordeler på bekostning av andre, er feil” (Melgård 2013: 8). Dette er et ganske typisk standpunkt for de som er skeptiske til å bruke penger på innvandrere; det skal ikke være særordninger som ikke også etniske nordmenn får nytte godt av. Fremskrittspartiet har ikke sittet i regjering, og kan derfor ikke skyldes for politikken som føres. De er derimot svært tilstede i den offentlige debatten, samt representert på Stortinget, og kan på denne måten legge frem sine argumenter for både folket og Stortinget, og videre bidra til å skape holdninger i befolkningen., som dermed også noen av de andre partiene velger å innrette politikken sin etter.

Et spørsmål som melder seg, og som må tas på alvor, er om vi *ønsker* integrering av innvandrere. Integrering er en prosess som går begge veier. På www.snl.no kan man finne denne definisjonen på integrering: ”integrering – politikk. Gjeldende prinsipp i norsk innvandringspolitikk; innebærer vanligvis at innvandrere og flyktninger skal gjøres funksjonsdyktige i samfunnet, *men uten at de skal miste sin kulturelle eller etniske identitet.*” (Store norske leksikon 2013, min kursivering). Videre ser på definisjonen det samme verket

har av assimilasjon:

assimilering, [...] En type strategi som benyttes overfor individer eller grupper som på en eller annen måte defineres som fremmede. Vanligvis oppfattes assimilering som en politikk en stat eller regjering fører overfor en språklig eller kulturell minoritet eller innvandret gruppe for å gjøre den mest mulig lik majoritetsbefolkningen [...]. Dette innebærer at individer eller grupper blir tatt opp i storsamfunnet på storsamfunnets premisser; det er en enveis-prosess der de som assimileres må endre sine grunnleggende kulturelle verdier. (Wæhle 2013)

Dette minner mer om det vi ser i LK06 og opplæringsloven, samt holdninger som ofte kommer til uttrykk i debatter og kommentarfelt på nettaviser og sosiale medier. Befolkningen som helhet må være bevisst på at inkludering går begge veier, og at vi må ta hensyn til at minoritetsspråklige skoleelever har en flerkulturell bakgrunn som ikke bør ignoreres.

Det virker ikke som om noen drastisk endring er å spore i den nærmeste framtid når det gjelder morsmålsopplæring. Dette skyldes i all hovedsak det faktum at morsmålsopplæringen er så sterkt knyttet til norskopplæringen. Kommunenes svar på ikke å tilby morsmålsopplæring er at de "har stort fokus på norskopplæringen". Morsmålsopplæring er per definisjon et redskap, og for at det skal skje noen endring, må faget få igjen sin egenverdi.

8. Kildeliste

- Andenæs, Mads Henry (2009). *Rettskildelære*. (2. utgave). Oslo: M.H. Andenæs
- Arbeiderpartiet (1981). "Prinsippprogrammet". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Arbeiderpartiet (1985). "Ny vekst for Norge – Arbeiderpartiet – 86-89 – Arbeidsprogram". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Arbeiderpartiet (1989). "Krav til innsats for felles framtid". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Arbeiderpartiet (1993). "Mer kunnskap – sosialdemokratisk program for 90-åra". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Arbeiderpartiet (1997). "samråderett – Prinsipp- og Arbeidsprogram". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Arbeidsdepartementet (2003-2004). St.meld. 49 (2003-2004) "Mangfold gjennom inkludering og deltakelse". Hentet fra:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/dok/regpubl/stmeld/2003-2004/stmeld-nr-49-2003-2004-/12/4.html?id=405292> (lest 23. november 2012)
- Bakken, Anders (2007). "Virksomheter av tilpasset språkopplæring for minoritetsspråklige elever - En kunnskapsoversikt" *NOVA Rapport 10/2007*
- Berggren, Harald og Kari Tenfjord (2005). *Andrespråklæring* (2. utgave). Oslo: Gyldendal forlag.
- Bærum kommune (2009). "Sandvika" sist endret 9. november 2010
<https://www.baerum.kommune.no/Om-Barum/Sandvika1/> (lest 12. oktober 2012).
- Chomsky, Noam (1959) "Review of B.F. Skinner 'Verbal Behavior'". *Language* 35, s. 26-58
- Collier, Virginia P. (1995). Acquiring a second language for school. *Directions in Language & Education National Clearinghouse for Bilingual Education Vol. 1*, (No. 4), Fall 1995. Hentet fra:
http://www.ncela.gwu.edu/files/rcd/BE020668/Acquiring_a_Second_Language_.pdf
- Cummins, Jim (2000). *Language, power and pedagogy : bilingual children in the crossfire*. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney: Multilingual Matters LTD
- Cummins, Jim (2008). "BISC and CALP: empirical and theoretical status of the distinction". I B. Street og N. H. Hornberger (red.): *Encyclopedia of Language and Education, 2nd Edition, Volume 2: Literacy*. New York: Springer Science + Business Media LLC, s. 71-83.
- Det kongelige utdannings- og forskningsdepartement (2002). "Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen – Morsmål for språklige minoriteter, Tilvalg morsmål fordypning"

- Engen, Thor Ola og Lars Anders Kulbrandstad (2009). *Tospråklighet, minoritetsspråk og minoritetsundervisning* 2. utgave, 6. opplag Oslo: Gyldendal
- FN (2013). "FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen)" Hentet fra: <http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen> (lest 3. april 2013)
- Fremskrittspartiet (1981). "Fremskrittspartiet program 1981 – 85". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Fremskrittspartiet (1985). "Fremskrittspartiet Program 1985 – 1989 – Vi vil gjøre noe med det!". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Fremskrittspartiet (1989). "Fremtiden skapes – den vedtas ikke! – PROGRAM 1989 – 1993 – FREMSKRITTSPARTIET". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Fremskrittspartiet (1993). "Prinsipp- og handlingsprogram 1993 – 1997 – Velg riktig- lev bedre – FREMSKRITTSPARTIET". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Fremskrittspartiet (2001). "2001 Prinsipp- og handlingsprogram". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Fremskrittspartiet (2005). "2005 Prinsipp- og handlingsprogram". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Gibbons, Pauline (1993). *Learning to Learn in a Second Language*. Portsmouth, NH: Heinemann
- Helgeland, Geir (2012). *Opplæringslova, kommentarutgave*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hertzberg, Frøydis (1995). *Norsk grammatikkdebatt i historisk lys*. Oslo: Novus forlag
- Hvenekilde, Anne, Kenneth Hyltenstam og Sunil Loona (1996). "Grunnlagsdokument "Språktilegnelse og tospråklighet"". I K. Hyltenstam, O. Brox, T. O. Engen og A. Hvenekilde (red.): *Tilpasset språkopplæring for minoritets elever – Konsensuskonferanse 9. – 10. januar 1996*. Oslo: Norges forskningsråd, s. 19-60
- Hyltenstam, Kenneth (1996). "Konklusjoner från konsensuskonferansen" I K. Hyltenstam, O. Brox, T. O. Engen og A. Hvenekilde (red.): *Tilpasset språkopplæring for minoritets elever – Konsensuskonferanse 9. – 10. januar 1996*. Oslo: Norges forskningsråd, s. 207-210
- Høyre (1981). "Høyres program – Perioden 1981 – 85". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Høyre (1985). "Høyres program 1985/89 – Frihet og fellesskap – mulighetenes samfunn". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Høyre (1989). "Ny vilje, ny fremgang – Høyres program 1989-1993". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Høyre (1993). "Høyres stortingsvalgprogram – Norge trenger en ny giv". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Høyre (1997). "Fra statlig makt til personlig ansvar". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD

- Høyre (2001). "Høyres stortingsvalgprogram 2001 – 2005". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Krekling, David Vojislav, Gaute Heggen og Håvard Grønli (2011). "Dette er Norges nye ordførere". Hentet fra: <http://www.nrk.no/nyheter/innenriks/valg/valg2011/1.7795226> (sist oppdatert 15.09.2011) (lest 8. april 2013)
- Kristelig Folkeparti (1981). "Handlingsprogram for Kristelig Folkeparti – Stortingsperioden 1981-1985". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Kristelig Folkeparti (1985). "Handlingsprogram for Kristelig Folkeparti – Ta vare på livet! Stortingsperioden 1985 – 89". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Kristelig Folkeparti (1989). "Handlingsprogram for Kristelig Folkeparti – Ta vare på livet! For stortingsperioden 1989-1993". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Kristelig Folkeparti (1993). "Tid for verdier". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Kristelig Folkeparti (1997). "Handlingsprogram for Kristelig Folkeparti stortingsperioden 1997-2001". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Kunnskapsdepartementet (2007). "Likeverdig opplæring i praksis". Hentet fra: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Strategiplaner/UDIR_Likeverdig_opplaering2_07.pdf (lest 3. april 2013)
- Lado, Robert (1957). *Linguistics across cultures*. Ann Arbor, Michigan: The University of Michigan Press
- Lovdata (2013a). "Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). Kapittel 2. Grunnskolen" sist oppdatert 14. januar 2013. Hentet fra: <http://www.lovdata.no/all/tl-19980717-061-002.html> (lest 15. januar 2013)
- Lovdata (2013b). "Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). Kapittel 6. Samisk opplæring" sist oppdatert 15. januar 2013. Hentet fra: <http://www.lovdata.no/all/tl-19980717-061-007.html> (lest 23. januar 2013)
- Lund, Svein (2003-2013). *Samisk skolehistorie*. Karasjok: Davvi girji
- Mehlbye, Jill, Beatice Schindler Ragnvid, Britt Østergaard Larsen, Anders Fredriksson og Katrine Sjørsløv Nielsen (2011). "Tosprogede elevers undervisning i Danmark og Sverige" *AFK Rapport November 2011*
- Melby-Lervåg, Monica og Arne Lervåg (2011). "Hvilken betydning har morsmålsferdigheter for utviklingen av leseforståelse og dets underliggende komponenter på andrespråket?" *Norsk Pedagogisk Tidsskrift 05/2011*
- Melgård, Marie (2013). "Høyre -Hent arbeidsinnvandrere utenfor EØS Fremskrittspartiet - Begrens innvandring utenfor vestlig kulturkrets" *Aftenposten*, 11. mars 2013, 8.
- Minde, Henry (2005). "Fornorskinga av samene – hvorfor. Hvordan og hvilke følger?" *Gáldu cála – tidsskrift for urfolks rettigheter Nr. 3/2005*, 6-29
- Nav (2013). "Kontantstøtte" Hentet fra: www.nav.no/Familie/Kontantstøtte (lest 6. mars 2013)

- Niemi, Einar. (2003). "Regimeskifte, innvandrere og fremmede". I K. Kjeldstadli (red.): *Norsk innvandringshistorie Bind 2*. Oslo: Pax Forlag A/S, s. 11-47.
- N'jie, Haddy (2008). Yow da nga doxot. *Dagbladet*. 30. august 2008
- NSD (2010a). "SVs arbeidsprogram for perioden 2009 – 2013". Hentet fra: <http://www.nsd.uib.no/polsys/index.cfm?urlname=&lan=&MenuItem=&ChildItem=&State=collapse&UttakNr=82&Partikode=14&DokNr=9191&Aar=2009&DokumentType=2> (lest 24. august 2012)
- NSD (2010b). "Senterpartiets verdigrunnlag" Hentet fra: "http://www.nsd.uib.no/polsys/index.cfm?urlname=parti&lan=&UttakNr=81&MenuItem=N1_3&ChildItem=&State=collapse) (lest 24. august 2012)
- NSD (2012). "Skape og dele – Arbeiderpartiets program 2009 – 1013" <http://www.nsd.uib.no/polsys/index.cfm?urlname=&lan=&MenuItem=&ChildItem=&State=collapse&UttakNr=82&Partikode=21&DokNr=9191&Aar=2009&DokumentType=2> (lest 20. august 2012)
- NOU (2010). "Mangfold og mestring, Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet". 2010:7 Oslo: Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning
- Oppedal, Brit, Laila Jensen og Karoline B. Seglem (2008). *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. Oslo: Folkehelseinstituttet
- Porsgrunn kommune – Tospråklig avdeling (2013). "Prosjektrapport Nettbasert tospråklig fagstøtte høsten 2012 – Et prosjekt mellom Porsgrunn kommune og Måsøy kommune". Hentet fra: <https://www.porsgrunn.kommune.no/PageFiles/22931/Prosjektrapport%20Nettbasert%20tospråklig%20fagstøtte%20h-%202012.pdf> (lest 14. mars 2013)
- Porter, Rosalie P. (1990). *Forked tounge*. New York: Basic books
- Regjeringen (2005). "Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09". Hentet fra: http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2005/regjeringsplattform_SoriaMoria.pdf (lest 7. april 2013)
- Regjeringen (2007). "Samenes rettigheter". Hentet fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/kampanjer/samepolitikken/samenes-rettigheter.html?id=461308> (lest 23. januar 2013)
- Regjeringen 2008. "Mål og mening". Hentet fra: <http://www.regjeringen.no/pages/2090873/PDFS/STM200720080035000DDDPDFS.pdf>
- Regjeringen (2009a). "Handlingsplan for samiske språk". Hentet fra: http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/tema/samepolitikk/samiske_sprak/handlingsplan-for-samiske-sprak-.html?id=563658 (lest 28. januar 2013)
- Regjeringen (2009b). "Politisk plattform for flertallsregjeringen – utgått av Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2009-2013". Hentet fra: http://www.regjeringen.no/upload/SMK/Vedlegg/2009/Ny_politisk_plattform_2009-2013.pdf (lest 7. april 2013)

- Regjeringen (2011). "Samenes rettigheter". Hentet fra:
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/kampanjer/samepolitikken/samenes-rettigheter.html?id=461308> (lest 23. november 2012)
- Senterpartiet (1981). "Trygg framtid – Program 1981 – 85". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Senterpartiet (1993). "Stortingsvalgprogram for Senterpartiet 1993 – 1997". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Senterpartiet (1997). "Stortingsvalgprogram for Senterpartiet 1997 – 2001". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Sosialistisk Venstreparti (1981). "Program for Sosialistisk Venstrepartis arbeid i stortinget 1981 – 1985". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Sosialistisk Venstreparti (1985). "Arbeidsprogram for Sosialistisk Venstreparti 1985-1989". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Sosialistisk Venstreparti (1987). "Prinsipp-program for Sosialistisk Venstreparti". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Sosialistisk Venstreparti (1993). "Solidarisk Veivalg – Arbeidsprogram for Sosialistisk Venstreparti 1993 – 1997". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Sosialistisk Venstreparti (1997). "Folkemakt mot pengemakt – Arbeidsprogram for Sosialistisk Venstreparti 1997-2001". I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Sosialistisk Venstreparti (2001). "Folkemakt mot pengemakt - Sosialistisk Venstrepartis arbeidsprogram 2001-2005" I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- SSB (2012a). "Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter landbakgrunn og kommune. 1. januar 2012. Absolutte tall og prosent" Hentet fra:
<http://www.ssb.no/innvbef/tab-2012-04-26-09.html> (lest 24. september 2012)
- SSB (2012b). "Befolkningsstatistikk. Inn- og utvandring 2011". 11. mai 2012
<http://www.ssb.no/emner/02/02/20/innvutv/> (lest 15. februar 2013)
- SSB (2013). "Innvandring og innvandrere" <http://www.ssb.no/innvbef/> (lest 30. januar 2013)
- Store norsk leksikon (2013). "Integrering – politikk" Hentet fra:
<http://snl.no/integrering/politikk> (lest ned 5. april 2013)
- Torgersen, Hans O. og Mats Bleikelia (2013). "Nathan Eshete (7) får bli i Norge". *Aftenposten*. 12. mars 2013 <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Nathan-7-far-bli-i-Norge-7145459.html#.UT9GcI7EYbA>
- Thomas, Wayne og Virginia Collier (2002). "A National Study of School Effectiveness for Language Minority Students' Long-Term Academic Achievement". UC Berkeley: Center for Research on Education, Diversity and Excellence. Hentet fra:
http://crede.berkeley.edu/research/crede/research/llaa/1.1_es.html (lest 23. november 2012)

- Språkrådet 2009. ”Norskopplæring for innvandrere”. Sist endre 17. august 2009. Hentet fra: http://www.sprakradet.no/Politikk-Fakta/Lov_og_rett/Norskopplaering/ (lest 19. april 2013)
- Staveland, Lars Inge og Arild Jonassen (2012). ”Asylbarna tapte i høyesterett”. *Aftenposten* 21. desember 2012. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Asylbarna-tapte-i-Hoyesterett-7075832.html> (lest 18. februar 2013)
- Udir (1974). *Mønsterplan for grunnskolen*. Oslo: Aschehoug
- Udir (1987). *M87, Mønsterplan for grunnskolen*. Oslo: Aschehoug
- Udir (2013a). ”Læreplan i morsmål for språklige minoriteter”. Hentet fra: <http://www.udir.no/kl06/NOR8-01/> (lest 18. januar 2013)
- Udir (2013b). ”Læreplan i fremmedspråk”. Hentet fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Grep/Modul/?gmid=0&gmi=5092> (lest 22. februar 2013)
- Udir (2013c). ”Læreplan i engelsk”. Hentet fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Grep/Modul/?gmid=0&gmi=183032> (lest 25. februar 2013)
- Udir (2013d). ”Læreplan i finsk som 2. språk”. Hentet fra: <http://www.udir.no/Lareplaner/Grep/Modul/?gmid=0&gmi=176998> (lest 25. februar 2013)
- Udir (2013e). ”Læreplan i samisk som førstespråk”. Hentet fra: <http://www.udir.no/kl06/SFS1-03/Hele/Formaal/> (lest 5. april 2013)
- Udir (2013f). ”Læreplan i norsk”. Hentet fra: <http://www.udir.no/kl06/NOR1-04/Kompetansemaal/?arst=1858830316&kmsn=-881479926> (lest 18. mars 2013)
- Van Delft, Charity. (2000). ”Bruk av tolk i terapi – noen betraktninger fra en terapeuts synspunkt” *Linjer fra Psykososialt senter for flyktninger nr. 2-2000, s. 8-10*
- Venstre (1985). ”Program 1985 – 1989 VENSTRE”. I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Venstre (1989). ”Venstres program 1989 – 1993”. I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Venstre (1993). ”Frihet uten egoisme – Venstres valgbook 94 – Del A: ”Frihet uten egoisme” Venstres stortingsvalgprogram 1993-97”. I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Venstre (1997). ”Mangfold og fellesskap – Inn i et nytt årtusen”. I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Venstre (2001). ”Personlig frihet og sosialt ansvar – Venstres stortingsvalgprogram 2001-2005”. I L. I. Fjerstad (red.) (2001): *Vi vil-! : norske partiprogrammer 1884-2001*. Bergen : NSD
- Venstre (2005). Mer Frihet. Mer Ansvar. –Et sosialliberalt reformprogram for stortingsperioden 2005-2009
- VG (2013). ”Nathan skal selv vitne i asylbarnsaken”. *VG*. 17. februar 2013 <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10100589> (lest 18. februar 2013)

- Weisskirch, Robert S. (2010). "Child language brokers in immigrant families: An overview of family dynamics", *mediAzioni 10*,
http://www.mediazioni.sitlec.unibo.it/images/stories/PDF_folder/document-pdf/monografia2010CLB/04%20weisskirch%20pp68_87.pdf
- Wong-Fillmore, Lily (1983). "The language learner as an individual: Implications of research on individual differences for the ESL teacher". I: Clarke, M. A. og J. Handcombe (red.) *On TESOL ' 82*. Washington, DC.: TESOL
- Wæhle Espen (2013). "Assimilering". Hentet fra: <http://snl.no/assimilering> (lest 5. april 2013)
- Åfarli, Tor A. og Kristin M. Eide (2003). *Norsk generativ syntaks*. Oslo: Novus forlag

9. Sammendrag

De politiske partienes holdning til morsmålsopplæring dreide kraftig på 1990-tallet. Flerspråklighet ble ikke lenger sett på som en ressurs, og morsmålsopplæring skulle kun benyttes som et hjelpemiddel for de elevene som hadde svake kunnskaper i norsk. I all hovedsak er det tre partier som har hatt liten utvikling, og stått fast ved sitt standpunkt i denne saken. Fremskrittspartiet har hele tiden vært klare på at morsmålsopplæring er en privatsak, som ikke staten skal bekoste. Venstre og SV har derimot hatt et stabilt standpunkt hvor de har ønsket å styrke morsmålsopplæringen. I dag er det riktignok stort sett enighet blant politikere om at flerspråklighet er positivt, noe som altså ikke gjenspeiles i partiprogrammene og læreplanene.

Læreplanene har utviklet seg i samme retning som både Høyre og Arbeiderpartiet. I M87 var flerspråklighet et uttalt mål, mens det i L97 og LK06 kun er et redskapsfag tiltenkt de elevene som har så dårlige norskkunnskaper at undervisning på norsk ikke er mulig å gjennomføre.

Opplæringsloven danner grunnlaget for læreplanene, og opplæringslovens § 2-8 gir elever som har for dårlige norskkunnskaper til å følge vanlig undervisning rett til særskilt norskopplæring, og *om nødvendig* morsmålsopplæring, tospråklig fagopplæring eller begge deler. I loven er det også tatt forbehold om at undervisningen kan skje på annen skole enn eleven går ved til vanlig, samt at dersom det er mangel på kompetente lærere, skal skolen så langt det lar seg gjøre forsøke å legge til rette for annen tilrettelagt opplæring etter elevens forutsetninger.

I min kartlegging av utvalgte kommuners praktisering av loven kom det tydelig fram at loven tolkes svært ulikt. Det har stor betydning i hvilken kommune man bor for hvilket tilbud man får. I enkelte kommuner tilbys morsmålsopplæring så lenge det lar seg forsvare av opplæringsloven, mens andre kommuner ikke har noe tilbud i det hele tatt. Generelt er det et bedre tilbud i folkerike kommuner, men enkelte små kommuner har også et tilbud.

Uavhengig av hvorvidt morsmålsopplæring er et nødvendig premiss for vellykket norsklæring, eller ikke, finnes det en del sosiale og kulturelle problemstillinger som bør vies oppmerksomhet og tas på alvor.

Det ser ikke ut til å være noen klar sammenheng mellom dårlig integrering og morsmålsopplæring. Kunnskap og bevissthet om kultur og kulturforskjeller er slik jeg ser det en viktig grunn for å gi morsmålsopplæring.

10. Vedlegg 1 – Utdrag av partiprogram og Soria Moria I og II

AP 1985

Innvanrernes og flyktingenes rettigheter s 31-32 (PDF)

Arbeidet med å sikre innvandrerne og flyktingene økte rettigheter og bedre levekår i Norge må intensiveres. Hovedprinsippet må være at alle skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet. For å sikre større likhet er det nødvendig med ekstra innsats og særskilte ordninger for innvandrerne og flyktingene.

Mange innvandrere lever i dag under boligforhold som ikke er vårt land verdig. Trangboddhet, dårlige sanitære forhold og tvilsomme leiekontrakter er en del av manges virkelighet. Derfor må bedre boligfinansiering for innvandrere gis høy prioritet.

Innvandringsstoppen ble innført i 1975 for å trygge gode levekår for de befolkningsgrupper som hadde kommet til landet. Dette har ikke skjedd i tilstrekkelig grad. Derfor vil det fortsatt være nødvendig med en regulert innvandring, samtidig som innsatsen for innvandrerne styrkes.

Framveksten av nye minoritetsgrupper har i Norge, som i andre vestlige land, gitt grobunn for rasisme og diskriminering. Det må gjøres en kraftinnsats på alle felter i samfunnet for å bekjempe disse tendensene.

Arbeiderpartiet vil:

- Revidere eksisterende fremmedlov og forskrifter for å fjerne ordninger som virker diskriminerende.
- Vurdere innvandringsstoppen på ny og eventuelt erstatte den med en mer rettferdig innvandringsregulering.
- Sette ned botidskravet for norsk statsborgerskap fra sju til fem år.
- Gi ungdom fra utviklingsland større adgang og muligheter enn i dag til å kvalifisere seg formelt til en norsk utdanning.
- Gi innvandrerbarn rett til barnehageplass den første tiden i Norge.

- Styrke morsmålsundervisningen i barnehager og skoler. Økt statlig støtte til morsmållærere og støtteundervisning er nødvendig.
- Styrke norskundervisningen for innvandrere og flyktninger.
- Øke tilskuddene til tolketjenesten.
- Gi arbeidsmarkedsetaten midler til flere introduksjonskurs og andre særlige arbeidsmarkedstiltak for innvandrere og flyktninger.
- Øke rammen for etableringslån slik at flere innvandrere kan skaffes tilfredsstillende bolig.
- Styrke innvandrerkvinnenes stilling.
- Øke de statlige støtten til innvandrernes organisasjoner.
- Samordne ulike tiltak for innvandrere og flyktninger både sentralt og lokalt.
- Bekjempe rasisme i alle deler av samfunnet, spesielt i skolen, på arbeidsplasser, i nærmiljøet og i administrasjonen.
- Gjøre innvandrernes og flyktingenes kultur bedre kjent.

AP 1989

Innvandringspolitikk s 45-46 (PDF)

Norge har et klart ansvar overfor verdens flyktninger. Vårt velferdssamfunn har et moralsk ansvar og råd til å ta imot de som er forfulgt. Samtidig har Norge et internasjonalt ansvar for å motarbeide det som skaper flyktninger: fattigdom, undertrykking og nasjonale og internasjonale spenninger.

Det er et økende behov for hjelp til flyktingene i verden. Norge må ta sin del av den samlede bistanden som det internasjonale solidaritetssamfunnet må gi. Dette må særlig skje gjennom det organiserte flyktingearbeidet i FN. Norge bør øke antallet flyktninger vi tar imot gjennom FNs Høykommisær, men vi må fortsatt gi asyl eller opphold til asylsøkere som har et reelt behov for beskyttelse.

Vi kan ikke la alle som ønsker det, få bosette seg i Norge. Innvandringen må fremdeles være begrenset og kontrollert. Det er fremdeles nødvendig å ha en innvandringsstopp, men innvandringsstoppen må praktiseres på en slik måte at den ikke fungerer diskriminerende for spesielle grupper.

De ulike innvandrergruppers kulturelle, sosiale og religiøse særtrekk må respekteres og gis muligheter til utfoldelse. Innvandrergruppene må gis mulighet for videre utvikling av egne kulturelle verdier og få informasjon om det norske samfunnet.

Innvandrere skal ha samme mulighet og plikter som resten av befolkningen. Innvandrene må så fort som mulig føres inn i det vanlige samfunnssystemet med bolig og

arbeid eller utdanning. Det stiller store krav til norskopplæringen. Innvandrerne må i større grad kunne nyttiggjøre seg av den utdanningen og de ressursene de har fra hjemlandet sitt.

Prinsippene om samarbeid, gjensidighet og toleranse er helt grunnleggende. Den beste måten å motarbeide alle former og uttrykk for diskriminering, er å føre en politikk for full sysselsetting og en sosial boligpolitikk. Men det norske samfunnet kan uansett ikke godta rasisme, noe det også må reageres strafferettslig på.

Arbeiderpartiet vil:

- Prioritere flyktninger og familiegjenforening i innvandringspolitikken.
- Korte ned behandlingstida for asylsøknader slik at oppholdet i statlig mottak forkortes og de som får innvilget søknad kan bli raskere utplassert i kommunene.
- Gjøre de som bosetter seg i kommunene økonomisk selvhjulpen gjennom inntektsgivende arbeid så raskt som mulig.
- Senke botidskravet for norsk statsborgerskap fra sju til fem år.
- Samordne og forenkle særskilte ordninger for innvandrere med sikte på å bedre ressursutnytting og effektivisering. Innvandrerne må få bedre uttelling for den utdanning og arbeidserfaring de har fra hjemlandet.
- Videreutvikle den offentlige tolke- og oversettingstjenesten.
- Legge vekt på informasjon til innvandrere om norsk samfunn og kultur og om deres rettigheter og plikter.
- Styrke norskundervisningen for innvandrere og flyktninger.
- Styrke innvandrersorganisasjonenes muligheter for å kunne ivareta kulturelle og sosiale oppgaver.
- Igangsette tiltak for å øke den norske befolknings kunnskaper om innvandring, innvandrere og asylsøkere og fremme holdninger som letter deres tilpasning i det norske samfunnet.
- Stimulere til framveksten av publikasjon på innvandrernes eget språk for flest mulig grupper.
- Styrke morsmål-opplæringen.
- Arbeide for at innvandrerkvinner får et tilpasset tilbud om språkopplæring og muligheter til
- utdanning og arbeid.

AP 1993

Fargerikt fellesskap s 13 (PDF)

Norge er et flerkulturelt samfunn. Vårt mål er gjennom aktivt arbeid å skape et samfunn som gir alle muligheter til deltakelse og livskvalitet. De kulturer og tradisjoner vi blir tilført gjør samfunnet vårt rikere og mer spennende. Vi ønsker at alle stilles krav til og får

tilbud som er tilpasset deres situasjon og de ressurser de rår over. *Det er spesielt viktig å sikre innvandrere og flyktninger norskopplæring.*

Vi opplever økende fremmedfrykt. Denne utviklingen må møtes med åpenhet og ny informasjon. Vi har alle et ansvar for å skape gode nærmiljøer for deltakelse. Kommunene, de frivillige organisasjonene og skolene er viktige i denne sammenheng. Arbeiderpartiet tar avstand fra alle former for rasisme.

AP 1997

Integrering av minoriteter s 19 (PDF)

Barn av fremmedspråklige foreldre har behov for samvær med norskspråklige, også i førskolealder. Tilstrekkelig utbygging av barnehager til en pris folk kan betale er et viktig virkemiddel for å oppnå integrering. Det bør i tillegg utvikles tilbud om deltidsplasser og åpne barnehager der foreldrene kan være med. Barn som har foreldre fra en språklig minoritet, bør i god tid før skolestart få testet sine norskkunnskaper. Vi vil at det, når det er nødvendig, skal gis tilbud om norskopplæring som en forberedelse til skolegangen. Det vil likevel være noen som ikke makter å følge med i undervisningen, dersom den kun foregår på norsk i alle fag. *Tospråklig opplæring bør derfor gis på alle nivåer under høyere utdanning. Hensikten med tospråklig undervisning og opplæring i morsmål må være å sette elevene bedre i stand til å mestre norsk og ha fullt utbytte av undervisningen i andre fag.* Målet er at elevene skal ha gode norskkunnskaper etter endt skolegang, og at de har hatt godt utbytte av undervisningen for øvrig. Dette krever nivåtilpasset undervisning og jevnlig evaluering av elevene. Opplæringstilbudet for tospråklige lærere og barnehageassistenter må bli bedre for å møte behovet. Vi vil øke de statlige tilskuddene for å dekke ekstra kostnader forbundet med barnehagetilbud og grunnskole i områder med stor konsentrasjon av barn med minoritetsbakgrunn. Forutsetningen må være at de kommunale tilskuddene opprettholdes på minst samme nivå som i dag.

AP 2009

Tidlig innsats i grunnskolen

Når barn begynner på skolen, har de høye forventninger til hva som venter dem. Lærelysten må ivaretas og motiveres fra første dag. Det må settes inn tiltak med en gang dersom man oppdager at en elev sliter med å lære. En større del av ressursene og den spesialpedagogiske kompetansen må settes inn i tiltak i klasserommet. Det må være ro i klasserommene og barna må lære gode arbeidsrutiner.

Arbeiderpartiet vil utvide timetallet i norsk, matematikk og engelsk på barnetrinnet, og sikre en god skolefritidsordning med fysisk aktivitet hver dag. Leksehjelp skal tilbys både på skolen og gjennom frivillige aktiviteter på kveldstid. Arbeiderpartiet vil ha økt fokus på faglig nivå mot slutten av barnetrinnet. Interessen for å velge realfag må vekkes tidlig. Det må rekrutteres flere lærere med høyere kompetanse i realfag.

Flerspråklighet har en verdi både for den enkelte og samfunnet. Vi vil arbeide for at flere skoler får på plass ordninger med ikke-europeiske språk som fremmedspråk.

På ungdomstrinnet kan mange elever oppleve at undervisningen blir for teoretisk. Derfor må det brukes mer varierte tilnærminger til fagene. Kunnskapen må stimuleres gjennom tett kontakt med næringslivet og vitensentrene og ved å trekke inn lærekrefter i skolen som kan gjøre fagene mer praktiske og virkelighetsnære. Mulighetene som ligger i Kunnskapsløftet til å tilpasse opplegget på ungdomstrinnet til den enkelte elev, må utnyttes bedre.

Arbeiderpartiet vil:

- utvide timetallet til 28 skoletimer i uka på barnetrinnet og videreutvikle heldagsskolen med fokus på grunnleggende ferdigheter og leksehjelp. Vi vil ha én time gratis SFO med fysisk aktivitet hver dag i de fire første årene.
- gi spesialundervisning og oppfølging så tidlig som mulig i skoleløpet. Der en elev ligger under kritisk grense i grunnleggende ferdigheter, skal det umiddelbart iverksettes særskilt oppfølging.
- at privatøkonomi ikke skal utelukke noen fra å delta på aktiviteter i skolens regi.
- motivere flere til å velge 2. fremmedspråk, og øke motivasjonen for realfag.
- ha en gjennomgang av morsmålsopplæringen for å sikre god kvalitet og at den går til
- de elever som har behov for det. Vi vil at flere får tilbud om morsmålsopplæring som 2. fremmedspråk.
- sørge for nært samarbeid mellom ungdomsskolene og de videregående skolene.

- legge til rette for tilbud om ungdomsbedrift på ungdomsskoler.
- sikre leksehjelp for alle som ønsker det.
- styrke både den sosialpedagogiske rådgivningen og yrkesveiledningen ved å doble rådgivningsressursene og innføre kompetansekrav for rådgivere.
- legge til rette for at elevene i grunnskolen skal ha daglig fysisk aktivitet.
- forsterke samarbeidet mellom hjem og skole.
- jobbe aktivt mot mobbing i skolen.

SV 1981

Kapittel 13: Utdanningspolitikk s 29 (PDF)

13.12 elever i den ordinære grunnskolen med andre morsmål enn norsk må få fullverdig opplæring i sitt eget språk ved siden av norsk. En rekke innvandrerspråk må kunne brukes som sidemål i skolen.

Kapittel 17: Innvandringspolitikk s 38 (PDF)

17.13 statens støtte til undervisning av fremmedspråklige elever må økes. Morsmållærere og norske lærere skal ha lik lønn.

SV 1985

Innvandrerpolitikk s 51 (PDF)

14.5 Morsmålsundervisning og norskopplæring

Alle barn har krav på å lære sitt morsmål skikkelig. Skal innvandrere kunne hevde seg i det norske samfunnet, er det dessuten nødvendig å lære norsk. SV ønsker å bedre undervisningstilbudet for innvandrere ved at: Statens støtte til undervisning av fremmedspråklige elever økes kraftig. Alle innvandrere tilbys et norskkurs med tilstrekkelig antall timer til at de språkmessig kan fungere i norsk dagligliv. Undervisningen bør gis av lærere som kjenner innvandrerne morsmål.

SV1987

En bedre skole krever økte ressurser og en annen organisering s 52 (PDF)

Fremmedspråklige elever må sikres rett til fullverdig opplæring - herunder morsmålsundervisning. Forsøk med flerkulturelle klasser og lignende tiltak oppmuntres.

Skolens innhold s 57 (PDF)

At opplæring i morsmålet, i fremmedspråk og i naturfag styrkes.

Språk og litteratur s 60 (PDF)

Styrke morsmålsopplæringen og lærebokproduksjonen for samisktalende og barn fra andre språklige minoriteter. Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annet språk.

SV 1993

Grunnskolen s 52 (PDF)

Opplæring på morsmålet er for mange innvandrerbarn en forutsetning for å kunne mestre norsk som annetspråk. Fremmedspråklige barn i norsk skole skal derfor ha rett til morsmålsopplæring. Morsmålslærerne bør ha pedagogisk kompetanse.

SV 1997

Grunnskolen – styrk enhetsskolen s 33-34 (PDF)

- arbeide for lovfesta morsmålsundervisning for innvandrerbarn.

Rett til arbeid og utdanning s 80-81 (PDF)

- arbeide for lovfesta rett til morsmålsopplæring.

SV 2001

En mangfoldig grunnskole s 6 (PDF)

- foreslå lovfestet morsmålundervisning for minoritetsspråklige barn.

Begynn med ungdomstrinnet s 7 (PDF)

- arbeide for å godkjenne minoritetsspråklige elevers morsmål som kompetansegivende fremmedspråk.

SV 2009

Innholdet i skolen må avspeile en flerkulturell virkelighet. *Gode kunnskaper i eget språk gjør det enklere å lære norsk, og er en styrke for den videre læringen. SV mener minoritetsspråklige barn og unge skal få tilpasset morsmålsopplæring i form av lese- og skriveopplæring og tospråklig fagopplæring på morsmålet sitt. Det skal være mulig å velge morsmål som andre fremmedspråk både i ungdomskolen og på videregående skole. Foreldre må kunne få informasjon om skolen på sitt eget morsmål. SV ønsker at det innføres tolkebistand på foreldremøter i barne-, ungdoms- og videregående skole.*

Noen barn og ungdommer med minoritetsbakgrunn har problemer på skolen, blant annet fordi de ikke kan godt nok norsk. SV vil arbeide for at språkkompetansen økes gjennom tilrettelagt norskopplæring og morsmålsopplæring. Barnehagen er en viktig arena for å lære seg norsk. SV vil innføre gratis kjernetid på alle alderstrinn i barnehagen i områder der konsentrasjonen av språklige minoriteter er høy.

Senterpartiet 1981

FLYKTNINGER / INNVANDRERE s 23 (PDF)

Senterpartiet vil arbeide for at flyktninger/innvandrere kan sikres likeverdige kår og muligheter i forhold til nordmenn. I dette arbeidet er gjensidig informasjon, respekt og toleranse av grunnleggende betydning. *Flyktninger/innvandrere må gis mulighet til å utvikle sin kulturelle egenart, samtidig som de bør bli en del av det norske samfunn.* Mange problemer av kulturell, sosial og praktisk karakter møter flyktninger/innvandrere i Norge. Senterpartiet mener det er nødvendig med fortsatt regulert innvandring for å bedre forholdene for dem som allerede er kommet til landet.

Senterpartiet vil gå inn for:

- * økt innsats for å gi tilfredsstillende boligtilbud.
- * å gi flyktninger, som skal til Norge, tilbud om informasjon og undervisning, mens de er i interneringsleir.
- * å arbeide holdningsdannende for å øke forståelsen for flyktninger/innvandrernes situasjon og styrke deres muligheter i arbeidslivet.
- * å styrke norskopplæringen for voksne.
- * å sikre tilbud om opplæring i morsmål for barna.
- * å stimulere til økt kulturell aktivitet og utveksling f.eks. gjennom fjernsyn og radio, aviser og oppvisninger lokalt.
- * å motarbeide isolasjon av kvinner ved oppsøkende virksomhet, særlige tilbud for kvinner, samt ved barnehagetilbud for barna.
- * å støtte innvandrernes egne organisasjoner.
- * å sikre innvandrerne medbestemmelse ved økt samarbeid mellom deres organisasjoner og det offentlige.
- * bedre rettssikkerheten ved utforming av klarere regler bl.a. for utlendinger i Norge.
- * at innvandringsstoppen praktiseres lempelig med tanke på gjenforening av familier
- * bedre undervisning i skoleverket om andre kulturer og minoritetsgrupper.

Senterpartiet 1993

Flerkulturell hverdag s 44-45 (PDF)

Diskriminering av medmennesker på grunn av ulik etnisk tilhørighet er uforenlig med Senterpartiets syn på menneskeverdet. Senterpartiet vil motarbeide alle tendenser til rasisme i vårt samfunn.

Innvandringen til Norge må fortsatt være begrenset og kontrollert.

Innvandringsstoppen må derfor opprettholdes. Søknader om politisk asyl må gis individuell behandling, slik at ingen sendes tilbake til død, tortur eller forfølgelse. Saksbehandlingstida for søknader må gjøres så kort som mulig, slik at asylsøkerne ikke i lang tid må leve i uvisshet om sin skjebne. Ventetida i sekundærmottak må reduseres.

Flyktninger og andre som blir innvilget asyl i Norge, må sikres likeverdige muligheter i forhold til norske borgere. Samarbeid, gjensidighet og toleranse mellom innvandrere og nordmenn vil være helt grunnleggende. Likeverdige muligheter innebærer både rettigheter og plikter.

Mennesker fra andre kulturer bidrar positivt til det norske samfunnet gjennom sin yrkeskompetanse og utdanning. Flyktninger som kommer hit, må raskt følges opp med kompetansevurdering og få skikkelig språkopplæring. Det er nødvendig med økt informasjon om asylsøkeres og flyktingers situasjon, og innsats for å motvirke tendenser til fremmedfrykt og rasisme. Samtidig er det nødvendig med økt informasjon til flyktninger og asylsøkere om norske forhold.

Senterpartiet arbeider for:

- * å gjøre norsk til obligatorisk førstespråk og beholde morsmålundervisningen.
- * å gi obligatorisk undervisning i norsk ved oppholdstillatelse i Norge.
- * å tilføre kommunene de ressurser som er nødvendige for å gi asylsøkere og flyktninger et tilfredsstillende bolig-, skole- og arbeidstilbud.
- * å intensivere arbeidet mot rasisme.
- * å sikre innvandrerkvinner samme rettigheter som norske kvinner.

Senterpartiet 1997

Utdanning og forskning s 35-36 (PDF)

[...]

Skolen må fortsatt gi tospråklige elever et tilbud om morsmålsundervisning, men også aktivt jobbe for å skape miljøer der disse elevene kan utvikle et "levende" norsk språk. Dette skjer bare ved at de får mulighet til å omgås barn som snakker norsk. På steder der det er få norske elever i skolene/barnehagene, bør en jobbe for å få til samarbeid mellom skoler/barnehager i ulike geografiske områder. Ulike former for prosjektarbeid kan være en egnet aktivitetsform i denne sammenhengen.

Astma og allergi er i dag blant de største helseplagene barn og unge sliter med. Senterpartiet mener det må stilles de samme strenge krav til deres fysiske miljø som arbeidsmiljøloven sikrer voksne arbeidstakere på deres arbeidsplass.

Flerkulturell hverdag s 58-59 (PDF)

Det norske samfunnet består av borgere med ulik hudfarge og ulik etnisk og kulturell bakgrunn. Alle innbyggere har like rettigheter og plikter, og skal behandles deretter. Samarbeid, gjensidighet og toleranse må være helt grunnleggende i det norske samfunnet. Bare gjennom kunnskap om og forståelse for hverandres bakgrunn og kultur, kan fremmedfrykt og rasisme bekjempes.

Senterpartiet vil motarbeide alle tendenser til rasisme i vårt samfunn.

Senterpartiet vil arbeide for:

- at det legges fram offentlige planer for å sikre alle adgang til, og likeverdighet i forhold til arbeidsmarkedet.
- at det gis støtte til nødvendig tilleggsutdanning slik at utdanning og arbeidserfaring fra andre land kan utnyttes bedre. Det må ta kortere tid å få vurdert og eventuelt godkjent, utdanning og arbeidserfaring fra andre land.
- å styrke morsmål- og norskopplæringen for fremmedspråklige minoriteter, og utvide antallet språktimer etter individuell vurdering.
- at innvandrerkvinner får de samme rettigheter og muligheter i forhold til samfunnet som andre kvinner.

- at informasjon og veiledning om offentlige velferdsgoder styrkes overfor minoritetsgrupper, blant annet gjennom informasjon på deres morsmål.

Senterpartiet 2009

Grunnskolen s 32-33

Innhold

Kunnskapsbegrepet

Skolen skal være en arena for læring og mestring. Målet med undervisningen som gis elevene er at de skal oppleve at de selv kan være bidragsyttere og anvende sin kunnskap i arbeidslivet og samfunnet for øvrig. Fokus på grunnleggende ferdigheter, samfunnsforståelse og sosiale ferdigheter må ligge i bunnen. Senterpartiet vil at skolens nasjonale rammeverk skal gjenspeile et kunnskapsbegrep som omfatter både teori og praksis. Senterpartiet har et helhetlig syn på hva læringsarbeidet skal omfatte.

Senterpartiet vil:

- At læreplanen skal være rammebasert, ikke detaljbaserte med ensidig vektlegging av teoretiske fag.
- At rammene i læreplanene skal legge til rette for at lokale fagplaner kan utvikles på den enkelte skole og at lokale/regionale særpreg speiles i skolens læringsarbeid.
- At læreplanene skal utformes slik at elever/elevgrupper kan bygge opp kompetanse gjennom et mangfold av læringsmetoder.

Innhold

Senterpartiet mener at kunnskap og fellesskap skal være de to sentrale bærebjelkene i den norske grunnskolen. Vi vil ha en grunnskole som fremmer kunnskap om både fag og samfunn og som legger et godt grunnlag for å utvikle kompetanse, kunnskap og sosiale ferdigheter i framtida. Det er viktig at dette skjer i en fellesskapskole i eget nærmiljø. Disse bærebjelkene må ses i sammenheng og styrkes for at skolen skal få et nødvendig kvalitetsløft. Alle barn skal sikres en god skolegang uavhengig av sosial bakgrunn, personlige forutsetninger, bosted og foresattes økonomi.

Senterpartiet ønsker ikke en utvikling i retning av flere private skoler. Senterpartiet vil opprettholde dagens privatskolelov. Det skal være krav til formål i form av alternativ pedagogikk eller livssyn for å få offentlig godkjenning eller tilskudd. Lokal forankring og oversiktighet gir trygghet og gode muligheter for utvikling og læring.

Den norske skolen skal ha felles lærings- og kompetansemål fastsatt nasjonalt. Skolene og kommunen må få stor frihet når det gjelder hvordan de når disse målene, og må ta en aktiv rolle i utformingen av lokale læremål. Vi ønsker å gi grunnskolen tid til å videreutvikle reformer som allerede er satt i gang, men vil sette inn nødvendige tiltak og innsats for å sikre

at reformene får ønsket effekt. Skolen skal stille tydelige krav til elevene gjennom nasjonale og lokale læringsmål og sikre elevene gode betingelser for læring. Senterpartiet mener at nasjonale prøver skal brukes som hjelp for den enkelte skole, skoleeier og de sentrale skolemyndigheter til kvalitetsutvikling og tilpasset opplæring. Forutsetningen er at prøvene er godt tilpasset læreplanen. Resultatene for den enkelte skole skal ikke offentliggjøres. Fysisk aktivitet og et næringsrikt måltid på skolen hver dag er viktig både for å bedre læringsevnen og få bedre helse.

Ungdomstrinnet trenger et spesielt fokus. Dette gjelder både tilgang på ressurser, pedagogisk utvikling og gode lokaler som tilfredsstillende kravene til et godt arbeidsmiljø og som gir nødvendig fleksibilitet ved valg av undervisningsmetoder og -organisering. Tiltak som er satt i gang for å bedre rekruttering av lærere i realfag og språkfag må følges opp. En må ha et spesielt fokus på motivasjon hos elevene og legge til rette for mer praktisk læring for de som har behov for det. En god overgang fra barneskole til ungdomsskole er viktig for at man ikke skal falle utenfor.

Senterpartiet vil:

- Prioritere ressurser til økt lærertetthet framfor utvidet skoledag og la SFO være et frivillig tilbud.
- Ha oppmerksomhet rettet mot tidlig mestring i lese- og skriveopplæringen, samt matematikk og engelsk.
- Styrke kvaliteten i estetiske fag ved å øke lærerens kompetanse, ruste opp lokalene til dette formålet, og gi barna gode materialer å jobbe med.
- At kristendom fortsatt skal utgjøre den kvantitativt største andelen av lærestoffet i det nye faget religion, livssyn og etikk. Faget skal reflektere den stillingen kristendommen har og har hatt i Norge.
- Bedre skolebibliotektilbudene og bedre samarbeidet mellom skole og de kommunale bibliotekene.
- At lærebøker i grunn- og videregående skole ikke skal inneholde og finansieres av reklame.
- At leirskoleopphold skal være gratis.
- *Sikre tilbudet om morsmålsundervisning til elever med minoritetsbakgrunn.*
- Sikre sidemålsundervisningen med sidestilt eksamensordning både for hovedmål og sidemål i to skilte eksamener.
- Beholde karakterer på ungdomstrinnet. Legge til rette for en mer praktisk orientert opplæring i ungdomsskolen for de som har gode praktiske ferdigheter. Tilby leksehjelp på mellomtrinnet.
- At alle kommuner og fylkeskommuner oppfordres til å utarbeide årlige kvalitetsmeldinger for grunn- og videregående skole. Dette skal være et redskap for lokalpolitikere når de skal utvikle og forbedre kvaliteten.
- Arbeide for sunne måltider i skole og SFO.
- Ha rent, kaldt drikkevann og frukt og grønt i skolen.
- Gradvis innføre skolemåltidet.
- At alle elever skal gis mulighet til minimum én time fysisk aktivitet daglig i skoletida.

Kristelig folkeparti 1981

7.6. – INNVANDRING s 14 (PDF)

Kristelig Folkeparti går inn for:

- at innvandrerne gis mulighet til like gode levekår som norske borgere.
- at det holdes streng kontroll med at innvandrere ikke utsettes for boligspekulasjon. Reising av innvandrerboliger støttes.
- at det tas hensyn til innvandrenes kulturelle, sosiale og religiøse bakgrunn.
- at større innvandrergrupper bør få undervisning også på sitt eget språk og om sin egen kultur. at innvandringsbestemmelsene praktiseres likt for innvandrere av ulike nasjonaliteter.
- at NRK gir plass til sendinger på de større innvandrergruppernes morsmål.
- at innvandrerne må få et tjenlig tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnslære som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.
- at innvandrerne skal ha samme lønnsvilkår som norske arbeidere
- styrking av innvandrerkvinnens rettslige status.
- økt innsats med sikte på å forebygge og bekjempe rasediskrimineringer ved holdninger i det norske samfunnet.

Kristelig folkeparti 1985

7.6. INNVANDRING s 9-10

Kristelig Folkeparti går inn for:

355- at innvandrere må gis den samme sosiale, helsemessige og rettslige trygghet som norske borgere.

356- at det holdes streng kontroll med at innvandrerne ikke utsettes for boligspekulasjon, og at arbeidet med å skaffe innvandrerne bolig støttes.

357- at det tas hensyn til innvandrenes kulturelle, sosiale og religiøse bakgrunn.

358- statlig tilskudd til undervisning av fremmedspråklige elever økes.

359- *at større innvandrergrupper bør få undervisning også på sitt eget språk og om sin egen kultur.*

360- at innvandringsstoppen vurderes opphevet og erstattet med innvandringsbestemmelser som praktiseres likt for innvandrere av alle nasjonaliteter.

361- at NRK gir plass til flere sendinger på de større innvandrergruppenes morsmål.

362- at innvandrerne må få bedre tilbud om opplæring i norsk språk og samfunnslære som er tilpasset det lokalsamfunnet de bosetter seg i.

363- at innvandrerne skal ha samme lønnsvilkår som norske arbeidere.

364- styrking av innvandrerkvinnens status.

365- økt innsats for å skape holdninger som kan forebygge og bekjempe rasediskriminering.

Kristelig folkeparti 1989

6.3.2. Kunnskap og faglig kvalitet.

Kristelig Folkeparti går inn for :

- 620 - at elevtallet pr. klasse på barnetrinnet senkes gradvis til 25.
- 621 - at den enkelte skole får større selvstyre og at en med det kan gi foreldrene større innvirkning i skolehverdagen.
- 622 - at en utvidelse av skoletiden i grunnskolen og den videregående skolen vurderes, f.eks. ved flere arbeidstimer pr. uke, utvidelse av skoleåret eller et ekstra skoleår. I denne sammenheng må skolens innhold og struktur gjennomdrøftes. Undervisningstiden kan som et første skritt utvides til 20 skoletimer pr. uke i de tre første skoleårene.
- 623 - at forslag om obligatorisk heldagsskole avvises.
- 624 - at fagene norsk, matematikk og fremmedspråk i grunnskolen og den videregående skolen styrkes og at valgfagrammen reduseres.
- 625 - at dataundervisningen i grunnskolen og den videregående skolen blir obligatorisk.
- 626 - at undervisningen i biologi / miljølære i den videregående skole styrkes.
- 627 - at undervisningen i heimkunnskap videreutvikles med vekt på at skolen i langt større grad forbereder for det ansvar og de forpliktelser som et familieliv krever.
- 628 - at flyktingers og innvandreres situasjon og kultur trekkes inn i undervisningen og fagplanene, tilpasset de lokale forhold.
- 629 - at morsmålsundervisningen og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge videreutvikles, og at disse bør få tilfredsstillende litteratur og undervisningsmateriell.
- 630 - at funksjonshemmede sikres fullverdige skoletilbud etter sakkyndig vurdering og i samarbeid med foreldrene. Opplæring i spesialskole gis i den grad dette er det beste for den funksjonshemmede. Noen av de statlige spesialskolene utvikles til regionale kompetansesentra for spesialundervisning.
- 631 - at emneområdet " yrkesetikk " blir innarbeidet i alle grunnkurs under yrkesfaglig studieretning.
- 632 - at elever med nynorsk som hovedmål får lærebøker og annet materiell til samme tid og til samme pris på linje med tilbudet på bokmål.

- 633 - at det tekniske undervisningsutstyr på yrkesfaglig studieretning i den videregående skolen forbedres.
- 634 - at det arbeides med ordninger for økt utplassering i arbeidslivet på yrkesfaglig studieretning, slik at elevene kan sikres en fagutdanning som i større grad er i pakt med tiden.
- 635 - å stimulere til oppretting av flere lærlingekontrakter bl.a. ved enklere regelverk og informasjons- og kontaktarbeid.
- 636 - at det legges økt vekt på den uformelle vurderingen i skolen . Skolens løpende vurdering må gi uttrykk for elevenes samarbeidsevne, innsats, arbeidsvilje, orden og evne til kreativ tenkning i tillegg til faglig standpunkt.
- 637 - at karaktersystemet står ved lag i ungdomsskolen og i den videregående skolen, og at uformell vurdering trekkes sterkere inn.
- 638 - at faglig og pedagogisk utviklingsarbeid i hovedsak bør skje ut fra lokalt initiativ og med utgangspunkt i skolens hverdag.
- 639 - at den sentrale rådsstrukturen blir forenklet.

Kristelig folkeparti 1993

7.3.2. Kunnskap og faglig kvalitet s 26-27 (PDF)

- Kristelig Folkeparti går inn for:
- 566 at skolen har nasjonale standarder som ivaretar et mest mulig likt skoletilbud i landet.
- 567 at kriterier som legges til grunn for sektortilskuddet til grunnskolen, også ivaretar en skolestruktur med små skoleenheter.
- 568 at prinsippet om fri skolegang opprettholdes.
- 569 at den enkelte skole får større økonomisk selvstyre innenfor gitte rammer.
- 570 at alle 6-åringer får et pedagogisk tilbud. Tilbudet må tilpasses barnets behov for lek og sosial læring.
- 571 at det ikke etableres obligatorisk skole for 6-åringer.
- 572 at det bygges ut frivillige skolefritidsordninger etter behov med samme formålsparagraf som for grunnskolen.
- 573 miljøundervisning på alle klassetrinn og skolenivå, og i alle studieretninger.
- 574 at skolen sikres nødvendig datautstyr med programvare slik at man i undervisningen kan ha nytte av utviklingen innen datateknologien.
- 575 at skolen i sterkere grad må forberede elevene på de forpliktelser og det ansvar et familieliv vil kreve. Undervisningen i samlivslære/heimkunnskap må styrkes og utvikles i pakt med skolens verdiforankring.
- 576 at flyktningers og innvandreres situasjon og kultur trekkes inn i undervisningen og fagplanene, tilpasset de lokale forhold.
- 577 at morsmålsundervisning opprettholdes, og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge videreutvikles, og at disse bør få tilfredsstillende litteratur og undervisningsmateriell.
- 578 at innsats for kartlegging av og hjelp til dyslektikere intensiveres, og økt

informasjon om dysleksi innen skoleverket.

- 579 at funksjonshemmede sikres fullverdige skoletilbud etter sakkyndig vurdering og i samarbeid med foreldrene. Opplæring i spesialskole gis i den grad dette er det beste for den funksjonshemmede.
- 580 at det utarbeides en handlingsplan for videregående opplæring og høyere utdanning for samisk ungdom.
- 581 at det legges økt vekt på den uformelle vurderingen i skolen. Skolens løpende vurdering må gi uttrykk for elevenes samarbeidsevne, innsats, arbeidsvilje, orden og evne til kreativ tenkning i tillegg til faglig standpunkt.
- 582 at karaktersystemet står ved lag i ungdomsskolen og i den videregående skolen.
- 583 at det innføres evalueringsordninger som sikrer en jevnlig evaluering og oppfølging av undervisningens innhold og organisering. Elevene må også øves opp til å evaluere egen innsats, samt ha mulighet til skriftlig evaluering av undervisningen.
- 584 at elever med nynorsk som hovedmål får lærebøker og annet materiell til samme tid og til samme pris som elever med bokmål. 585 at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skole sikres.
- 586 at samisk innføres som sidemål i ungdomsskolen og den videregående skole i de samiske kommunene i Finnmark og Troms.
- 587 at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.
- 588 at produksjon av læremidler for døve intensiveres.
- 589 at emneområdet "yrkesetikk" blir innarbeidet i alle grunnkurs under yrkesfaglig studieretning.
- 590 at det arbeides med ordninger for økt utplassering i arbeidslivet på yrkesfaglig studieretning, slik at elevene kan sikres fagutdanning tilpasset næringslivets behov.
- 591 fleksible ordninger for grunn- og etterutdanning og praksisplasser i jordbruket.
- 592 at lærlingeordningen utvides med flere fag, også innenfor offentlig sektor, og at det offentlige tar inn flere lærlinger.
- 593 at det fortsatt satses på å opprettholde og videreutbygge voksenopplæringstilbud som tilfredstiller samfunnets krav til omskolering, etterutdanning, og som sikrer bedriftene den nødvendige kompetanse.
- 594 at voksenopplæringstilbud spesielt rettet mot kvinner sikres, og at også hjemmearbeidende sikres tilbud om utdanning, bl.a. gjennom desentralisert skoletilbud.
- 595 at voksenopplæringsorganisasjonene og arbeidsmarkedsetaten samarbeider slik at det blir samsvar mellom behov og tilbud innen opplæringstilbudene.
- 596 at opplysnings- og studieorganisasjonene sikres tilfredsstillende arbeidsvilkår.
- 597 at merkostnadene ved å bo på hybel i videregående skole må dekkes inn ved økt stipend.
- 598 at det tilrettelegges nødvendige elev- og studentboliger ved statlige utdanningsinstitusjoner.

Kristelig folkeparti 1997

Kunnskap og faglig kvalitet s 59-61 (PDF)

Kristelig Folkeparti går inn for:

- 601 at skolen har nasjonale minstestandarder som ivaretar et mest mulig likeverdig skoletilbud i landet.
- 602 at kriterier som legges til grunn for sektortilskuddet til grunnskolen, også ivaretar en skolestruktur med små skoleenheter.
- 603 at prinsippet om fri skolegang opprettholdes.
- 604 miljøundervisning på alle klassetrinn og skolenivå, og i alle studieretninger.
- 605 at det utvikles programvare og planer for hvordan informasjonsteknologien kan benyttes som pedagogisk virkemiddel i undervisningen i grunnskolen. Skolen må sikres det nødvendige utstyret for å kunne følge planene, og det må bli gitt opplæring til lærerne som skal bruke IT-teknologien i undervisningen.
- 606 Det må legges bedre til rette for at IT blir en del av undervisningen, og det må gis opplæring i bruk av Internett i skolen.
- 607 at elever i videregående skole får et stipend til kjøp av skolebøker.
- 608 at skolen i sterkere grad må forberede elevene på de forpliktelser og det ansvar et familieliv vil kreve. Undervisningen i samlivslære/heimkunnskap/familiekunnskap må utvikles i pakt med skolens verdiforankring.
- 609 at det drives holdningsskapende arbeid overfor næringslivet slik at fremmedkulturelle lærlinger får like gode muligheter som andre lærlinger.
- 610 at prosjektet "Distriktsaktiv skole" videreføres for å bidra til at skolen i sterkere grad gir elevene impulser til å tenke kreativt i forhold til å skape arbeidsplasser og samfunnsbygging.
- 611 at flyktingers og innvandreres situasjon og kultur blir en naturlig del av undervisningen og fagplanene, tilpasset de lokale forhold.
- 612 at effekten av morsmålsundervisningen evalueres, og norskundervisningen for fremmedspråklige barn og unge intensiveres.
- 613 at innsatsen for kartlegging av og hjelp til lese- og skrivesvake elever intensiveres, og at det blir gitt mer informasjon og skolering i skolen om problemene.
- 614 å styrke den spesialpedagogiske kompetansen i helsetjenesten, barnehagen, grunn- og videregående skole.
- 615 at funksjonshemmede sikres fullverdige skoletilbud etter sakkyndig vurdering og i samarbeid med foreldrene. Døve skal fremdeles ha rett til døveskole.
- 616 at det utarbeides en handlingsplan for videregående opplæring og høyere utdanning for samisk ungdom.
- 617 at det legges økt vekt på den uformelle vurderingen i skolen. Skolens løpende vurdering må gi uttrykk for elevenes samarbeidsevne, innsats, arbeidsvilje, orden og evne til kreativ tenkning i tillegg til faglig standpunkt.
- 618 at bruk av karakter-vurdering står ved lag i ungdomsskolen og i den videregående skolen.
- 619 at skolen i større grad må tilstrebe at jenter og gutter vurderes likt og får like mye oppmerksomhet.
- 620 at det innføres evalueringsordninger som sikrer en jevnlig evaluering og oppfølging av undervisningens innhold og organisering.
- 621 at samarbeidet mellom hjem og skole styrkes, både i grunnskolen og i videregående skole.

- 622 at alle avgangselever i den videregående skolen skal avlegge muntlig eksamen.
- 623 at gjennomsnittet av standpunktkarakter og eksamenskarakter føres på vitnemålet.
- 624 at lærebøker skal foreligge på begge målformer til samme tid og til samme pris. I den grad dette ikke skjer ilegges forlagene dagbøter.
- 625 at muntlig og skriftlig opplæring i sidemål i ungdomsskolen og videregående skole sikres.
- 626 at produksjon av læremidler på samisk blir intensivert.
- 627 at læremidler for funksjonshemmede og elever med lese- og skrivevansker, må lages i tide, slik at de får samme mulighet til utdanning som andre barn og unge. Nødvendig teknisk utstyr må stilles til disposisjon.
- 628 at lærlingeordningen utvides med flere fag, også innenfor offentlig sektor, og at det offentlige tar inn flere lærlinger. Sterkere samarbeid mellom bedrifter og skole for å bedre den faglige og pedagogiske kompetansen i lærlingeordningen.
- 629 at det fortsatt satses på å opprettholde og videreutbygge voksenopplæringstilbud som tilfredsstillende samfunnets krav til omskolering, etterutdanning, og som sikrer bedriftene den nødvendige kompetanse.
- 630 at opplysnings- og studieorganisasjonene sikres tilfredsstillende arbeidsvilkår.
- 631 at merkostnadene ved å bo på hybel i videregående skole må dekkes inn ved økt stipend.
- 632 at fraværsregelen i den videregående skole på 12 dager for organisasjonsarbeid må utvides til 15 dager.
- 633 gode velferdsordninger for elever i videregående skoler, som f.eks. kantinetilbud.
- 634 at elever som bor slik at nærmeste videregående skole ligger i nabofylket, må få mulighet til å gå på denne skolen.
- 635 at det tilrettelegges nødvendige elev- og studentboliger ved statlige utdanningsinstitusjoner.
- 636 at det innføres fleksible ordninger som gjør det lettere for voksne å få videregående opplæring.
- 637 at Reform 94 og 97 blir evaluert, bl.a. for å sikre nødvendig fleksibilitet. Det må foretas en etterberegning av kostnadene ved Reform 97, med tanke på å dekke kommunenes utgifter.
- 638 at antall grunnkurs i den videregående skole må vurderes.

Venstre 1985

Innvandrere s 25 (PDF)

De mange etniske grupper og kulturer i dagens Norge kan virke fremmed for mange. Når arbeidsledigheten er stor og sosialt eller økonomisk press gjør seg gjeldende, er få mer utsatt enn nettopp innvandrerne. Både etter internasjonal og norsk lov plikter alle å behandle innvandrerne slik andre norske borgere blir behandlet. Derfor må også de ulike etniske gruppene gis mulighet til å utvikle sin kultur og til å ta del i de demokratiske organer i vårt samfunn. Fremmedlovgivningen må liberaliseres og håndheves slik at den ikke diskriminerer mennesker fra den tredje verden. Det må opprettes en fast advokatvakt slik at innvandrere idet de kommer til landet skal få sikret sine rettigheter. Det må ikke gis adgang til å avvise folk på grensen uten at advokatvakten er til stede.

For å fremme integrering av innvandrere i det norske samfunn vil Venstre arbeide for:

- å gi den norske befolkning mer kunnskap om flyktninger og innvandrere.
- å styrke norskundervisningen til fremmedspråklige i Norge.
- å innføre obligatorisk morsmålsundervisning i grunnskolen.
- å gi innvandrere en bedre tilpasning til arbeidsmarkedet.
- en mer rettferdig og liberal familiegenesforeningspolitikk.

Venstre 1989

6. SKOLE FOR KUNNSKAP OG VERDIER s 16-17 (PDF)

[...]

Virkemidler

Venstres mål om en bedre skole krever en betydelig satsing. Det er viktig at alle har like muligheter til utdanning. Retten til utdanning må gjelde i alle livsfaser. Venstre har derfor satt opp en rekke tiltak for å nå disse mål.

Venstre vil :

- skape en helhetlig skole og utdanningspolitikk ved å samle barnehage, skole, høgre utdanning og forskning under ettdepartement.
- gjøre lærerutdanninga 4 - årig slik at det kan være mulig å styrke fagene norsk, matematikk, samfunnsfag og naturfag.
- vurdere utvidelse av skoledagen i småskolen og se dette i sammenheng med barnehager, fritidshjem og frivillige organisasjoner.
- styrke tilbudet til de fremmedspråklige elevene både i morsmål og norsk, og lovfeste rett til morsmåloplæring for fremmedspråklige elever.
- rammetimetallet i grunnskole og videregående skole utvides.
- legge til rette for bedre foreldremedvirkning i grunnskolen.
- styrke arbeid med kreativitet, kunst og estetikk i skoleverket. - styrke fagene norsk, naturfag og fremmedspråk på alle nivå.
- videreutvikle 3-årige tilbud i de yrkesfaglige studieretningene slik at de både blir mer attraktive, gir god allmennorientering, og er tilpasset næringslivets behov.
- bygge ut lærlingeordningen og utvikle den til å bli et helhetlig og faglig godt tilbud til unge som ikke ser på videregående skole som et alternativ.

- samordne lov om videregående opplæring og lov om fagopplæring til et felles lovverk som også omfatter arbeidsmarkedsopplæring.
- arbeide for bedre samordning av opplæringa i arbeidslivet, videregående opplæring og grunnskolen.
- sikre borteboende elever kompensasjon for merutgiftene ved å bo borte.
- utnytte ressursene i høyere utdanning og forskning gjennom en arbeidsdeling der det satses på internasjonalt toppnivå på en del områder der vi nå har en forutsetning for å klare det.
- Utbygging av nettverk og oppgavene fordelt er et viktig virkemiddel i denne sammenheng. - overføre større ansvar for forvaltning av ressursene innen forskning og høyere utdanning til institusjonene.
- fordele flere forskningsmidler til utdanningsforskning og til forskeropplæring innenfor denne sektoren. - økt vekt på skolevurdering som et ledd i skolens utviklingsarbeid.
- styrke arbeidet med lederutvikling i skolen, med særlig vekt på rekruttering av kvinner til lederstillinger i skolen.
- forsøk med sjølstyrte skoler.
- fjerne restriksjonene på utnyttelse av det norske kabelnettet slik at det kan utnyttes til fjernundervisning. Gi høgskoler og universiter økonomisk mulighet til å utnytte disse mulighetene. - styrke lærestedenes muligheter for etterutdanning og samfunnskontakt.
- bruke radikal kjønnskvoltering ved opptak til skoler og lukkede studier, og stimulere kvinner til å velge mannsutdannelser og menn til å velge kvinneutdannelser.
- øke studenttallet ved norske høgskoler og universiteter til samme nivå som de ledende OECD-land.
- gi den kvenske befolkninga tilbud om undervisning i kvensk / finsk slik at kvenenes kulturelle og språklige stilling bedres.
- sikre samiske barn rett til opplæring etter intensjonene i samisk språklov. - styrke voksenopplæringstilbudet slik at prinsippet om livslang læring og tilbud til alle realiseres. Spesielt må den kompetansegivende voksenopplæringa styrkes.
- at folkehøgskolen fortsatt skal være et fristed for pedagogisk utviklingsarbeid og mellommenneskelig forståelse, og at folkehøgskolen skal ha full pedagogisk frihet uten binding til skoleverket ellers.
- at folkehøgskolen skal stå sentralt i målsettinga om livslang læring, med sine tilbud til alle aldersgrupper.
- at folkehøgskolen fortsatt skal være eksamen- og pensumfri, og gi styrking av studieevna gjennom frie og utfordrende

- arbeidsmetoder og danning av bevisste og ansvarlige holdninger til samarbeid og fellesskap.
- - at folkehøgskoler og private livssynsskoler fortsatt gis støtte fra det offentlige.

Venstre 1993

20: Alle har rett til et språk s 6 (PDF)

Språket er uvurderlig som base for kulturell og personlig identitet. Den norske språkrikdommen, med dialektmangfold og to skriftspråktradisjoner, representerer en verdi for oss som folk. Venstre vil fortsatt støtte likestilling mellom nynorsk og bokmål.

Både i forhold til de språklige forskjeller vi har hatt lenge i Norge, og i forhold til de nye språk som utlendinger bringer med seg, har storsamfunnet et ansvar. Venstre ser det også som meget viktig å sikre de forskjellige samiske språks overlevelse. Det er viktig å styrke utdanningstilbudet for de samisk-språklige, samt i kvensk/finsk, og tilgjengeligheten av oversatt litteratur må økes.

Venstre vil opprettholde støtten til morsmålsundervisning for flyktninger og asylsøkere i Norge. Det er godt faglig belegg for at denne undervisningen bidrar til å lette opplæringen i norsk. Samtidig er det vesentlig at folk som søker tilflukt i Norge får opplæring i sitt morsmål for å være i stand til å vende tilbake når forutsetningene for dette er tilstede.

Venstre vil opprettholde den skriftlige undervisningen i sidemål. Den skriftlige sidemålsundervisningen bør som i dag starte i 8. klassetrinn. Det er viktig at elever får kjennskap til bakgrunnen for at vi har to skriftspråk. Sidemålsopplæringen må sette elevene i stand til å lese og skrive begge målformer.

Venstre 1997

2.3.1 Lik rett til utdanning s 11 (PDF)

Alle elever, både de ressurssterke og ressursvake, må få muligheten til å gå på en skole hvor de får utviklet sine evner. En gratis grunnskole er et nødvendig utgangspunkt for

lik rett til utdanning. Skolen må ha ressurser nok til å kunne tilby den enkelte et tilpasset opplegg. Nye kunnskaper om lese- og skrivevansker, samt skolens økte ansvar for integrering av funksjonshemmede stiller store krav til læremidler og spesialkompetanse hos lærere. Om ikke samfunnet følger opp på disse områdene svikter vi den grunnleggende idé bak et allment utdanningstilbud. Venstre vil opprettholde den obligatoriske undervisningen i sidemål, og stille krav om at læremidler er tilgjengelige på begge målformer til samme tid. *Elever med utenlandsk bakgrunn må gis et forsterket tilbud om norskopplæring, samtidig som de også tilbys undervisning i morsmål.* Venstre vil videreføre et spesialskoletilbud for enkelte grupper som for eksempel hørselshemmede som har rett til å bli undervist i et eget språkmiljø.

I samband med innføringen av det nye kristendomsfaget i grunnskolen må religiøse minoriteter og livssyns-minoriteter sikres fritak fra undervisning som bryter med deres overbevisning.

Venstre 2001

En skole med plass til alle s 18 (PDF)

En gratis grunnskole er et nødvendig utgangspunkt for lik rett til utdanning med likeverdige sjanser. Å gi alle elever, både de ressurssterke og de ressursvake, likeverdige muligheter for å utvikle sine evner må være overordnet. Også ressurskrevende elever har sin naturlige plass i den ordinære skolen. All integrering må bygge på mangfold og variasjon som noe positivt. Noen barn har likevel så spesielle behov at de trolig vil ha best av å gå på spesialskole eller tilbys opplegg utenfor klassen i avgrensede perioder. Det skal som hovedregel være elevs/ foresattes ønsker som avgjør hvilket skoletilbud de tilbys.

Venstre vil gjennom lovverk og ressurstilgang bidra til at et bredt spekter av private skoler fortsatt kan finnes som et pedagogisk og livssynsmessig alternativ i det norske samfunnet.

Den offentlige skolen skal kunne være et samlingssted for alle elever uavhengig av tro, livssyn og kulturell bakgrunn. Holdningsdannelsen i grunnskolen skal være forankret i grunnleggende kristne og humanistiske verdier, gi forståelse for verdier fra ulike kulturer, religioner og livssyn, og vise respekt for overbevisningen til elever og foreldre.

Undervisningen skal fremme de universelle verdiene i konvensjonene om

menneskerettigheter. Venstre vil endre grunnskolens formålsparagraf i tråd med disse forutsetningene, og på bakgrunn av målsetningen om et skille mellom kirke og stat. Dagens KRL-fag omgjøres til et felles kunnskaps-, etikk- og verdifag som kan omfatte alle elever. Dåps-, tros- og livssynsopplæring bør foregå i regi av det enkelte tros- og livssynssamfunn utenfor undervisningen. Inntil dette er gjennomført, må det være adgang til fullt fritak fra KRL-faget.

Et Norge med rom for flere kulturelle minoriteter fører også til andre utfordringer for skolen. Venstre mener skoleverket bedre må settes i stand til å ta imot nye elevgrupper, bl.a. gjennom kompetanseheving av personalet og tilføring av ressurser. Videre må det legges til rette for at skolen blir et sted hvor ulike kulturer møtes, og elevene lærer å leve i et internasjonalt samfunn. *Morsmålsopplæringen på grunnskolenivå må opprettholdes.*

Venstre 2005

Et flerkulturelt integrert samfunn s 72 (PDF)

En god integreringspolitikk må ha som utgangspunkt en grunnleggende respekt for andre kulturer og verdsett. Venstre ønsker et samfunn med kulturelt mangfold, og ser på dette som en ressurs for videre samfunnsutvikling, både kulturelt, sosialt og økonomisk.

Resultatet av norsk innvandringspolitikk de siste tiårene, har gjort det vanskelig for mange å bevare sin kulturelle og etniske egenart i møtet med det norske storsamfunnet. Venstre ønsker integrering, ikke assimilering eller segregering. Assimilering representerer grunnleggende sett mangel på respekt for kulturelle ulikheter og verdsett, og innebærer at vi ikke utnytter de ressurser et flerkulturelt samfunn faktisk representerer. Venstre ønsker heller ikke segregering der minoriteter setter seg utenfor integreringen i samfunnet. Venstre ønsker en integrering basert på kommunikasjon, toleranse og respekt.

Språklig mangfold s 141 (PDF)

Norge har to likestilte riksspråk, en unik samisk språkkultur og en rekke minoritetsspråk som brukes av innvandrere og deres etterkommere. *I et flerkulturelt samfunn*

med respekt for kulturelle og språklige minoriteter, må alle kunne ta vare på sine språk som en viktig del av sin identitet.

Innkjøpsordningen for litteratur må videreføres og utvides til å gjelde for sakprosa og skolebibliotekene. Likestillingspolitikken for nynorsk og bokmål må fortsette, også når nye medier og ny teknologi tas i bruk. Venstre vil at det offentlige skal stille krav ved innkjøp om at de vanligste data- programmene foreligger både på bokmål og nynorsk.

Ny språkteknologi må tilpasses norsk språkbruk. Venstre vil arbeide for at alle norske datasamlinger, blant annet arkiver, blir digitalt tilgjengelige for allmennheten.

Høyre 1981

Flyktningehjelp s 8-9

Verdens flyktningeproblem vokser og har utviklet seg til en av vår tids største tragedier. Flyktningearbeidet er viktig for å sikre grunnleggende menneskerettigheter for alle. Høyre mener at norske myndigheter må intensivere arbeidet for å hjelpe flyktningene, både ved at man fører en liberal politikk når det gjelder å ta imot flyktninger til Norge, og ved å gi norske og internasjonale hjelpeorganisasjoner romslige muligheter til å arbeide blant flyktninger ute.

- Norge må fortsatt støtte det arbeid som drives av FNs Høykommissær for flyktninger.
- Gjennom diplomatisk innsats og på andre måter må man søke å styrke rettsstillingen for flyktninger i leire, også for å sikre mot hjemsending mot flyktningenes vilje.
- Norge må fortsatt motta særlig vanskeligstilte flyktninger, f.eks. funksjonshemmede.
- Flyktninger tatt opp av norske skip i internasjonalt farvann må som nå garanteres oppholdstillatelse i Norge.
- Det norske Flyktningeråd må gis bedre muligheter til å løse sine oppgaver.
- Flyktningene må som regel innrette seg på å bli varig i Norge. Dette stiller store krav til arbeidet med å hjelpe flyktningene til rette i Norge.
- De forskjellige flyktningegrupper må gis praktiske muligheter til å opprettholde sin egen kultur og religion. Det gis offentlig støtte til flyktningenes foreninger og publikasjoner.
- Norskundervisningen for flyktninger må utvikles. Samtidig må barna gis tilstrekkelig morsmålsopplæring.
- Kommunene må være behjelpelig med å stille boliger til disposisjon for Selskapet for Flyktningeboliger.
- Det offentlige har et særlig ansvar for å hjelpe flyktninger til lønnet arbeid eller til å starte opp selvstendig næringsvirksomhet.

- Det må rettes særlig oppmerksomhet mot flyktningekvinnenes situasjon, slik at man kan unngå at de blir isolert fra samfunnet omkring.
- De sentrale myndigheter må ha et særlig ansvar for å gi rettledning og økonomisk støtte til mottakerkommunene. Disse overtar ansvaret for det praktiske flyktningearbeid etter at flyktningene har fått et fast bosted.
- Det er viktig at flyktningenes nærmiljø tar imot flyktningene på en positiv måte. Høyre vil understreke verdien av å satse på frivillig innsats av enkeltpersoner, grupper og organisasjoner utenom det offentlige flyktningeapparat.

Innvandrerens situasjon s 17 (PDF)

- Høyre vil intensivere arbeidet med å øke informasjonen om innvandrere og forståelsen av deres kultur og religioner. Særlig viktige er tiltak som kan øke kontakten mellom nordmenn og innvandrere. Høyre ser holdningsskapende tiltak som svært viktige, og vil prioritere disse.
- Utenlandske arbeidere må gis de samme økonomiske, sosiale og juridiske rettigheter og plikter som norske arbeidstakere.
- For å sikre alle innvandrere som får oppholdstillatelse skikkelig arbeids- og boligforhold er det behov for et regelverk og en kontroll med innvandringen.
- Bedrifter og myndigheter må samarbeide for å tilby utenlandske arbeidere skikkelige boforhold.
- Innvandrere må gis praktiske muligheter til å opprettholde sin egen kultur og religion. Det gis støtte til innvandrernes foreninger og publikasjoner.
- Norskundervisningen for innvandrere må utvikles. *Samtidig må barna gis tilstrekkelig morsmålsundervisning.* Innvandrere må informeres om det norske samfunn og hvilke økonomiske, sosiale og politiske rettigheter og plikter den enkelte har. Likeledes må det satses mer på å spre informasjon til nordmenn om innvandrernes kultur og situasjon.
- Fremmedarbeiderne må ha like vilkår i forhold til norske arbeidstakere når det gjelder mulighetene for intern bedriftsopplæring.

Høyre 1985

INNVANDRERENS OG FLYKTINGENS SITUASJON s 15-16 (PDF)

Kontakt mellom nasjoner og kulturer er verdifullt. Innvandrere og flyktninger er et positivt bidrag til det norske samfunnet. Aktiv deltagelse i det norske samfunn er viktig. Samtidig må de gis mulighet til å opprettholde sin egen kultur og religion.

Høyre mener det fortsatt bør føres en liberal politikk når det gjelder å ta imot flyktninger her i landet. Flyktningene må som regel innrette seg på å bli varig i Norge. Flyktninger og innvandrere med en annen kulturell bakgrunn har ofte store problemer med å tilpasse seg norske forhold. Dette stiller store krav til arbeidet med å hjelpe dem til rette.

Høyre vil øke informasjonen om flyktningene og innvandrere og forståelsen av deres kultur og religioner. Særlig viktig er tiltak som kan øke kontakten mellom nordmenn og flyktninger og innvandrere. Høyre vil prioritere slike holdningsskapende tiltak.

Å beherske morsmålet er en viktig forutsetning for læring av fremmedspråk. Flyktninger og innvandrere må derfor gies bedre morsmålsopplæring som et ledd i arbeidet for å styrke norskopplæringen.

Flyktninger og innvandrere må informeres om det norske samfunn og hvilke økonomiske, sosiale, juridiske og politiske rettigheter og plikter den enkelte har. Fjernsyn og nærradio må brukes mer aktivt i dette arbeidet.

Det må rettes særlig oppmerksomhet mot flyktninge- og innvandrerkvinnenes situasjon for å unngå at de blir isolert fra samfunnet omkring.

Det norske Flyktningeråd må gis tilfredsstillende muligheter til å løse sine oppgaver.

De sentrale myndigheter må gi rettledning og økonomisk støtte til mottakerkommunene. Statens flyktningssekretariat og Selskapet for flyktningeboliger må kunne gi rask og effektiv hjelp til flyktningene og bostedskommunene.

Det er viktig at flyktningenes og innvandrernes nærmiljø tar imot dem på en positiv måte. Høyre vil understreke verdien av frivillig innsats fra enkeltpersoner, grupper og organisasjoner utenom det offentlige flyktningearbeidet.

Det offentlige må hjelpe flyktninger til lønnet arbeid eller selvstendig næringsvirksomhet.

Flyktninger som søker asyl her i landet må gis midlertidig oppholdstillatelse inntil deres sak er endelig avgjort, med mindre det er åpenbart at søknaden er uberettiget.

For å sikre alle innvandrere som får oppholdstillatelse tilfredsstillende arbeids- og boforhold er det fortsatt behov for et regelverk og en kontroll med innvandringen.

Etterhvert vil vi få flere eldre innvandrere og flyktninger i Norge. Deres situasjon må kartlegges slik at eldreomsorgen kan tilpasses deres behov.

Fremmedlovgivningen må endres med sikte på styrket rettssikkerhet for asylsøkende, innvandrere og andre utlendinger. Politiet må få styrket opplæring i fremmedkontrollarbeidet.

Under revisjon av fremmedloven må det vurderes å oppheve ordningen med returvisum.

Høyre 1989

3.1. GRUNNSKOLEN s 46-48

- Grunnskolen skal sørge for at alle elever, uansett hvor i landet de går på skole, arbeider med en felles basis av nødvendige kunnskaper og ferdigheter. Målet er at de skal tilegne seg så meget av dette som deres forutsetninger tilsier.

- -Grunnskolen må bygge på et omfattende faglig fellesstoff som er obligatorisk og holder internasjonalt nivå. Det må fastsettes obligatorisk fellesstoff, organisert i årsplaner.
- -Høyre vil heve kunnskapsnivået i forhold til den utdanning som gis i dagens grunnskole. I første omgang må dette skje ved en utvidelse av skoledagen i småskolen (1.-3. klasse). Utvidelsen av timetallet i småskolen må først og fremst benyttes til større satsing på basisfagene norsk og matematikk.
- -Høyres mål er at alderen for skolestart senkes til 6 år. Prøveordninger med skolestart for 6- åringene må derfor utvides og gjennomføres i så mange kommuner som mulig. Opplæringsplikten utvides til 10 år etter hvert som 6-åringene tas inn i skolen.
- -Dagens evalueringsformer i barneskolen er ikke tilfredsstillende. Alternative former for skriftlig evaluering bør derfor vurderes med sikte på å fremme økt kunnskap og læring.
- -Selv med fastere rammer for skoledagen og lengre undervisningstid vil det fortsatt kunne være behov for organisert tilsyn av barna etter skoletid. Det vil derfor være behov for ordninger med fritidshjem, gjerne i samarbeid med foreldreforeninger, organisasjoner m.v. Den økonomiske belastningen for det offentlige av slike tiltak må begrenses bl.a. ved økt foreldrebetaling og lempninger i standardkrav m.v.
- -Høyre vil gjøre annet fremmedspråk til kompetansegivende valgfag i ungdomsskolen, og flest mulig elever må få opplæring i mer enn ett fremmedspråk. Orienteringsfagene må bli selvstendige fagområder. Norsk-faget styrkes betydelig, og dialektbasert norskopplæring i barneskolen fjernes.
- -For å sikre et likeverdig skoletilbud og høyne kunnskapsnivået vil Høyre gå inn for landsomfattende kunnskapsprøver i ungdomsskolen. Høyre vil at det skal avholdes eksamen i alle de skriftlige fag - norsk, matematikk og engelsk.
- -Høyre vil holde på prinsippet om felles pensum for grunnskolens basisfag, men vil gi elevene på ungdomstrinnet adgang til å velge fordypning utover dette i basisfagene. Valgfag må kunne gjøres kompetansegivende. Det må gis karakterer og arrangeres avgangsprøver i valgfag som kan vektlegges ved opptak i det videregående skoleverk der dette er relevant.
- -Grunnskolen skal gi elevene en felles basis for videre arbeid og læring. For å motvirke tilfeldige forskjeller, går Høyre inn for å gi alle elever kontakt med og undervisning av flere lærere allerede fra småskolen.
- -Læreboksituasjonen i grunnskolen må bedres.
- -EDB-opplæringen i grunnskolen må styrkes. Grunnskolen må gi basiskunnskaper innen bruk
 - av datateknologi som redskap for arbeid og læring.
- -Høyre vil sikre foreldrenes innflytelse i grunnskolen, bl.a. gjennom foreldrenes direkte deltagelse i styringen av den enkelte skole. Ved økt lokalt selvstyre innen skolesystemet vil foreldrenes aktive engasjement få stadig større betydning.
- -Høyre vil legge vekt på utbyggingen av et godt elevdemokrati hvor elevene får større ansvar for egen læring og større felles ansvar for skolens miljø.
- -Høyre vil som en prøveordning gi enkelte skoler adgang til å disponere sine budsjetter fritt innenfor de tildelte økonomiske rammer og gi dem en friere stilling i forhold til det administrative regelverk. Dette må skje under den helt klare forutsetning at nasjonale, faglige kunnskapskrav oppfylles.
- -Høyre vil nedlegge skoledirektørembetet. De funksjoner som hittil er tillagt embetet overføres til den enkelte kommune eller ivaretas gjennom interkommunalt samarbeid.
- -Elever med samisk bakgrunn må få en fullgod undervisning i sitt morsmål og sin

kultur.

- -Funksjonshemmede elever integreres i en vanlig skole når dette er til det beste for den enkelte elev. Det må være tilbud om spesialskoler og -klasser til de elever som har behov for det. Ved utformingen av skolebygg må det tas hensyn til fysisk funksjonshemmede elever.
- -Tospråklige elever må sikres en grundig undervisning i norsk, slik at de stilles på lik linje med andre elever i sin skolegang. *Når man behersker morsmålet og norsk tilstrekkelig som grunnlag for annen læring må det vurderes å legge morsmålsundervisningen utenom skoletiden, f.eks. i regi av innvandrersisasjoner.* Frigjorte ressurser kan brukes til å styrke norskundervisningen.

Høyre 1993

Vi skal gi et tilbud til alle s 34-35 (PDF)

Det skal være rom for alle i skoleverket. Høyre vil arbeide for å fremme funksjonshemmedes sosiale integrasjon og samhörighet. Funksjonshemmede må så langt som mulig få den samme utdanningen og delta i det samme arbeids- og samfunnsnivå som den øvrige befolkning.

Integreringen av elever med lærevansker har gitt viktige positive virkninger. Mange elever med funksjonshemninger eller spesielle lærevansker føler seg imidlertid isolert i den daglige skolesituasjonen. Andre opplever problemer med å få et skoletilbud likeverdig med det andre elever får. Høyre vil opprettholde integreringen av funksjonshemmede i det ordinære skoleverket, men ta initiativ til en evaluering av integreringen i skolen. Kommunen må imidlertid, sammen med foreldrene, kunne utforme andre likeverdige tilbud for spesielle grupper av elever som vil ha fordel av et slikt opplegg.

Stadig flere elever har et annet morsmål enn norsk eller samisk. Høyre mener at gode norskkunnskaper er grunnleggende for integrasjon i det norske samfunnet. *Høyre mener at undervisning i annet morsmål må foregå utenfor skoletid, f.eks. i regi av innvandrersisasjonene.*

Lærere som ikke strekker til i sitt yrke representerer et betydelig problem både for elevene og for seg selv. Muligheten til omplassering og retrettstillinger må bringes på linje med situasjonen for andre grupper arbeidstagere, slik at lærere omfattes av det samme rettsvern som andre offentlig ansatte. Rektorer i grunn- og videregående skole bør ansettes på åremål.

Raske endringer i samfunnet og omskiftelser i den enkeltes livssituasjon fører til stadig økt behov for opplæring i voksen alder og etterutdanning for de forskjellige yrkesgrupper. Voksenopplæringen skal gi den enkelte et bedre grunnlag for å delta i samfunns- og arbeidsliv, og en rikere fritid. Utviklingen av ny teknologi skaper nye kunnskapsbehov, og fører til at nesten alle trenger etter- og videreutdanning. Dette vil gi de høyere lærestedene en stadig mer sentral plass som etterutdanningsentra, og åpner også for nye private løsninger.

Høyre legger vekt på den opplæringsmessige og kulturelle betydning av voksenopplæringsorganisasjonenes virksomhet. Den må sees i sammenheng med samfunnets øvrige utdanningstilbud, og det må åpnes for utstrakt samarbeid mellom bedrifter, organisasjoner, utdanningsinstitusjoner og private kursarrangører.

Bevilgningene til voksenopplæring må sees i forhold til de oppgaver som totalt skal løses innen undervisningssektoren. Finansieringen av slik utdanning må i all hovedsak falle på den enkelte selv, og på yrkeslivet som forutsetter slik utdanning. Det vil føre til at tilbudet av slik utdanning blir markedsstyrt, og tilpasset de reelle behovene.

Høyre 1997

Integrering, flyktning- og asylpolitikk s 5

Krig, politisk forfølgelse, miljøproblemer og fattigdom fører mennesker på flukt over landegrensene. Norge må arbeide for internasjonal fred og frihet fra nød ved deltagelse i internasjonalt fredsarbeid og fremme av økonomisk utvikling. Sammen med andre land må vi hjelpe flyktninger, i første rekke i deres nærområder, hvor innsatsen i mange tilfeller monner mest. Men Norge må samtidig ta ansvar for å hjelpe flyktninger, også dem som søker asyl her i landet og tilfredsstillere kravene som stilles til slikt opphold.

Høyre mener at mangfold er en berikelse for samfunnet, enten det gjelder mangfold i kultur, livssyn, erfaringer, holdninger eller hvordan hver enkelt av oss velger å leve livet vårt. Et mangfoldig samfunn krever gjensidig respekt for mennesker som er, eller velger å være, annerledes. Toleranse og respekt kan ikke vedtas, men avhenger av den enkeltes holdninger. Høyre vil bekjempe rasisme og fremmedfiendtlighet fordi dette står i grunnleggende strid med det kristen-humanistiske og det konservative menneskesyn og likeverdstanden. Høyre arbeider for den holdning at menneskeverdet gjelder uansett egenskaper eller bakgrunn og at individet må respekteres.

Høyre vil:

- At flyktninger og asylsøkere som bor i Norge skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet som nordmenn, med de begrensninger som eventuelt følger av ikke å være norsk statsborger. Alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk.

- Integreringspolitikken må utformes slik at den oppmuntrer til selvhjulpenhet.
- Fjerne statlig finansiering av morsmålsundervisning.
- Bedre norskopplæringen for dem som ønsker å bosette seg permanent i Norge. Det skal kunne kreves enten gjennomført minimumsopplæring eller dokumenterte minimumskunnskaper i norsk. Det timetall som tilbys bør økes i forhold til dagens ordning, og det må gis nivåtilpasset undervisning med avsluttende prøve.
- Styrke samarbeidet mellom skole og hjem for å sikre innvandrerbarn en best mulig skolegang. Kvaliteten i skolen har avgjørende betydning for hvordan innvandrerbarn lykkes i Norge.
- Gjøre det lettere å få godkjent utdanning fra utlandet. Ordninger som diskriminerer og hindrer bruk av kompetanse må endres.
- Sikre innvandrere og flyktninger rett til å utøve sin kultur og religion innenfor de rammer norsk lov setter. Kulturelt og religiøst mangfold er en positiv gevinst for det norske samfunnet. Frihetsbegrensninger for eller undertrykking av f. eks. innvandrerkvinner kan imidlertid ikke aksepteres selv om det er begrunnet i kultur og tradisjoner.

Høyre 2001

3.6 Språkkunnskaper er viktig s 6 (PDF)

Høyre mener at alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk. Høyre vil stille krav om at alle nyankomne fremmedspråklige skal gjennomføre norskopplæring for å kvalifisere den enkelte til å greie seg både i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Alle barn bør kunne norsk før de begynner på skolen. Det bør etableres tilbud i nærmiljøet som sikrer dette.

Høyre mener at språkopplæringen bør lede frem til en test som kvalifiserer den enkelte til videre utdanning eller til arbeidslivet.

Morsmålsopplæring bør være et ansvar som tilligger familien og frivillige organisasjoner. For enkelte er det imidlertid riktig å benytte morsmålsundervisning som et pedagogisk virkemiddel i undervisningen.

Fremskrittspartiet 1981

INNVANDRING s 28 (PDF)

- innvandringsstoppen gjøres permanent og håndheves effektivt

- innvandrere som er kommet lovlig til landet behandles likt med nordmenn. Enhver særbehandling oppheves. innvandrere gis opplæring i norsk språk og norsk levemåte. De forventes deretter å tilpasse seg det norske samfunn.

- selskapet for innvandrerboliger nedlegges.
- kun norske statsborgere skal ha stemmerett.
- opplæring i eget morsmål anses som en privatsak både organisasjonsmessig og finansielt.
- særordninger for nordiske borgere beholdes som idag.
- flyktninger må gis hjelp til å etablere seg. Dersom de ønsker å bli boende, også etter at de kunne ha returnert til sitt hjemland, må de behandles på lik linje med innvandrere.

Fremskrittspartiet 1985

Sidemål s 30 (PDF)

Fremskrittspartiet ser det som svært viktig at elevene får skikkelig opplæring i sitt morsmål. Å beherske morsmålet er utgangspunktet for all videre opplæring. I dag tar sidemålsundervisningen svært mye av undervisningstiden i norskfaget.

Fremskrittspartiet vil:

At skriftlig sidemålsundervisning gjøres valgfri, såvel i grunnskolen som i den videregående skolen.

I grunnskolen bør det gis obligatorisk undervisning i muntlig sidemål. I den videregående skolen gjøres denne undervisningen valgfri.

Innvandring s 38-39

Fremskrittspartiet mener på prinsipielt grunnlag at ideelt sett burde det være en friest mulig bevegelse over landegrensene av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. Dette forutsetter imidlertid at eventuelle sosiale ordninger og annet, som forutsetter langvarig opparbeidelse av rettigheter ved innbetaling eller ved statsborgerskap, ikke gis til innflyttere.

Da innvandrere til Norge automatisk får fulle rettigheter under sosiallovgivningen og folketrygden uten forhåndsinnbetaling, kan en slik ordning ikke gjøres gjeldende i praksis. Fremskrittspartiet er således imot fri innvandring, og vil begrense denne til å gi adgang til landet for kortvarige arbeidskontrakter, når det er godtgjort at det ikke er nødvendig kvalifisert personell på den norske arbeidsmarked. Slike kortvarige arbeidskontrakter begrenses til 6- måneders varighet og medfører ingen automatisk rett til å ta med familiemedlemmer. Ordningen baseres på den som Sveits, et av verdens mest utviklede og eldste demokratier, har utviklet. Flyktninger har ikke noe hjemland å vende tilbake til, og

disse må Norge, i pakt med gammel tradisjon i demokratiske land, ta sin andel av. De bør gis adgang til landet under forutsetning av at de vender tilbake til hjemlandet når dette er politisk mulig.

Bare de som blir norske statsborgere har rett til å bli boende i Norge. Statsborgerskap skal være en forutsetning for stemmerett og valgbarhet ved norske valg.

Fremskrittspartiet vil:

- Innvandringsstoppen håndheves effektivt og rettferdig.
- Innføre en lignende ordning som i Sveits, slik at gjestearbeidere kan få oppholds- og arbeidstillatelse på kortsiktige kontrakter i Norge dersom det oppstår mangel på spesielle kategorier arbeidskraft.
- Gi Innvandrere og deres barn opplæring i norsk. Undervisning i innvandrernes morsmål anses som en privat sak.
- Knytte stemmeretten konsekvent til statsborgerskap.
- Særordninger for nordiske statsborgere beholdes som i dag.
- Politiske flyktninger gis adgang til landet under forutsetning av at de returnerer til sitt hjemland når dette er politisk mulig. Dersom de i mellomtiden har fått norsk statsborgerskap, kan de bli boende.

Fremskrittspartiet 1989

INNVANDRING OG FLYKTNINGER s 46 (PDF)

Fremskrittspartiet mener på prinsipielt grunnlag at det ideelt sett burde være en friest mulig bevegelse over landegrensene av varer, tjenester, kapital og arbeidskraft. Dette forutsetter imidlertid at eventuelle sosiale ordninger og annet, som forutsetter langvarig opparbeidelse av rettigheter ved innbetaling eller ved statsborgerskap, ikke gis til innflyttere.

Da innvandrere til Norge automatisk får fulle rettigheter under sosiallovgivningen og Folketrygden uten forhåndsinnbetaling, kan en slik ordning ikke gjøres gjeldende i praksis. Fremskrittspartiet er således imot fri innvandring og vil begrense denne til å gi adgang til landet for kortvarige arbeidskontrakter, når det er dokumentert at det ikke er nødvendig kvalifisert personell på det norske arbeids- markedet. Slike kortvarige arbeidskontrakter begrenses til 6-måneders varighet og medfører ingen automatisk rett til å ta med familiemedlemmer. Ordningen baseres på den som bl.a. Sveits, et av verdens mest utviklede og eldste demokratier, har utviklet. Flyktninger har ikke noe hjemland å vende tilbake til, og disse må Norge, i pakt med gammel tradisjon i demokratiske land, ta sin andel av.

Flyktningene bør gis adgang til landet under forutsetning av at de vender tilbake til sitt hjemland når dette er politisk mulig. Bare de som blir norske statsborgere har rett til å bli boende i Norge. Statsborgerskap skal være en forutsetning for stemmerett og valgbarhet ved norske valg.

Fremskrittspartiet vil:

- At innvandringsstoppen håndheves effektivt og rettferdig.
- Innføre en lignende ordning som bl.a. i Sveits, slik at gjestearbeidere kan få oppholds-

og arbeidstillatelse på kortsiktige kontrakter i Norge dersom det oppstår mangel på spesielle kategorier arbeidskraft.

- Gi innvandrere og deres barn opplæring i norsk. Undervisning i innvandrernes morsmål anses som en privat sak.
- Knytte stemmeretten konsekvent til statsborgerskap.
- Beholde særordningene for nordiske statsborgere som i dag.
- Gi politiske flyktninger adgang til landet under forutsetning av at de returnerer til sitt hjemland når dette er politisk mulig. Dersom de i mellomtiden har fått norsk statsborgerskap, kan de bli boende.
- Ta imot kvoteflyktninger via FN's Høykommissær.
- Kun akseptere asylsøkere fra "førsteland".

Fremskrittspartiet 1993

INNVANDRING s 60-61

[...]

Fremskrittspartiet vil påpeke at langsiktige virkninger og konsekvenser for den norske samfunnsutvikling av innvandrings- og flyktningepolitikken også må tas i betraktning når denne utformes. Det må være en målsetning å forebygge at det oppstår fremtidige konflikter med grunnlag i befolkningsgrupper med forskjellig bakgrunn. Forebyggende tiltak i tillegg til en aktiv integreringspolitikk vil også kunne være å bidra til at alle innvandrerforeldre er seg sitt foreldreansvar bevisst. Innvandrerbarn som er født i Norge må bl.a. sikres norskopplæring i småbarnsalderen, slik at de er i stand til å følge ordinær skolegang når slik begynner. Foreldreansvaret pålegger også alle foreldre å sørge for at barnas rett til skolegang og deltagelse i alle fag sikres. *Eventuell undervisning i eget morsmål og kulturell egenart anses for å være en privatsak som innvandrerne selv må ta ansvaret for.*

Fremskrittspartiet anser det også for viktig at alle skal ha samme rettigheter og plikter i forhold til felleskapet i Norge, uavhengig av etnisk bakgrunn. For å sikre dette, må ulike grupper av innvandrere ha forståelse og respekt for grunnleggende normer som det norske samfunn bygger på. En slik norm er bl.a. at særkostnader som måtte oppstå i sykehus, helsevesen, eldreomsorg og andre offentlige institusjoner basert på individuelle krav - selv om kravet skyldes kultur, etnisk bakgrunn eller religion - må dekkes av den enkelte. Fremskrittspartiet mener også at det bør stilles krav til tilstrekkelig kunnskaper i norsk skriftlig og muntlig for å kunne bli norsk statsborger i tillegg til opprettholdelse av syv års botid og etter søknad.

Fremskrittspartiet vil:

- At innvandringsstoppen håndheves effektivt og rettferdig.
- Ta sterk avstand fra alle former for rasisme. Innføre en ordning, slik at gjestearbeidere også utenom EØS-området og Norden, kan få opphold- og arbeidstillatelse på kortsiktige kontrakter i Norge dersom det oppstår mangel på spesielle kategorier arbeidskraft.
- Sikre innvandrere og deres barn opplæring i norsk, også som vilkår for offentlige

særytelser. *Undervisning for å bevare innvandrernes morsmål og kulturelle egenart anses som en privatsak.*

- Knytte stemmeretten ved norske valg konsekvent til statsborgerskap, men beholde særordningene for nordiske statsborgere etter gjensidig avtale som idag.
- Ha en aktiv integreringspolitikk bygget bl.a. på at de regler, normer og verdier som skal være felles for hele befolkningen må gå foran hensynet til enkeltgrupper.
- Innføre et krav om tilfredsstillende kunnskaper i norsk skriftlig og muntlig som kriterium for å oppnå norsk statsborgerskap.
- Begrense familiegjenforening for innvandrere til foreldre, ektefelle og barn av den første innvandrer, under forutsetning av dokumentert egen forsørgelsesevne uten mottagelse av sosialhjelp eller særytelser fra det offentlige.
- At det påses at alle innvandrerforeldre overholder sitt foreldreansvar i henhold til barneloven og sikrer barnas rettigheter etter skolelovene, særlig gjelder dette Grunnskoleloven.
- Avvikle offentlig støtte til organisasjoner og foreninger med etnisk bakgrunn eller felles hjemland som medlemskriterium.

Fremskrittspartiet 1997

GRUNNSKOLEN s 47-48

Målet for Fremskrittspartiet er å skape en grunnskole som pedagogisk kan møte de utfordringer samfunnet står overfor. Det gjelder å gi de unge et godt grunnlag for videre utdanning innen allmennfaglig eller yrkesfaglig studieretning, samtidig som skoleverket er økonomisk rasjonelt og effektivt organisert.

Ved å oppheve de geografiske inntaksreglene vil skoleverket bli brukerstyrt, ettersom foreldre og elever selv vil kunne velge hvilken skole de ønsker å benytte. Dette vil føre til at skolene må konkurrere om å være mest attraktiv.

For at elever og foreldre skal kunne bruke skolesjekken ved den skolen de velger, forutsettes det at skolen oppfyller visse kvalitetskrav. Det offentlige skal definere krav til hva elevene skal lære i obligatoriske fag. Fremskrittspartiet vil at disiplin skal inn i skolen igjen. Her må foreldre og skole samarbeide om skolearbeid og lekser til beste for barnet.

Et barn som kommer forberedt på skolen har langt større forutsetninger for å følge med og tilpasse seg. Mange som av forskjellige grunner ikke får utført sitt hjemmearbeid, men som egentlig har evner til å greie en god del, starter ofte skoledagen med frykt og uvilje, slik at de melder seg ut. Slike elever er best tjent med at støtten gis etter skoletid.

Sidemålsstilen innebærer sløsing med elevenes tid, og den svekker morsmålskunnskapene. Veien burde forlengst være åpen for en omlegging, der muntlig sidemål blir tillagt større vekt via et stort utvalg av forfattere og tekster. Skriftlig sidemål i grunnskolen bør få status som valgfag, da bare et fåtall av våre yrkesgrupper må beherske begge målformer skriftlig. Lesferdighet og kjærlighet til det som er skrevet på sidemål tas best vare på ved å øke tidsrammen for høytlesning og stille lesning fremfor å streve med skriftlig fremstilling. Antall

nynorskbrukere vil neppe synke selv om skriftlig eksamen fjernes. Tvert imot vil eleven med nynorsk som morsmål få langt mer tid til å konsentrere seg om eget språk og bli mer motivert for å beholde det i yrkessammenheng.

For at konkurransen mellom skolene skal være reell, mener Fremskrittspartiet at skolene må få lov til å være forskjellige. Den enkelte skole må få frihet til å velge de faglige og pedagogiske løsninger skolen selv mener er best, samtidig som skolene står helt fritt i sine økonomiske og administrative valg.

Det skal som i dag være anledning til å gi straffelekse, igjensitting og utvisning fra skolen i kortere eller lengre perioder, dersom spesielle hendelser skulle tilsi dette. Disse reaksjonene bør brukes i langt større grad enn i dag. Fremskrittspartiet vil at det skal være en obligatorisk innføring i folkeskikk, respekt for liv og helse, oppførsel og respekt for lærere og medelever.

Fremskrittspartiet vil:

- 1 At foreldrene skal stå fritt i valg av skole for sine barn.
- 2 Oppheve de geografisk baserte inntaksreglene der dette er fornuftig.
- 3 At det ansvarlige departement utarbeider eksamener og fastsetter pensum for obligatoriske fag.
- 4 Avskaffe obligatorisk skriftlig sidemålsopplæring og tilby dette som valgfag. Den muntlige delen integreres naturlig i undervisning og eksamen.
- 5 Innføre karakterer i alle fag fra og med femte klasse.
- 6 At karakterer skal settes i forhold til objektive faglige prestasjoner.
- 7 At det blir bedre disiplinforhold i skolen.

Fremskrittspartiet 2001

GRUNNSKOLEN

Målet for Fremskrittspartiet er å skape en grunnskole som pedagogisk kan møte de utfordringer samfunnet står overfor. Det gjelder å gi de unge et godt grunnlag for videre utdanning innen allmennfaglig eller yrkesfaglig studieretning, samtidig som skoleverket er økonomisk rasjonelt og effektivt organisert.

Ved å oppheve de geografiske inntaksreglene vil skoleverket bli brukerstyrt, ettersom foreldre og elever selv vil kunne velge hvilken skole de ønsker å benytte. Dette vil føre til at skolene må konkurrere om å være mest attraktiv.

For at elever og foreldre skal kunne bruke skolesjekken ved den skolen de velger, forutsettes det at skolen oppfyller visse kvalitetskrav. Det offentlige skal definere krav til hva elevene skal lære i obligatoriske fag. Fremskrittspartiet vil at disiplinen skal inn i skolen igjen. Her må foreldre og skole samarbeide om skolearbeid og lekser til beste for barnet.

Fremskrittspartiet mener at karakterer skal settes i forhold til objektive faglige prestasjoner, og ønsker å innføre karakter i alle grunnleggende fag fra og med 5. klasse. Karakterene skal i disse fagene i stor utstrekning bygge på landsomfattende normerte prøver.

Grunnutdanningen omfatter opplæring i de grunnleggende allmenne fagene norsk, matematikk, naturfag, engelsk og et nytt samfunnsfag/demokratifag der elevene i større grad lærer om nødvendige demokratiske prosesser i vårt samfunn, respekt for liv og helse, oppførsel og folkeskikk. På bakgrunn av den stadig viktigere rollen IKT får i samfunnet, mener Fremskrittspartiet at IKT bør inn som obligatorisk fag i grunnskolen fra 5. klasse.

Fremskrittspartiet mener det er viktig at barn med innvandrerbakgrunn får et godt tilbud om norskopplæring, noe som vil gjøre det lettere å bli integrert i det norske samfunnet. *Fremskrittspartiet er uenig i påstanden om at morsmålsopplæring er en forutsetning for norskopplæring, og mener derfor morsmålsopplæring er foreldrenes ansvar.*

Norsk skole preges i stadig større grad av reduserte norskkunnskaper blant elever på grunnskolenivå. Det er en utvikling som er svært bekymringsverdig, og Fremskrittspartiet mener at den tvungne sidemålsundervisningen bidrar til å redusere elevenes motivasjon i norskfaget, og å forstyrre elevenes språkkoppfatning. Fremskrittspartiet vil derfor fjerne den tvungne skriftlige sidemålsundervisningen, og isteden tilby faget som valgfag. Muntlig sidemål kan inngå som en naturlig del av den ordinære norskundervisningen. De krav som stilles i deler av offentlig forvaltning om å kunne beherske begge språkformer, vil Fremskrittspartiet fjerne.

For at konkurransen mellom skolene skal være reell, mener Fremskrittspartiet at skolene må få lov til å være forskjellige. Den enkelte skole må få frihet til å velge de faglige og pedagogiske løsningene som skolen selv mener er best, samtidig som skolene står helt fritt i sine økonomiske og administrative valg, herunder den enkelte lærers lønn.

Det skal som i dag være anledning til å bruke straffelekse, igjensitting og utvisning fra skolen i kortere eller lengre perioder som disiplinær reaksjon, dersom spesielle hendelser skulle tilsi dette. Fremskrittspartiet vil at det skal være en obligatorisk innføring i folkeskikk, respekt for liv og helse, oppførsel og respekt for lærere og medelever.

Fremskrittspartiet vil:

- 1 Innføre karakterer i alle fag fra og med femte klasse som skal settes i forhold til objektive faglige prestasjoner.
- 2 At det skal bli bedre disiplin i skolen.
- 3 Avskaffe obligatorisk skriftlig sidemålsopplæring og tilby dette som valgfag. Den muntlige delen integreres naturlig i undervisningen og eksamen.

- 4 At alle elever skal få utvikle sine individuelle ferdigheter.
- 5 At IKT skal inn som obligatorisk fag fra 5. klasse.
- 6 Gjeninnføre Nasjonal læreplan i grunnskolen i alle kommuner.
- 7 Avskaffe tvangsopplæring i grunnskolen etter Samisk læreplan hvor foreldre, foresatte eller barn motsetter seg bruk av denne.

Fremskrittspartiet 2005

INTEGRERING

Fremskrittspartiet går inn for en integreringspolitikk der det legges vekt på at de reglene, normene og verdiene som skal være felles for hele befolkningen, må gå foran hensynet til ønsker hos enkeltgrupper. Et velfungerende demokratisk samfunn baseres på verdier som rettssikkerhet, ytringsfrihet, eiendomsrett, organisasjonsfrihet, likestilling og rett til å velge ektemake. Det gjelder også skrevne og uskrevne regler for oppførsel i skoler, offentlige institusjoner, arbeidsplasser, idrettsforeninger, borettslag, nærmiljøer og i det offentlige rom. Disse reglene må respekteres av alle borgere, uansett opprinnelse.

Fremskrittspartiet mener innvandrerne har plikt til å tilpasse seg det norske samfunnet. De må tilegne seg tilfredsstillende norskkunnskaper, som må være det felles språk. I likhet med norske foreldre plikter innvandrerforeldre å sørge for at barn som er født i Norge har tilstrekkelige kunnskaper i norsk ved inntreden i det norske skoleverk (se barnelovens § 30).

Fremskrittspartiet vil arbeide aktivt for at introduksjonsprogrammet blir bredt og mangfoldig slik at det inkluderer frivillige organisasjoner og privat næringsliv.

Fremskrittspartiets restriktive innvandringspolitikk, som suppleres med aktiv integrering og tilpasning til norske samfunnsforhold, vil forebygge motsetninger og konflikter mellom befolkningsgrupper med ulike typer etnisk, kulturell og religiøs bakgrunn. Lik offentlig behandling av alle, der alle særtytelser for innvandrere fjernes, vil forebygge motsetninger mellom nordmenn og innvandrere.

KAMPEN MOT KRIMINELLE SKAL SKJERPES

Fremskrittspartiet ønsker å utvise alle utenlandske statsborgere som blir straffet med mer enn 3 måneders ubetinget fengsel. Utvisning alene er imidlertid ikke nok for å forebygge kriminalitet. Det skal slås hardt ned på alle former for kriminalitet, og sanksjoner må inntreffe allerede ved starten på den enkeltes kriminelle løpebane. I likhet med Fremskrittspartiet etterlyser også mange utlendinger en strengere og mer konsekvent kriminalpolitikk. Utlendinger som kommer fra land med langt hardere straffer i Norge, har vanskelig for å forstå den milde behandlingen av forbrytere her.

Selv om de fleste innvandrere er lovlige, følger det store problemer i innvandringens

kjølvann, som alvorlig kriminalitet og manglende samfunnstilpasning. En strammere kurs vil også gagne den folkelige forståelsen for de mange lovlige utlendingers tilstedeværelse.

Fremskrittspartiet vil:

1. At innvandringsstoppen opprettholdes og håndheves strengt.
2. At eventuelt mottak av flyktninger må avgjøres av den enkelte kommune selv og ikke kunne pålegges av statlige myndigheter.
3. At Norge hvert år maksimalt skal motta til sammen 1 000 mennesker fra land utenfor den vestlige kulturkrets. Dette omfatter flyktninger, asylsøkere og de som gis opphold av humanitære årsaker eller på grunnlag av familiegjenforening.
4. At kriteriene for å gi asyl fortsatt skal tolkes strengt.
5. At de som kommer til Norge som resultat av familiegjenforening ikke gis rett til ny eller videre familiegjenforening.
6. Familiegjenforening for innvandrere og flyktninger begrenses til dem som har hatt lovlig opphold i Norge i minst 5 år og har utvist en plettfri vandel.
7. At det gjeninnføres et lovforbud mot søskenbarnekteskap generelt, med eventuelle muligheter for dispensasjonsrett. Ved søknad om familiegjenforening bør det brukes DNA-test for å forhindre slike ekteskap.
8. At flyselskaper som bringer asylsøkere uten identitetspapirer til Norge, bøtelegges og pålegges å returnere asylsøkerne.
9. At kirkeasylanter pågripes straks og sendes ut av landet. Kirkeasyl har ingen forankring i norsk lovverk og er ulovlig.
10. At innvandrere og asylsøkere som kommer fra områder med stor sykdomsrisiko gjennomgår en obligatorisk helsetest.
11. At tilfredsstillende kunnskaper i norsk språk og samfunnsforståelse samt avleggelse av troskapsløfte til Norge, settes som vilkår for å oppnå norsk statsborgerskap. For å kunne bli norsk statsborger, må man gi avkall på tidligere statsborgerskap.
12. At det påses at alle innvandrerforeldre på samme måte som norske foreldre, overholder sitt foreldreansvar i henhold til barneloven og sikrer barns rett til utdanning etter opplæringsloven og andre relevante lover.
13. Avvikle offentlig støtte til organisasjoner og foreninger hvor etnisk bakgrunn eller felles hjemland er kriterium for medlemskap.
14. At alle lover og forvaltningsmessig praksis som innebærer forskjellsbehandling basert på rase, religion, kultur eller etnisk bakgrunn, avskaffes.
15. Ha en aktiv integreringspolitikk som bygger på at de reglene, normene og verdiene som skal være felles for hele befolkningen, må gå foran hensynet til enkeltgrupper.
16. At de som innvilges beskyttelse gjennom asyl eller oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, kun får midlertidig oppholds- og arbeidstillatelse, og følgelig at de må reise hjem når forholdene i hjemlandet er trygge.
17. *At opplæring i foreldrenes morsmål ikke skal være et offentlig ansvar.*
18. Sørge for at utenlandske statsborgere som dømmes for forbrytelser med strafferamme utover ubetinget fengsel i 3 måneder, automatisk utvises fra landet enten etter endt soning eller ved utlevering for soning i hjemlandet.
19. At oppgivelse av falsk identitet blir ansett som en kriminell handling og fører til utvisning.
20. Norge bør vurdere et eget ID-register for asylsøkere og flyktninger for å forhindre at personer oppretter flere identiteter.

Soria Moria

Soria Moria I 2005-2009 s 46-47

Kunnskapsløftet

Regjeringen vil videreføre og forsterke hovedlinjene i Kunnskapsløftet. Læreplanene vil bli gjennomgått og videreutviklet. Det skal satses på høy kvalitet gjennom hele opplæringen, økt tilrettelegging til hver elev, læreplaner med tydelige læringsmål, større metodefrihet i undervisningen og satsing på etterutdanning for lærere, skoleledere og instruktører

Regjeringen vil prioritere å ruste opp ungdomstrinnet. Større økonomisk handlingsrom i skolen er en forutsetning for å kunne realisere et reelt kunnskapsløft. Innføring av programfag på ungdomstrinnet skal bedre overgangen mellom grunnskole og videregående skole. Målet er større variasjon i læringsformer og læringsarenaer, mer praktisk læring og større valgfrihet i nært samspill mellom skolen og samfunnet rundt.

For å sikre at flere fullfører utdanningen med godt resultat, må skolene systematisk følge opp elevenes læring, iverksette kvalitetsforbedringer samt styrke dialogen mellom grunnskole og videregående opplæring, og med arbeidslivet. Det skal tilrettelegges for mer praktiske og virkelighetsnære opplæringsformer i grunnskolen.

Regjeringen vil understreke skoleeierens ansvar for stimulerende og inkluderende læringsmiljøer som bidrar til at elevene ikke avbryter opplæringen. Regjeringen vil ta initiativ til en særlig oppfølging av dette området.

Regjeringen ønsker å gi elevene en bredere basiskompetanse og stille tydeligere krav til grunnleggende ferdigheter, i tråd med innstilling S.nr 268 (2003-2004) Den skal bl. a bestå av:

1. Ferdigheter i lesing, skriving, regneferdigheter og tallforståelse.
2. Ferdigheter i engelsk.
3. Digital kompetanse.
4. Læringsstrategier og motivasjon.
5. Sosial kompetanse.

Regjeringen vil styrke satsingen på IKT og læremidler for øvrig i skolen. Skolene må få nok IKT- utstyr, og lærernes kompetanse må heves.

God språklæring er en nøkkel for minoritetsbarn til å lykkes i utdanning og arbeidsliv. *Forskning viser at kunnskaper om og på morsmålet er viktig for å kunne lære seg andre språk. Samtidig er det behov for større kunnskap om innholdet, kvaliteten og omfanget av morsmålsopplæringen og Regjeringen vil sammenfatte allerede eksisterende forskning, og iverksette ny forskning om morsmålsopplæringen slik at en kan få større innsikt i denne språkopplæringens effekt og betydning. I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs.*

Regjeringen vil:

- at tilpasset lese- og skriveopplæring skal starte i første klasse.
- styrke opplæringen med flere undervisningstimer i grunnskolen. Lengden på skoledagen skal trappes opp til 28 undervisningstimer i uka på barnetrinnet.
- innføre en ordning med frukt og grønt i skolen og legge til rette for forsøksordninger med skolemat.
- at elevene skal få delta i elevbedrifter, oppsøke læringsarenaer utenfor skoleporten og ha entreprenørskap inn som en del av grunnopplæringen i skolen.
- styrke samarbeidet mellom ungdomsskolen og den videregående skole, blant annet for å forebygge at elever dropper ut av videregående skole.
- at det skal ansettes flere lærere i skolen for å gi elevene bedre oppfølging. Kontaktlærere skal ikke ha ansvar for mer enn 15 elever i grunnskolen.
- videreføre og forsterke utlånsordningen for oppussing av skolebygg.
- at alle lærere og elever skal ha tilgang til PC og Internett.
- gjennomgå regelverk og støtteordninger for private skoler for å stramme inn utbredelsen av private skoler som ikke utgjør et religiøst eller pedagogisk alternativ til den offentlige skolen
- gjennomgå den kristne formålsparagrafen i opplæringsloven.
- ikke innføre obligatorisk 2. fremmedspråk i ungdomsskolen.
- opprettholde en desentralisert skolestruktur.
- at leirskoler skal være gratis. Tilskudd til vertskommuner for leirskoler skal opprettholdes.
- iverksette tiltak for å styrke kvaliteten og redusere prisen på skolefritidsordningen.
- særlig styrke realfagene gjennom hele utdanningsløpet og øke innsatsen for å rekruttere elever til disse fagene.
- at alle elever som har gjennomført 13 års skolegang skal oppnå generell studiekompetanse
- innføre gratis læremidler for elever i videregående opplæring.
- arbeide for flere lærlingplasser i offentlig og privat sektor og øke lærlingtilskuddet
- øke andelen som fullfører videregående opplæring, blant annet ved å gi flere tilbud om lærekontrakter der hele opplæringen foregår i virksomheten.
- videreutvikle lærekandidatordningen.
- gjennomgå regelverk og rutiner med sikte på å styrke elevmedvirkningen i opplæring og skoledrift.
- styrke rådgivningstjenesten.
- prøve ut nye evaluerings- og eksamensformer.
- sikre landslinjene stabil og langsiktig statlig finansiering.
- gi elevene tilgang på lærebøker på begge målføre, til samme tid og pris.
- øke borteboerstipendet.

Soria Moria II 2009-2013 s 72-73

Inkludering

Gjennom innvandringen til Norge har befolkningen blitt mer sammensatt. Dette er grunnleggende positivt. Regjeringen ønsker å bidra til at Norge er et inkluderende samfunn.

Velferdssamfunnet i Norge bygger på solidaritet, og på vilje til å yte og dele. Tillit til samfunnets institusjoner og innbyggerne imellom er en nødvendig forutsetning for dette samfunnet. Alle plikter å slutte opp om samfunnets lover og respektere demokratiske

grunnverdier. En sterk velferdsstat bidrar til god integrering. Barnehageplass til alle, en god offentlig fellesskole, trygge helse og omsorgstilbud, en sosial boligpolitikk og en mangfoldig kultursatsning er derfor viktig for å lykkes i integreringsarbeidet.

Økt internasjonal mobilitet stiller det norske samfunnet overfor nye utfordringer. Regjeringen vil forhindre at det utvikler seg et klassesdelt samfunn hvor personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn resten av befolkningen. Arbeid gir den enkelte økonomisk selvstendighet og er det viktigste virkemidlet for å motvirke fattigdom, for å utjevne sosiale forskjeller og for å oppnå likestilling mellom kvinner og menn. Særlig er det viktig at flere kvinner med innvandrerbakgrunn får mulighet til deltakelse i arbeidslivet.

Regjeringen vil vurdere tiltak for å hindre at så mange gutter med minoritetsbakgrunn faller ut av utdanningssystemet.

Innvandrere kommer til Norge med svært ulik bakgrunn og kompetanse, og ulike forutsetninger og behov. Rask bosetting av flyktninger i kommunene er viktig, og god integrering i lokalsamfunnet er av avgjørende betydning. Regjeringen vil stimulere idrettsorganisasjoner og andre frivillige organisasjoner til aktivt arbeide for å inkludere personer med innvandrerbakgrunn.

Barn og unge med innvandrerbakgrunn må få et godt grunnlag for å kunne delta i samfunnet og ta selvstendige valg.

Regjeringen vil:

- arbeide for økt sysselsetting og lavere ledighet blant innvandrerbefolkningen. Vi vil ha særlig fokus på enkelte grupper av kvinner med lav sysselsetting
- sikre god gjennomføring og kvalitet i introduksjonsprogrammet og sikre god overgang til opplæring eller arbeid
- øke rett og plikt til norskopplæring fra 300 til 600 timer, samt innføre
- obligatorisk avsluttende prøve i norsk
- innføre krav for alle med plikt til norskopplæring om å ha bestått norskprøve eller statsborgerskapsprøve for å kunne få norsk statsborgerskap
- vurdere tiltak som kan føre til raskere bosetting av personer som har fått opphold i Norge
- arbeide mot diskriminering og for en inkluderende rekrutteringspolitikk,
- blant annet i samarbeid med arbeidslivets parter, slik at innvandreres kompetanse kommer til nytte i det norske samfunnet på alle nivåer i arbeidslivet
- vurdere endringer i integreringspolitikken på bakgrunn av det statlige utvalget som ser på sammenhengen mellom inn- og utvandring og utvikling av våre velferdsordninger
- vurdere endringer i språkopplæringen for minoriteter på bakgrunn av anbefalinger fra det offentlige utvalget som er oppnevnt
- gi flere mulighet til morsmålsopplæring. I en globalisert verden er tospråklighet en ressurs
- bedre samordningen av arbeidet for å følge opp norske barn i utlandet
- vurdere utvidelse av den statlige ordningen med at der hvor det finnes
- kvalifiserte søkere med minoritetsbakgrunn, skal minst en innkalles til
- intervju, til også å omfatte kommunale og fylkeskommunale stillinger

- gjøre det enklere å få godkjent utdanning og relevant arbeidserfaring fra
- utlandet
- nedsette et offentlig utvalg som skal se på muligheter og utfordringer i et flerkulturelt Norge og med bakgrunn i dette foreslå prinsipper og tiltak for inkluderings og integreringsarbeidet

11. Vedlegg 2 – Opplæringsloven og forarbeider til denne

Opplæringslova

§ 2-8. Særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar

Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen. Om nødvendig har slike elevar også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar.

Morsmålsopplæringa kan leggjast til annan skole enn den eleven til vanleg går ved.

Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonale, skal kommunen så langt mogleg leggje til rette for anna opplæring tilpassa føresetnadene til elevane.

Kommunen skal kartleggje kva dugleik elevane har i norsk før det blir gjort vedtak om særskild språkopplæring. Slik kartlegging skal også utførast undervegs i opplæringa for elevar som får særskild språkopplæring etter føresegna, som grunnlag for å vurdere om elevane har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen.

Kommunen kan organisere særskilt opplæringstilbod for nykomne elevar i egne grupper, klassar eller skolar. Dersom heile eller delar av opplæringa skal skje i slik gruppe, klasse eller skole, må dette fastsetjast i vedtaket om særskild språkopplæring. Vedtak om slik opplæring i særskilt organisert tilbod kan berre gjerast dersom dette er rekna for å vere til beste for eleven. Opplæring i særskilt organisert tilbod kan vare inntil to år. Vedtak kan berre gjerast for eitt år om gongen. I vedtaket kan det for denne perioden gjerast avvik frå læreplanverket for den aktuelle eleven i den utstrekning dette er nødvendig for å vareta eleven sitt behov. Vedtak etter dette leddet krev samtykkje frå elev eller føresette.

1. Prop.84 L (2011-2012) Endringar i opplæringslova og privatskolelova (undervisningskompetanse m.m.)

9.1 Endringar i opplæringslova

Til § 2-8 femte ledd

, lov-1998-07-17-61-§ 2-8 (Opplæringslov)

Retten til særskild språkopplæring følgjer av det første leddet i føresegna. Nytt femte ledd gjer det klart at skoleeigaren kan organisere opplæringa av nykomne elevar frå språklege minoritetar i eigne grupper, klassar eller skolar. Skoleeigaren får ikkje pålegg om å gi slike tilbod, men kan sjølv vurdere å setje dette i gang. Elevane har ikkje rett til å få innføringstilbod. Formålet med eit slikt innføringstilbod er å lære elevane norsk så raskt som mogleg for at dei skal kunne få utbytte av ordinær opplæring.

Kva for elevar som er nykomne må vurderast i dei konkrete tilfella. Kor lenge ein elev kan ha budd i Noreg og likevel vere sedd som nykommen, er ikkje tidfesta. Omgrepet « nykomne » inneber i seg sjølv ei viss avgrensing i tid. Kommunane må sjølv vurdere om eleven har så kort butid i Noreg at han/ho vil kunne ha behov for innføringstilbod. Kommunane må vidare vurdere om innføringstilbod kan reknast for å vere til beste for eleven. I denne vurderinga vil integreringsomsynet vere eit moment som vil vege tungt dersom eleven har budd i Noreg ei tid allereie.

Dersom heile eller delar av opplæringa skal skje i annan klasse/anna basisgruppe eller skole enn den eleven til vanleg skal gå i, skal dette fastsetjast i vedtaket om særskild språkopplæring. Innføringstilbod kan organiserast i eigne klassar eller på eigne innføringsskolar. Formuleringa « heile eller delar av opplæringa » gjeld både innføringsklassar og innføringsskolar. Eit innføringstilbod til ein elev skal berre givast der dette etter ei heilskapsvurdering er rekna for å vere til beste for eleven, noko som må gå fram av vedtaket.

Ei slik særskild organisering av innføringstilbod kan vare i inntil to år. Departementet meiner at ein elev som hovudregel bør overførast til skolen/klassen/basisgruppa etter eitt år, sjølv om lova opnar for at det kan vare i inntil to år. Som oftast vil eitt år vere tilstrekkeleg til å ha fått nok kunnskapar i norsk til å få utbytte av ordinær opplæring, slik at det ut frå ei vurdering av dette og integreringsomsyn er til beste for barnet å bli overført til ordinær skole/klasse/gruppe. Det kan likevel vere tilfelle der eitt år kan bli for kort tid i eit innføringstilbod. Særleg elevar som har behov for alfabetisering og elevar som kjem til Noreg seint i skoleløpet kan ha nytte av eit noko lengre innføringstilbod.

Vedtaket om organisering i særskilt opplæringstilbod kan berre gjerast for eitt år om gongen. Kommunen må dermed gjere ei ny vurdering av kva som er til beste for eleven etter eitt år i innføringstilbod. Av omsyn til integreringa av elevane bør skolen vurdere om eleven kan få eit godt og tilpassa opplæringstilbod i ordinær klasse med eventuelle vedtak etter § 2-8 og kapittel 5. Det blir presisert at elev/føresette må samtykkje før nytt vedtak blir gjort.

I den perioden eleven skal få innføringstilbod, kan det gjerast avvik frå læreplanverket. Avvik kan berre gjerast når det er nødvendig for å vareta på behova hos eleven. Det må vurderast konkret for den enkelte eleven om og i kva omfang det skal gjerast unntak frå læreplanverket, under dette fag- og timefordelinga. Opplæringa må tilpassast til dei føresetnadene eleven har, og elevane må sikrast forsvarleg utbytte av opplæringa. Elevane vil

sannsynlegvis ha svært ulike opplæringsbehov, avhengig av den opplæringa dei har fått i heimlandet og kva for språklege utfordringar dei har. Departementet presiserer at elevane skal ha det same totale timetalet som dei skal ha etter læreplanverket. Med avvik frå læreplanverket er meint både fag- og timefordelinga og kompetansemåla. Vurderinga av elevane må følgje reglane i forskrifta til lova kapittel 3. Departementet viser særleg til § 3-21 om fritak frå vurdering med karakter for minoritetsspråklege elevar i grunnskolen.

Eleven har ikkje plikt til å gå i innføringstilbod. Det må innhentast samtykke frå eleven eller føresette om at eleven skal få innføringstilbod. Dersom ein elev ikkje vil gå i, eller føresette ikkje samtykkjer i innføringstilbodet, skal eleven få tilbod om særskild språkopplæring innanfor rammene av første til fjerde ledd.

Departementet viser elles til omtale og vurderingar i kapittel 5.4.

2. Ot.prp.nr.55 (2008-2009) (endringslov) Opplæringslova og privatskolelova

13.1 Endringar i opplæringslova

Til § 2-8 nytt fjerde ledd

, lov-1998-07-17-61-§ 2-8 (Opplæringslov)

Nytt fjerde ledd presiserer den plikt kommunen har til å kartleggje dugleiken i norsk hos minoritetsspråklege elevar før det blir gjort vedtak om særskild språkopplæring etter lovføresegna. Plikta følgjer i dag av forarbeida til § 2-8, og følgjer av reglane om saksførebuing i forvaltningslova.

Føresegna presiserer at det også skal gjennomførast kartlegging av norskdugleiken hos elevane undervegs i opplæringsløpet for elevar som får særskild språkopplæring. Slik kartlegging skal sikre at dei elevane som får særskild språkopplæring, får realisert overgangen til den ordinære undervisninga når dugleiken tilseier det, i samsvar med intensjonen i lova. Kor lang tid det må gå mellom kvar kartlegging, må vurderast konkret i kvart enkelt tilfelle.

Kartlegginga er ikkje å sjå som enkeltvedtak, men som ei absolutt plikt før det blir gjort vedtak som gjeld retten til særskild språkopplæring. Manglande kartlegging vil innebere ein feil ved saksbehandlinga.

Departementet viser elles til vurderingane i kapittel 6.4.

3. Ot.prp.nr.55 (2008-2009) (endringslov) Opplæringslova og friskolelova

6.1 Endringar i opplæringslova

Til § 2-8 Særskild språkopplæring for elevar frå språklege minoritetar

, lov-1998-07-17-61-§ 2-8 (Opplæringslov)

Endringa består i at særskild opplæring i norsk blir det fremste verkemiddelet for minoritetsspråklege elevar i grunnskolen som ikkje beherskar norsk. Elevar med svært avgrensa dugleik i norsk vil i tillegg kunne ha rett til morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring i ein overgangsperiode.

Føresegna slår fast at elevar med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til dei har tilstrekkeleg dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen.

Føresegna fastset også rett til morsmålsopplæring, tospråkleg fagopplæring eller begge delar i tillegg til den særskilde norskopplæringa, men her er det eit vilkår at slik opplæring er nødvendig. Departementet legg til grunn at dette vil gjelde nykomne og andre minoritetslevar som har så dårleg dugleik i norsk at dei ikkje kan følgje undervisning gitt på norsk. Eventuell vidare opplæring i morsmålet, etter at elevane er i stand til å følgje undervisning på norsk, vil vere foreldra sitt ansvar. Lovføresegna er ikkje til hinder for at kommunen eller skolen gir morsmålsopplæring utover det dei er pålagde.

Når morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring ikkje kan givast av eigna undervisningspersonell, skal kommunen og skolen, så langt råd er, leggje til rette for anna opplæring tilpassa elevføresetnadene.

Morsmålsopplæringa skal sjåast i samanheng med dei opplæringstilboda eleven elles får, men morsmålsopplæringa kan leggjast til ein annan skole enn den skolen eleven har rett til å gå på etter opplæringslova § 8-1. Det er spesielt viktig at morsmålsopplæringa blir sedd i samanheng med den språkopplæringa eleven elles får. Særskild norskopplæring og tospråkleg fagopplæring skal tilbydast ved den skolen der eleven går til vanleg.

Innanfor dei rammene som her er gitt, er det opp til dei enkelte kommunane og skolane å bestemme korleis dei vil tilby særskild språkopplæring etter føresegna. Målet om å sikre minoritetsspråklege elevar best mogleg dugleik i norsk ligg fast. Utover dei tilfella der kommunen vil ha plikt til å gi både morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring i tillegg til særskild norskopplæring, kan kommunane ut frå individuelt skjønn og praktiske moglegheiter velje om dei i tillegg til særskild norskopplæring vil gi både morsmålsopplæring og tospråkleg fagopplæring, eller eitt av dei to elementa. I valet av opplæringsmetode må det takast utgangspunkt i dei behov den enkelte eleven har, tilpassa dei praktiske føresetnadene som finst i kommunen.

Elevar med rett til særskild språkopplæring etter opplæringslova § 2-8 kan også ha rett til spesialundervisning etter opplæringslova § 5-1. Dette blir ei konkret vurdering som må gjerast i det enkelte tilfellet.

Når kommunen tek stilling til dei rettane ein elev har etter opplæringslova § 2-8, er det eit enkeltvedtak etter forvaltningslova § 2.

Departementet viser elles til vurderingane under punkt 3.9.